

Institutul de Științe ale Educației

**Un mediu de învățare nonviolent pentru toți copiii.
O cercetare la nivel național în învățământul primar și
secundar**

București 2018

ISBN: 978-606-8966-00-7

Coordonator:

Horga Irina

Autori:

Apostu Otilia	- Capitol 2.3, Concluzii, Anexe
Borș Octavia	- Capitol 2.2, Concluzii, Anexe
Fartușnic Ciprian	- Introducere, Capitol 1, Anexe
Horga Irina	- Introducere, Capitol 1, Capitol 2.1, Concluzii, Anexe
Miulescu Miruna	- Capitol 2.1, Capitol 2.6, Concluzii, Anexe
Novak Cornelia	- Capitol 1, Anexe
Scoda Andreea	- Capitol 2.5, Capitol 2.6, Concluzii, Anexe
Voinea Lucian	- Capitol 2.4, Concluzii, Anexe

Elaborarea instrumentelor de cercetare

Apostu Otilia, Balica Magdalena, Borș Octavia, Fartușnic Ciprian, Horga Irina, Miulescu Miruna, Novak Cornelia, Scoda Andreea, Voinea Lucian

Prelucrarea statistică a datelor:

Novak Cornelia

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
CAPITOL 1. Metodologia de cercetare	7
1.1. Delimitări conceptuale	7
1.2. Obiective și întrebări de cercetare	7
1.3. Metode și instrumente de cercetare	8
1.4. Populația investigată.....	10
1.5. Aspecte privind aplicarea metodologiei de cercetare	13
1.6. Limite și dificultăți ale cercetării; propuneri de revizuire a metodologiei.....	15
CAPITOL 2. Rezultatele cercetării	16
2.1. Estimări asupra dimensiunii fenomenului de violență în școală.....	16
2.1.1. Prezența manifestărilor de violență în școală: există școli cu "zero" violență?	17
2.1.2. Formele și intensitatea violenței școlare	19
2.1.3. Cauze generale ale violenței școlare	20
2.2. Violența între elevi.....	24
2.2.1. Implicarea elevilor în situații de violență	24
2.2.2. Forme de manifestare a situațiilor de violență între elevi	26
2.2.3. Contextele de manifestare a situațiilor de violență.....	27
2.2.4. Cauze ale violenței între elevi.....	30
2.2.5. Credințele elevilor în relație cu violența școlară	31
2.2.6. Atitudini și opinii ale elevilor implicați în situații de violență, față de mediul școlar	34
2.3. Comportamente neadecvate ale elevilor față de profesori	35
2.3.1. Incidența comportamentelor neadecvate ale elevilor față de profesori.....	36
2.3.2. Forme de manifestare a comportamentelor neadecvate ale elevilor față de profesori ..	38
2.3.3. Cauze ale comportamentului neadecvat al elevilor față de profesori.....	40
2.4. Comportamente neadecvate ale profesorilor față de elevi	49
2.4.1. Incidența comportamentelor neadecvate ale profesorilor față de elevi.....	49
2.4.2. Forme de manifestare a comportamentelor neadecvate ale profesorilor față de elevi ..	50
2.4.3. Cauze ale comportamentului neadecvat al profesorilor față de elevi.....	54
2.4.4. Modalități de raportare.....	56
2.5. Violența părinților în spațiul școlii.....	58
2.5.1. Incidența comportamentelor neadecvate ale părinților în spațiul școlii	58
2.5.2. Forme de manifestare a comportamentelor neadecvate ale părinților în spațiul școlii ..	58
2.5.3. Activități de consiliere cu părinți.....	60
2.6. Strategii și acțiuni de prevenire și combatere a violenței școlare	61
2.6.1. Modalități de informare asupra fenomenelor de violență din școală	61
2.6.2. Strategii manageriale în domeniul prevenirii violenței școlare.....	62
2.6.3. Resurse implicate în demersurile de prevenire și combatere a violenței școlare	65
2.6.4. Măsuri de prevenire și soluționare a violenței școlare	66
CONCLUZII.....	74
ANEXE.....	78
Chestionar elevi.....	79
Chestionar profesori.....	89
Chestionar directori.....	95
Focus-grup elevi	102
Focus-grup profesori.....	103
Focus-grup părinți.....	104

INTRODUCERE

La noi, ca și în alte contexte socio-culturale, se promovează ideea că școala trebuie să fie un spațiu privilegiat, sigur, liber de conflicte și de manifestări ale violenței societății în general. În același timp, există opinia că violența în spațiul școlar a căpătat o amploare deosebită în ultimii ani. Discursuri rostite în dezbaterile publice, declarațiile unor decidenți politici, părerile beneficiarilor indirecti ai sistemelor de educație (părinți, societate civilă etc.), serviciile de media susțin ideea că violența și lipsa de securitate în spațiul școlii reprezintă una dintre probleme importante ale sistemelor de învățământ. O diversitate de situații de violență școlară – ușoară sau în forme mai grave – este adusă aproape zilnic la cunoștința publicului.

Cu toate acestea, violența școlară nu este un fenomen nou; are o istorie lungă, deși reprezintă o preocupare relativ recentă. În educație a existat dintotdeauna violență. În trecut, aceasta se manifesta în spațiul restrâns al școlii; în prezent, lumea școlii a căpătat o permeabilitate crescută, o transparență instituțională care o expune analizei critice a tuturor beneficiarilor educației, direcți sau indirecti.

Astfel, violența a devenit mult mai vizibilă și, în același timp, în conflict cu paradigmele educaționale contemporane și cu drepturile copilului. Ca urmare, violența în școli a devenit o problemă de politică educațională.

Primul studiu național comprehensiv privind violența în școală a fost realizat la nivelul anilor 2004 și 2005 de Institutul de Științe ale Educației cu sprijinul Reprezentanței UNICEF România și publicat în 2006¹. Ulterior, rezultatele cercetării au fost valorificate în elaborare unor instrumente utile în organizarea activităților de prevenție și intervenție în domeniul violenței școlare, la nivelul activităților didactice și al managementului școlar².

Rezultatele anterioare au fundamentat elaborarea primei strategii naționale în această arie – *Strategia Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului cu privire la reducerea fenomenului de violență în unitățile de învățământ preuniversitar* (OMECT nr. 1409/2007).

¹ Jigău, M., Liiceanu, A., Preoteasa, L. (coord.), *Violența în școală*, Ed. Alpha MDN, București, 2006, http://www.unicef.org/romania/ro/Violenta_in_scoala.pdf.

² Jigău, M. (coord.), *Prevenirea și combaterea violenței în școală. Ghid practic pentru directori și cadre didactice*, Ed. Alpha MDN, București, 2006, <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/prevenirea-si-combaterea-violentei.pdf>.

Ulterior, ministerul educației a implementat proiectul strategic POSDRU/1/1.1/S/6 *Tinerii împotriva violenței*, în perioada 2009-2011. În cadrul proiectului au fost dezvoltate componente complementare de intervenție cu scopul ameliorării problematicei violenței școlare: activități de formare a cadrelor didactice; organizarea de activități educaționale tematice cu elevii; dezvoltarea unor comunități de practici în domeniu; dezvoltarea unui sistem unitar de indicatori de monitorizare a fenomenului violenței școlare. Ariile de intervenție ale proiectului au cuprins un număr mare de beneficiari direcți și indirecti, iar sustenabilitatea acestuia a fost asigurată prin măsuri variate: preluarea programului de formare la nivelul Caselor Corpului Didactic; includerea în noul Regulament școlar (2014) a unor prevederi specifice privind intervențiile la nivel de școală și a procedurilor de înregistrare/raportare a situațiilor de violență; adoptarea nomenclatorului privind actele de violență în spațiul școlar ca anexă a regulamentului.

La nivelul anului 2016, în cadrul Proiectului *Pilotarea unei noi metodologii de analiză a fenomenului de violență în spațiul școlar* sprijinit de Reprezentanta UNICEF România, Institutul de Științe ale Educației a actualizat metodologia de cercetare a problematicei violenței școlare aplicate în cadrul investigației anterior menționate³, prin revizuirea problematicei de cercetare și restructurarea instrumentelor de investigație.

Metodologia revizuită a fost aplicată în contextul prezentei cercetări. Corelarea cu metodologia aplicată în studiul anterior permite o serie de comparații între rezultatele de cercetare obținute în cele două momente ale investigației – 2006, respectiv 2017.

³ Jigău, M., Liiceanu, A., Preoteasa, L. (coord.), *Violența în școală*, Ed. Alpha MDN, București, 2006, http://www.unicef.org/romania/ro/Violenta_in_scoala.pdf.

CAPITOL 1. Metodologia de cercetare

1.1. Delimitări conceptuale

Fenomenul violenței școlare a fost definit în contextul prezentei cercetări ca ansamblul de acțiuni și manifestări care afectează fizic sau psihic persoanele din spațiul școlar sau care au efecte negative asupra bunurilor din școală.

În contextul prezentului demers investigativ, echipa de cercetare a inclus, în definirea violenței în școală, următoarele **forme de manifestare**:

- atac la persoană (violarea secretului corespondenței, discriminare, insulte grave și repetate între elevi și/sau față de cadru didactic, amenințări repetate, alte forme de violență verbală cu efecte negative în plan emoțional, șantaj, înșelăciune, instigare la violență, violențe fizice ușoare, hărțuire în mediul online, viol și hărțuire sexuală, violența fizică gravă fără arme, violența fizică cu arme albe sau cu arme de foc, omor sau tentativă de omor);
- atentat la securitatea unității școlare (introducerea unor persoane străine în incinta școlii, alarmă falsă, incendiere și tentativă de incendiere, introducere sau port armă albă sau de foc în spațiul școlar, alt comportament care contravine flagrant regulamentului școlar în vigoare);
- atentat la bunuri (însușirea bunului găsit, furt și tentativă de furt, tâlhărie, distrugerea bunurilor unor persoane, distrugerea bunurilor școlii);
- alte fapte de violență sau atentate la securitate în spațiul școlar (consum de alcool, consum de stupefiante sau alte substanțe interzise, trafic cu stupefiante sau alte substanțe interzise, automutilare, determinarea sau înlesnirea sinuciderii, suicid sau tentativă de suicid, alte tipuri de violență).

Toate aceste forme de violență au fost investigate în cercetarea de față, fie prin instrumentele cantitative, fie prin cele calitative.

1.2. Obiective și întrebări de cercetare

Scopul general al proiectului a fost evaluarea percepțiilor actorilor educaționali – elevi, profesori, directori, părinți – cu privire la dimensiunile fenomenului de violență în școală.

Obiectivele specifice ale cercetării s-au centrat pe următoarele aspecte:

- să analizeze percepții ale actorilor școlari cu privire la semnificațiile și amploarea fenomenelor de violență în școală, în relație cu conceptul de climat școlar sigur;
- să identifice forme de manifestare ale violenței în școală și frecvența acestora;

- să identifice percepția actorilor educaționali cu privire la posibile cauze generatoare de violență în spațiul școlii;
- să elaboreze recomandări cu scopul de ameliorare a fenomenului violenței în școală.

Întrebările de cercetare care au fundamentat demersul au fost:

- Care sunt reprezentările actorilor cheie (elevi, directori, profesori, consilieri școlari, părinți) cu privire la violența școlară?
- Care este, în opinia acestora, în prezent incidența fenomenelor de violență școlară în învățământul preuniversitar din România?
- Ce tipuri și ce forme de violență școlară se manifestă cel mai frecvent în școală?
- Cum a evoluat acest fenomen în ultimii zece ani, din perspectiva formelor de manifestare și a frecvenței acestora?
- Care sunt unitățile școlare cel mai afectate de acest fenomen?
- Ce actori școlari sunt în mod special vulnerabili în fața situațiilor de violență, din perspectiva victimă, respectiv agresor?

1.3. Metode și instrumente de cercetare

Demersul investigativ privind fenomenul de violență școlară s-a centrat pe analiza documentară și pe utilizarea unor instrumente cantitative și calitative de cercetare.

- **Analiza documentară**

Elaborarea instrumentelor de cercetare a fost precedată de o etapă sintetică de analiză documentară, care s-a centrat pe:

- analiza principalelor legi și reglementări care circumscriu/structurează cadrul legislativ actual privind prevenția, intervenția și controlul violenței școlare – acest demers a avut ca scop o bună contextualizare a problematicii violenței în relație cu prioritățile și abordările de politici educaționale;
- analiza de literatură de specialitate privind problematica violenței în mediul școlar, a unor rapoarte, studii și cercetări recente pe tema violenței școlare – cu scopul de a identifica modalitățile actuale de definire a violenței școlare, formele de manifestare supuse investigației, principale concluzii de cercetare – atât cu privire la sistemul educațional românesc, cât și cu referiri la experiențe internaționale.

- **Ancheta prin chestionar**

Această metodă a fost utilizată în scopul evaluării dimensiunii fenomenului de violență în școală și al evidențierii perspectivei pe care directorii unităților de învățământ, consilierii școlari, profesorii și elevii o au asupra acestui fenomen.

Au fost elaborate următoarele chestionare:

- chestionar adresat elevilor;
- chestionar adresat profesorilor;
- chestionar adresat directorilor unităților școlare;
- chestionar adresat consilierilor școlari.

După cum s-a precizat și în Introducere, aceste instrumente de investigație au fost elaborate prin corelare cu metodologia de cercetare aplicată în cadrul cercetării *Violența în școală* din 2006, la care s-a făcut referire anterior. Instrumentele au fost revizuite prin: reformularea unor itemi/unor variabile de răspuns; completarea cu o serie de forme de manifestare a violenței școlare; completarea cu noi itemi de cercetare.

Cele patru categorii de chestionare au fost elaborate prin corelare, aspectele supuse investigației fiind similare, dar în forme adaptate la specificul de activitate, experiență și vârstă a respondenților. Corelarea a avut a scop posibilitatea de a obține opinii comparabile și complementare cu privire la diferite aspecte de violență școlară. Următoarele aspecte au fost transpuse sub formă de itemi în cadrul chestionarelor:

- caracteristici ale școlii: tipul de unitate, dimensiunea școlii, mediul de rezidență, situarea școlii la nivelul localității, elemente privind abandonul și absenteismul școlar etc.;
- tipurile de violență școlară și forme specifice de manifestare, la nivelul sistemului de relații: elevi-elevi, elevi-profesori, profesori-elevi; părinți-școală;
- intensitatea manifestărilor violente;
- cauze ale violenței școlare;
- strategii și măsuri de prevenție și intervenție dezvoltate la nivelul școlii;
- percepții globale cu privire la fenomenul de violență școlară, din perspectiva diferitelor roluri (cadru didactic, elev, părinte).

În fiecare unitate de învățământ cuprinsă în eșantion au fost aplicate toate cele patru categorii de chestionare anterior menționate. În cazul directorilor, al profesorilor și al consilierilor școlari, chestionarul a fost aplicat în format online. În cazul elevilor, administrarea chestionarului a fost realizată de către un operator de teren.

• **Ancheta prin interviuri focalizate de grup și individuale**

În vederea obținerii de informație complementară celei colectate prin chestionare, au fost aplicate interviuri focalizate de grup, cu: elevi, profesori, părinți. Interviurile de grup au propus discuțiilor următoarele aspecte: aprecieri privind școala ca mediu sigur; exemplificări privind formele de violență în școală și situațiile de violență în proximitatea școlii; relația școlii cu părinții; modalități concrete de prevenție/intervenție a situațiilor de violență; roluri specifice asumate de actorii școlari în acest scop.

1.4. Populația investigată

Pentru **ancheta prin chestionar**, populația investigată are o serie de caracteristici detaliate în cele ce urmează.

- **Unități de învățământ**

Ancheta prin chestionar a fost realizată la nivelul anului școlar 2016-2017. Unitatea de selecție a populației investigate a fost școala, pe baza următoarelor criterii:

- regiune de dezvoltare;
- mediu de rezidență (rural/urban);
- mărimea localității în care funcționează unitatea de învățământ (rural/urban cu sub 20 mii locuitori/urban cu 20-50 mii locuitori/urban cu 50-100 mii locuitori/urban cu peste 100 mii locuitori);
- nivel de studiu (gimnaziu/școli profesionale);
- tip de unitate de învățământ (cu personalitate juridică/structură).

La elaborarea eșantionului s-a avut în vedere că, la nivelul sistemului de învățământ, în anul școlar menționat numărul de școli gimnaziale era de peste trei ori mai mare decât numărul de licee și școli profesionale, precum și faptul că numărul școlilor gimnaziale care funcționează în mediul rural este de aproape trei ori mai mare decât al celor din urban. Din cauza distribuției neechilibrate a rețelei școlare pe medii de rezidență și tipuri de școli cuprinse în cercetare, s-a recurs la o eșantionare stratificată, în cazul școlilor gimnaziale optându-se pentru un volum minim al eșantionului, care să păstreze reprezentativitatea din punctul de vedere al distribuției pe medii.

Eșantionul este reprezentativ la nivel național și a cuprins **190 unități de învățământ** (școli cu clase I-VIII, școli profesionale, licee). Acestea au fost selectate din întreaga rețea de 10263 unități școlare (3174 școli primare, 5496 școli gimnaziale, 1559 licee și 34 școli profesionale) existente la nivelul anului școlar 2016-2017, dintre care 5549 unități școlare cu personalitate juridică.

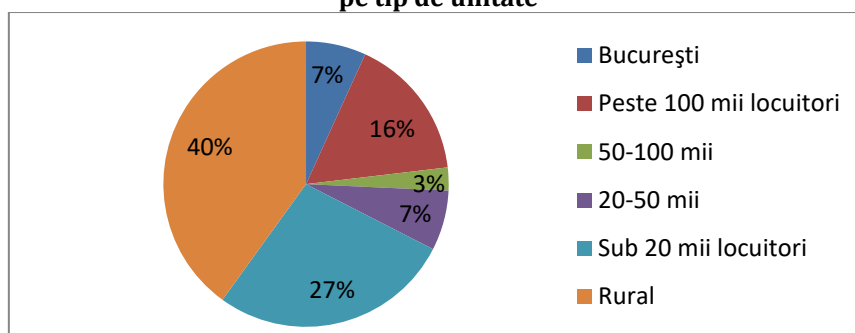
Tabel 1. Unități de învățământ investigate

	Total			Din care:					
				Școli cu clase I-VIII			Unități de învățământ post-gimnazial		
	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural
Unități de învățământ	190	114	76	104	46	58	86	68	18
Elevi	1645	985	660	745	576	169	900	409	491
Profesori	1307	791	516	670	315	355	637	476	161

Unitățile de învățământ au fost selectate din toate cele 8 regiuni de dezvoltare, respectiv din 16 județe (Alba, Bacău, Brașov, Buzău, Cluj, Călărași, Caraș Severin, Constanța, Dolj, Hunedoara, Ilfov, Prahova, Sălaj, Suceava, Timiș, Vâlcea) și din municipiul București.

Pe tip de unitate, distribuția a fost următoarea: 104 școli gimnaziale (91 școli cu personalitate juridică și 13 structuri) și 86 licee (dintre care 54 și cu nivel gimnazial).

Fig. 1. Distribuția unităților investigate în funcție de tipul localității, pe tip de unitate

Caracteristicile unităților din eșantion acoperă diversitatea situațiilor din rețeaua de învățământ. Astfel, din cele 190 unități de învățământ:

- 42% sunt unități independente, 52% unități coordonatoare și 6,32% unități cu statut de structură;
- 50% sunt unități care au programul școlar organizat într-un singur schimb, 39% în două schimburi și 11% în trei schimburi;
- Dintre unitățile de învățământ gimnazial: la evaluarea națională EN VIII 2017, 10% dintre acestea s-au situat sub scorul mediu de 5 (calculat la nivelul unității), iar 7% au avut scor mediu peste 8. Dintre unitățile de învățământ liceal: la examenul de Bacalaureat 2016, 18% dintre acestea s-au situat sub scorul mediu de 5 (calculat la nivelul unității), iar 12% au avut scor mediu peste 8.

Sub aspect tehnic s-a procedat la o eșantionare mixtă, combinând eșantionarea stratificată în scopul alegerii aleatoare a unităților școlare, cu selecția subiecților chestionați la nivelul acestora (directori, profesori, elevi, părinți).

• **Directori**

Fiecare director de unitate de învățământ cuprinsă în eșantion a fost invitat să completeze chestionarul. Totalul răspunsurilor la această categorie este de **155 directori**; 35 dintre școli nu au completat acest chestionar, o parte dintre acestea fiind unități de tip structură, fără director propriu.

• **Consilieri școlari**

Toți consilierii din școlile cuprinse în investigație au fost invitați să completeze chestionarul adresat acestei categorii. Totalul răspunsurilor la această categorie este de **151 consilieri**. 39 dintre școli nu au completat chestionarul adresat consilierului școlar; o parte dintre acestea nu au avut alocat un consilier școlar. 61% dintre consilierii școlari au norma într-o singură școală, 22% lucrează în două școli, iar un procent de 17% derulează activități specifice în trei sau mai multe școli. Acest aspect poate influența opiniile exprimate de consilierii care abordează problematica violenței din perspectiva mai multor unități de învățământ.

• Cadre didactice

La nivelul cadrelor didactice au fost stabilite următoarele condiții de selecție: învățători și profesori care predau diferite discipline de studiu; aproximativ 10 cadre didactice/școală. Au oferit răspuns un număr de **1307 profesori**. Câteva caracteristici:

- La chestionar au răspuns 61% cadre didactice din urban și 30% cadre didactice din rural.
- Din total, 84,% sunt cadre didactice femei și 15,5% cadre didactice bărbați. Distribuția pe sexe este corelată cu situația la nivelul întregului sistem de învățământ preuniversitar românesc.
- Fenomenul navetismului este frecvent întâlnit în rândul cadrelor didactice investigate (peste o treime dintre acestea). Astfel de situații se regăsesc în special la nivelul școlilor din rural (65% dintre respondenții din rural).
- Aproape 85% dintre cadrele didactice sunt titulare la nivelul școlilor în care predau.
- Majoritatea cadrelor didactice investigate au vechime semnificativă în sistemul de învățământ: 40% – între 10-20 ani vechime; 33% – peste 20 ani vechime.
- Distribuția pe niveluri de predare este următoarea: 17% predau în învățământul primar; 44% predau în gimnazial; 39% predau în licee și școli profesionale. Distribuția pe arii curriculare a profesorilor care predau în gimnaziu și/sau liceu este următoarea: 26% – aria Limbă și comunicare; 21% – aria Matematică și științe; 16% – aria Om și societate; restul – celelalte arii curriculare.

• Elevi

Au fost selectați elevi din clasele terminale (clasa a VIII-a, respectiv clasa a XII-a/ultimul an de școală profesională), aproximativ câte 5 elevi/nivel, selectați din clase (paralele) diferite. La chestionar au răspuns **1645 elevi**: 60% din urban și 40% din rural; 59% fete și 41% băieți; 45% din școli gimnaziale și 55% din licee;

De asemenea, au fost solicitate o serie de alte informații, utile pentru a corela ulterior diferite opinii ale elevilor privind violența în școală. Astfel:

- Puși să își autoevalueze propriile performanțe școlare, 45% dintre aceștia au declarat că au rezultate bune și 42% că au rezultate medii; foarte puțini au afirmat că au rezultate școlare slabe.
- 81% provin din familii cu ambii părinți; 16% au părinții divorțați.
- În 12% dintre cazuri, tatăl nu este prezent în familie; în 7% dintre cazuri, mama nu este prezentă în familie (rezidență în altă localitate, plecare în străinătate, internare, penitenciar).
- În procente mai ample, elevii provin din familii în care părinții sunt absolvenți de liceu (44%) și de învățământ superior (26%); în aproximativ 10% dintre situații, nivelul de educație este de 8 clase sau chiar mai puțin.
- În ceea ce privește situația ocupațională, părinții au un loc de muncă cu normă întreagă în 64% dintre situații (tatăl) / în 58% dintre situații (mama). În puține situații, părinții sunt șomeri sau pensionari. Se evidențiază ponderea amplă a mamelor fără ocupație/casnice (18%), respectiv ponderea mare a părinților care lucrează în străinătate (9% dintre tați, respectiv 5% dintre mame).
- Ponderi de 75% dintre elevii chestionați se află în grija ambilor părinți; 14% - în grija mamei, restul situațiilor fiind menționate în procente reduse (în grija tatălui, a bunicilor, a altor rude etc.).
- Aproape jumătate dintre elevi (49%) provin din familii cu doi copii, un sfert sunt copii singuri la părinți, iar în restul situațiilor provin din familii cu trei sau mai mulți copii.

Pentru aplicarea celorlalte instrumente de cercetare, datele sunt următoarele: **interviurile** individuale și interviurile de grup cu profesori, părinți și cadre didactice s-au desfășurat la nivelul aceluiași școli, iar interviurile cu inspectorii școlari pe probleme de educație și cu reprezentanți ai poliției – la nivelul instituțiilor din orașele reședință de județ (cele menționate). Au fost realizate, astfel:

- 11 interviuri de grup cu profesori, care au cuprins 148 subiecți;
- 10 interviuri de grup cu părinți (156 părinți);
- 50 interviuri individuale cu polițiști de proximitate;
- 6 interviuri individuale cu inspectori școlari;
- 10 interviuri individuale cu elevi cu comportament violent manifest și un număr egal de interviuri cu părinții (mama/tatăl), respectiv diriginți ai elevilor.

1.5. Aspecte privind aplicarea metodologiei de cercetare

• Condiții de aplicare a instrumentelor de cercetare

Chestionarele pentru directori, consilieri școlari și profesori au fost transpuse în format online și au fost administrate online, prin intermediul serviciului Survey-monkey. Chestionarele pentru elevi au fost aplicate cu sprijinul operatorului de teren.

- **Aspecte privind prelucrarea datelor de cercetare**

Pentru prelucrarea chestionarelor au fost utilizați indicatorii statistici uzuali prelucrării variabilelor nominale, respectiv distribuția și structura răspunsurilor. În cazul itemilor cu alegere multiplă s-a realizat distribuția procentuală a răspunsurilor favorabile/selectate de subiecți, din total eșantion. În cazul itemilor de opinie, caracterizați prin evaluări pe o scala ordinală a opiniei respondentului față de mesajul propus (deloc/rar/des/foarte des), s-a realizat distribuția procentuală a răspunsurilor pe scala de evaluare. Analiza a fost abordată din două perspective:

- prezența comportamentelor violente în școală – Evaluarea prezenței comportamentului specificat în școală a presupus un indicator dihotomic cu două variante: prezent/absent. Bifarea variantei „deloc” a determinat atribuirea codului „0” (absent), iar bifarea oricăreia dintre celelalte trei variante de răspuns a primit codul „1” (prezent). S-a calculat ulterior distribuția răspunsurilor, în procente, pe cele două situații (prezent/absent).
- intensitatea manifestării comportamentelor violente – datele prelucrate sunt prezentate în varianta de evaluare globală scor mediu. Scorul mediu reprezintă media ponderată a răspunsurilor obținute prin echivalarea scalei ordinale de evaluare cu scala cantitativă. Indicatorul „intensitatea opiniei” reprezintă ponderea scorului mediu în valoarea cea mai mare a scalei de evaluare, indicator care, în funcție de natura logică a mesajului itemului, poate reprezenta: frecvența de manifestare / grad de satisfacție / grad de realizare / grad de utilizare.

Factorii de influență. Au fost cuprinse în cercetare o serie de aspecte identificate de echipa de cercetare ca având influență asupra formelor de manifestare a violenței în școală, precum și asupra opiniilor actorilor din sistem. Comparativ cu cercetare din anul 2006, au fost reformulați, prin restrângere, itemii de identificare a factorilor de influență, prin renunțarea celor care s-au dovedit fără semnificație din punct de vedere statistic.

Astfel, în această categorie au fost cuprinse următoarele categorii de factori de influență:

- factori generali: mediul de rezidență, nivelul de învățământ, genul, componența familiei (părinți), situația economică și ocupațională a familiei, nivelul de educație al părinților, rezultatele școlare ale elevilor;
- factori specifici, care fac referire la aspecte de risc precum: agresiuni pe care elevul le-a suportat în mediul familial, agresiuni din partea profesorilor sau a colegilor, influențe ale unor modele din proximitatea de mediu a elevului, situații de agresivitate manifestate de elev.

1.6. Limite și dificultăți ale cercetării; propuneri de revizuire a metodologiei

Ca orice cercetare, aplicarea metodologiei propuse în prezentul raport a vizat o serie de **limite**:

- O parte dintre instrumentele de cercetare au fost administrate online. Dacă operativitatea aplicării și reducerea consumului de resurse (financiare, de timp) reprezintă avantaje importante ale acestui sistem de culegere a datelor, lipsa controlului asupra răspunsurilor primite constituie un dezavantaj.
- Având în vedere că manifestările de violență într-o anumită unitate școlară pot afecta negativ imaginea acesteia, este posibil ca răspunsurile oferite de unii dintre subiecții chestionați, cel puțin referitoare la anumite aspecte, să reflecte numai parțial realitatea.

CAPITOL 2. Rezultatele cercetării

Elaborarea și aplicarea instrumentelor de cercetare a avut la bază patru domenii generale de analiză a fenomenului violenței școlare:

- estimarea dimensiunii violenței școlare (prezența la nivelul școlilor investigate, frecvența situațiilor, tendințe de ameliorare manifestate în ultimii ani);
- forme și contexte de manifestare (violența între elevi, comportamente neadecvate ale elevilor față de profesori, ale profesorilor față de elevi, ale părinților în spațiul școlii);
- cauze ale diferitelor comportamente neadecvate;
- strategii și acțiuni de prevenire a violenței școlare, implementate la nivelul unităților de învățământ (măsuri, strategii, resurse).

Pentru fiecare dintre aspectele investigate prezentăm în cele ce urmează rezultatele principale de cercetare și concluziile sintetizate, inclusiv date statistice extinse, în anexele specifice fiecărui capitol.

2.1. Estimări asupra dimensiunii fenomenului de violență în școală

Adesea, în diferite contexte de dezbatere asupra școlii și rolului acesteia în societatea contemporană, se aduce în discuție faptul că unitățile de învățământ nu mai sunt spații sigure, că a crescut alarmant violența în spațiul școlii, că s-au diversificat substanțial formele de manifestare a acesteia. Diferite studii în domeniu evidențiază însă faptul că datele colectate prin diferite investigații nu susțin această idee: formele grave de violență din spațiul școlar au scăzut semnificativ, școlile au devenit mai sigure în ultimii zece ani. Prin urmare, în acord cu concluziile acestor studii, se poate afirma că sintagma "Violența școlară este în creștere" este un mit⁴.

Unul dintre aspectele investigate prin cercetarea de față a fost măsura în care această sintagmă se verifică sau nu la nivelul școlilor din România. La nivel național, monitorizarea violenței școlare nu a reprezentat un obiectiv explicit al demersurilor actuale de cercetare sau de intervenție la nivel național, iar diferite studii, rapoarte sau

⁴ Dewey Cornell, *Myths about School Violence*, University of Virginia, 2014, http://curry.virginia.edu/uploads/resourceLibrary/School_Violence_Myths_2015.pdf; Robers, S., Zhang, A., Morgan, R.E., Musu-Gillette, L., *Indicators of School Crime and Safety: 2014*. National Center for Education Statistics, Washington, DC, 2015, <http://nces.ed.gov/pubs2015/2015072.pdf>.

proiecte au realizat diagnoze sau analize de nevoi punctuale. Cu peste zece ani în urmă, studiul *Violența în școală* al Institutului de Științe ale Educației⁵, realizat pe un eșantion de școli reprezentativ la nivel național, evidențiază un ansamblu de forme sub care sunt diagnosticate manifestările de violență, de la cele privind abaterile de la programul școlar (întârzieri, absențe de la ore), până la violența morală sau verbală și violența fizică.

Reluând și redimensionând definiția violenței școlare în acord cu precizările din capitolul de metodologie, prezenta cercetare a urmărit să analizeze dimensiunea acestui fenomen prin analiza **prezenței**, a **evoluției** și a **frecvenței/intensității** situațiilor de violență la nivelul școlilor.

2.1.1. Prezența manifestărilor de violență în școală: există școli cu "zero" violență?

Conform datelor de cercetare ale raportului din 2006, aproximativ trei sferturi dintre directorii de școli menționau că s-au confruntat, în ultimul an școlar, cu situații de violență. Ca urmare, aproape un sfert școlile din România își asumau statutul de "școală fără violență". Această situație o explicăm, la momentul respectiv, prin aceea că exista un grad mai redus de conștientizare, de către actorii școlari, a fenomenului de violență, respectiv că erau implementate puține programe educaționale cu acest scop. În egală măsură, subliniam dorința unităților școlare de a-și păstra o imagine pozitivă, în relație cu o temă atât de controversată ca cea a violenței în școală.

În cadrul cercetării din 2017, **ponderea școlilor care au declarat prezența manifestărilor de violență în școala lor a scăzut semnificativ**, o pondere de 53% dintre directori declarând că nu s-au confruntat cu astfel de situații în ultimul an școlar.

Există o serie de diferențe ale răspunsurilor directorilor privind prezența situațiilor de violență la nivelul ultimului an școlar, în funcție de o serie de variabile. Astfel, datele arată că situațiile de violență școlară sunt mai ample în licee, comparativ cu școlile gimnaziale (57% licee și 49% școlile gimnaziale) / în școlile din rural, comparativ cu cele din urban (62% rural și 47% urban) / în școlile de la periferie, comparativ cu cele situate în centru localităților (62% periferie și 50% centru).

Scăderea semnificativă, în ultimii zece ani, a ponderii școlilor care declară că se confruntă cu violența școlară poate fi determinată de cauze diverse. Pe de o parte, putem presupune că multitudinea de intervenții implementate în ultimii ani în plan educațional (strategii, planuri de acțiune, programe naționale, județene sau locale, activități de

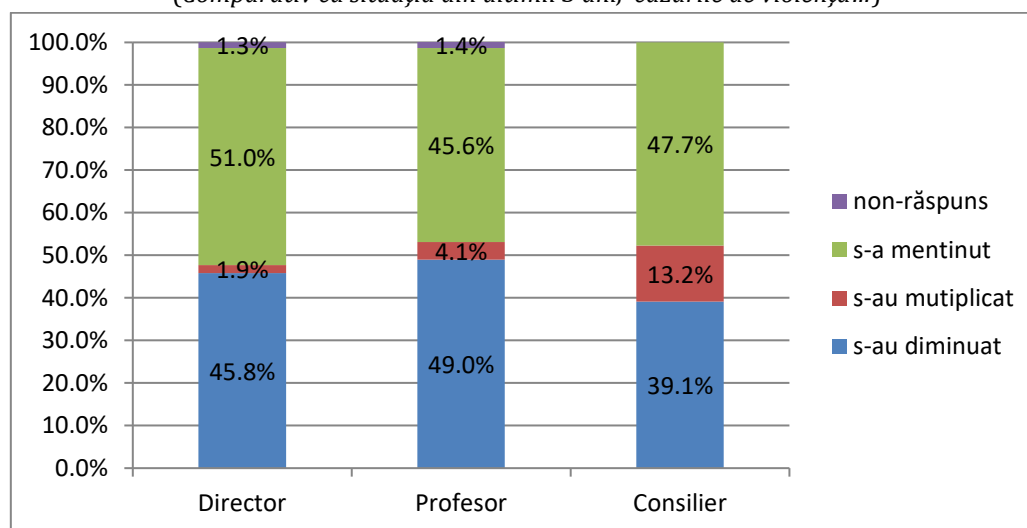
⁵ Jigău, M., Liiceanu, A., Preoteasa, L. (coord.), *Violența în școală*, Ed. Alpha MDN, București, 2006, http://www.unicef.org/romania/ro/Violenta_in_scoala.pdf.

formare a cadrelor didactice etc.), care au avut ca scop prevenirea sau reducerea violenței, au avut impact asupra vieții școlii. Pe de altă parte, ampla vizibilitate publică a unor cazuri de violență școlară din ultimii ani a condus la un nivel mai ridicat de prudență a actorilor educaționali în declarațiile legate de acest fenomen.

Această întrebare (*În școala dumneavoastră s-au înregistrat manifestări de violență în anul școlar anterior?*) a fost adresată fiecărei categorii de personal didactic investigat: directori, profesori, consilieri școlari. Pornind de la ideea că realitățile școlare la care se referă fiecare categorie anterior amintită sunt variate – în sensul că directorii prezintă o imagine globală a școlilor pe care le conduc, profesorii povestesc despre situațiile din clasele la care predau, iar consilierii se referă la experiențe de lucru cu elevi ce sunt, în cele mai multe situații, din mai multe școli – nu ne centrăm pe comparații statistice între răspunsurile oferite de cele trei categorii. Cu toate acestea, răspunsurile la același item evidențiază că fenomenul violenței școlare este unul declarat/recunoscut în ponderi mult mai ample de către consilierii școlari (82%), mai degrabă decât de către profesori (48%) sau de către directori (53%).

Datele de cercetare cu privire evoluția violenței în ultimii ani susțin ideea că, în ponderi relativ similare (46-51%), actorii educaționali consideră că **situațiile de violență s-au redus sau au rămas relativ constante în ultimii ani școlari**. Puțini dintre directorii, profesorii și consilierii școlari cuprinși în cercetare (între 2-13%) au declarat că, în ultimii ani, s-au multiplicat situațiile de violență la nivelul școlilor în care își desfășoară activitatea.

Fig. 2. Opinii ale actorilor școlari privind evoluția cazurilor de violență la nivelul școlii
(Comparativ cu situația din ultimii 3 ani, cazurile de violență...)

Ponderea răspunsurilor ce declară ameliorarea fenomenului violenței școlare este mai mare în cazul școlilor gimnaziale, comparativ cu liceele, respectiv al unităților de învățământ din mediul urban, comparativ cu mediul rural.

Tabel 2. Distribuția opiniilor actorilor școlari privind ameliorarea cazurilor de violență la nivelul școlii, pe factori

Situația violenței în școală s-a ameliorat		Directori	Profesori	Consilieri școlari
Total		45,8%	49,0%	39,1%
Mediu	rural	41,4%	47,7%	37,1%
	urban	48,5%	49,8%	40,4%
Tip de unitate	gimnaziu	48,0%	49,4%	47,9%
	liceu	43,8%	48,5%	30,8%

2.1.2. Formele și intensitatea violenței școlare

Un alt nivel de analiză generală a violenței școlare a vizat formele acesteia, luând în considerare sistemul de relații la nivelul cărora se manifestă. În cercetarea din anul 2006, au fost luate în analiză următoarele forme: violența între elevi, violența elevilor față de profesori, violența profesorilor față de elevi, violența altor actori din exteriorul școlii. La nivelul cercetării de față am realizat o diferențiere mai amplă a formelor de violență, în acord cu următoarele tipuri:

- violența între elevi;
- violența elevilor față de personalul școlii (profesori, personal auxiliar);
- violența personalului școlii (profesori, personal auxiliar) față de elevi;
- comportamente neadecvate între personalul școlii;
- violența părinților sau a altor persoane față de elevi sau față de profesori.

Pornind de la această clasificare, demersul explorator a identificat o nuanțare a aprecierilor asupra fenomenului violenței școlare, din perspectiva acestor categorii.

Chiar dacă o pondere amplă dintre actorii școlari investigați semnalează situații de violență, aceștia consideră că astfel de comportamente sunt reduse, ca frecvență, în mediul școlar. Pe scala de intensitate 0-3 (unde 0 – deloc și 3 – foarte des), în majoritatea cazurilor media răspunsurilor se situează sub valoarea 1 (rar).

Tabel 3. Frecvența formelor de manifestare a violenței în școală

	Deloc	Rar	Des	Foarte des	Medie
	0	1	2	3	
Directori					
violență între elevi	6,6%	81,6%	11,8%	0,0%	1,17
comportament neadecvat al elevilor față de personalul școlii (profesori sau personal auxiliar)	34,2%	61,3%	4,5%	0,0%	0,75
comportament neadecvat al profesorilor față de elevi	64,5%	35,5%	0,0%	0,0%	0,36
comportament neadecvat al personalului auxiliar față de elevi	86,9%	13,1%	0,0%	0,0%	0,13
violența părinților/fraților/altor persoane străine față de elevi ai școlii	54,5%	44,8%	0,6%	0,0%	0,47
comportament neadecvat al părinților față de profesori	49,7%	47,7%	1,9%	0,6%	0,56
comportamente neadecvate între cadre didactice	79,4%	20,0%	0,6%	0,0%	0,22
Profesori					
violență între elevi	81,5%	16,6%	1,9%	0,0%	0,20
comportament neadecvat al elevilor față de personalul	85,0%	13,4%	1,6%	0,0%	0,17

școlii (profesori sau personal auxiliar)					
comportament neadecvat al profesorilor față de elevi	97,9%	1,8%	0,4%	0,0%	0,03
comportament neadecvat al personalului auxiliar față de elevi	98,3%	1,3%	0,4%	0,0%	0,02
violența părinților/fraților/altor persoane străine față de elevi ai școlii	94,1%	5,5%	0,4%	0,0%	0,06
comportament neadecvat al părinților față de profesori	88,6%	10,2%	1,2%	0,0%	0,13
comportamente neadecvate între cadre didactice	94,7%	3,8%	1,4%	0,0%	0,07
Consilieri școlari					
violență între elevi	61,5%	34,3%	4,2%	0,0%	0,47
comportament neadecvat al elevilor față de personalul școlii (profesori sau personal auxiliar)	80,5%	18,6%	0,8%	0,0%	0,21
comportament neadecvat al profesorilor față de elevi	93,8%	6,2%	0,0%	0,0%	0,06
comportament neadecvat al personalului auxiliar față de elevi	96,2%	3,8%	0,0%	0,0%	0,04
violența părinților/fraților/altor persoane străine față de elevi ai școlii	85,7%	14,3%	0,0%	0,0%	0,14
comportament neadecvat al părinților față de profesori	89,2%	10,8%	0,0%	0,0%	0,11
comportamente neadecvate între cadre didactice	95,3%	4,7%	0,0%	0,0%	0,05

Așa cum ilustrează datele de mai sus, opiniile diverselor categorii de actori investigați evidențiază un anumit grad de convergență, dar și caracteristici specifice:

- Directorii identifică în ponderi mai ample situații de violență școlară, comparativ cu profesorii sau cu consilierii școlari; aceasta, cel mai probabil ca urmare a faptului că au o viziune mai amplă asupra vieții școlii și cunosc toate situațiile conflictuale care apar la nivelul organizației.
- Profesorii semnalează în pondere mai redusă prezența situațiilor de violență, cel mai probabil ca urmare a faptului că au, cel mai adesea, perspectiva vieții școlii numai din punctul de vedere al disciplinei de studiu pe care o predau.
- Fiecare dintre actorii școlari (directori, profesori, consilieri) **situează pe primele locuri violența între elevi și violența elevilor față de personalul școlii**. În ponderi diferite, actorii școlari semnalează situații de comportament neadecvat al părinților față de profesori sau față de elevi. În pondere mai redusă au fost semnalate situațiile de violență care au drept cauză personalul școlii (profesori sau personal auxiliar).

2.1.3. Cauze generale ale violenței școlare

Pentru a contextualiza analiza detaliată a fenomenului violenței școlare, actorii educaționali au fost solicitați să își exprime opiniile cu privire la cauzele generale ale acesteia. Au fost menționate multiple cauze, care țin de: mediul școlar, mediul familial, dar și mediul social mai larg.

Tabel 4. Cauzele care determină frecvența mai mare, apariția la vârste din ce în ce mai mici și formele de manifestare mai grave ale fenomenelor de violență școlară

	Profesori	Directori	Consilieri
scăderea autorității părinților	62,1%	59,6%	57,0%
timpul acordat de părinți copiilor este insuficient sau absent	83,7%	90,4%	82,1%
relații conflictuale în mediul familial	72,6%	80,1%	75,5%
insuficienta preocupare a familiei pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor	68,1%	73,1%	80,1%
lipsurile materiale la nivelul familiei (sărăcie)	49,5%	55,1%	50,3%
influența negativă a mass-mediei	64,0%	63,5%	53,6%
influența negativă a Internetului (rețele de socializare, jocuri online etc.)	67,4%	70,5%	64,2%
scăderea autorității școlii în comunitate	41,3%	41,0%	37,1%
aplicarea insuficientă/neadecvată/ineficientă a sancțiunilor la nivelul școlilor, în situațiile de violență	24,6%	22,4%	28,5%
insuficiența activităților de prevenire și combatere a violenței derulate de școli	17,8%	18,6%	16,6%
insuficienta preocupare a școlii pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor	11,4%	19,2%	21,2%
ignorarea sau indiferența manifestată de școală față de interesele de cunoaștere și nevoile de dezvoltare ale elevilor	7,7%	10,3%	12,6%
insuficienta implicare a altor actori (ONG-uri, autorități locale, companii etc.) în prevenirea și combaterea violenței	20,8%	17,3%	19,9%
criza valorilor în societatea modernă	53,3%	54,5%	60,3%

Mediul socio-familial a fost identificat de către toți actorii chestionați ca fiind factorul care influențează în cea mai mare măsură frecvența mai mare, apariția la vârste din ce în ce mai mici și formele de manifestare mai grave ale fenomenelor de violență școlară: profesorii – 67,2%, directorii – 72,1% și consilierii – 69%.

67,2% dintre profesori susțin că mediul din care provine copilul este principalul responsabil de actele sale de violență, considerând că factorii de mediu școlar sunt mai puțin importanți în raport cu celelalte categorii de factori (20,6%). De altfel, atât consilierii, cât și directorii au împărtășit aceeași opinie, aceea conform căreia asigurarea unui mediu școlar adecvat nu este suficientă pentru prevenirea și combaterea fenomenului de violență școlară (consilierii – 22,6% și directorii – 21,6%).

Cauzele cele mai des invocate de către cei investigați sunt următoarele: insuficiența sau absența timpului acordat de părinți copiilor (în proporții de peste 82%, ocupând primul loc în opinia actorilor investigați), existența unor relații conflictuale în mediul familial, ceea ce ar putea cauza actele de violență mai dese și de o gravitate mai mare (80% dintre directori fiind de părere că aceasta este o cauză majoră a actelor de violență), preocuparea insuficientă a familiei pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor (consilierii, care pot determina cel mai precis un asemenea fenomen, prin intermediul

discuțiilor și activităților cu copiii, plasează pe locul secund această posibilă cauză a actelor de violență ale elevilor).

În topul cauzelor identificate de profesori, manageri școlari și consilieri, se regăsesc și **cauzele care țin de mediul social larg**. Astfel, influența mass-media este considerată a fi negativă la nivelul copiilor, fiind un factor care poate conduce la interese și manifestări din domeniul violenței: 64% dintre profesori și directori împărtășesc această opinie, în timp ce puțin peste jumătate dintre consilieri acceptă această variantă ca fiind una validă în acest context. Mai mult, ponderea celor care consideră că internetul (rețele de socializare, jocuri online etc.) are influențe nefaste asupra elevilor se situează la nivelul a peste 65%.

Analiza datelor evidențiază, de asemenea, că așa-numita criză a valorilor în societatea modernă poate fi o cauză a fenomenelor de violență din școală, în opinia a 53,3% dintre profesori, 54,5% dintre directori și 60,3% dintre consilieri. Această posibilă cauză poate fi legată, luând în considerare și procentajele asemănătoare pe care subiecții investigați le-au acordat acestor itemi, și de mass-media, care reprezintă în ziua de astăzi, unul dintre factorii cei mai influenți asupra comportamentului elevilor prin valorile pe care le promovează. Factorii de ordin macro-social, resimțiți de toți actorii chestionați, pot fi, desigur, conectați și cu alte cauze identificate de aceștia, precum timpul insuficient pe care părinții îl petrec cu copiii lor sau ignorarea sau indiferența manifestată de școală față de interesele de cunoaștere și nevoile de dezvoltare ale elevilor.

Pentru a completa imaginea asupra factorilor de risc în potențarea comportamentului violent al elevilor, cercetarea și-a propus și chestionarea profesorilor, directorilor și consilierilor cu privire la **cauze care țin de instituția școlară**, iar rezultatele sunt în favoarea școlii, întrucât doar 7,7% dintre profesori, 10,3% dintre manageri și 12,6% dintre consilieri admit faptul că școala manifestă ignoranță sau indiferență față de interesele de cunoaștere și nevoile de dezvoltare ale elevilor iar acest lucru conduce la o mai mare frecvență și o agravare a fenomenului de violență.

De asemenea, un alt item ce are în vedere acțiunea școlii asupra prevenției fenomenului de violență (insuficienta preocupare a școlii pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor) este privit doar de aproape 20% dintre respondenți ca fiind o posibilă cauză. Insuficienta desfășurare a activităților de prevenire și combatere a violenței derulate de școli este identificată doar de 232 de profesori (17,8%), 29 de directori (18,6%) și 25 de consilieri (16,6%). Cu toate acestea, scăderea autorității școlii în comunitate a fost semnalată de un mare număr de profesori (540), directori (64) și consilieri (56) ca fiind unul dintre factorii care pot determina frecvența și gravitatea fenomenelor de violență școlară.

* * *

În comparație cu datele de cercetare de la nivelul anului 2006, se evidențiază în 2017 o scădere a ponderii școlilor care au declarat prezența manifestărilor de violență; peste jumătate dintre directori declară că nu s-au confruntat cu astfel de situații în ultimul an școlar. Există diferențe de percepție și nivel de recunoaștere a situațiilor de violență, din partea actorilor școlari. Consilierii identifică în pondere mai amplă situații de violență școlară, comparativ cu directorii sau cu profesorii – cel mai probabil, ca urmare a faptului că munca lor presupune contactul mai frecvent cu situațiile de violență școlară (în vederea oferirii serviciilor de consiliere și sprijin). Toate cele trei categorii de actori școlari investigați declară că cele mai frecvente situații de violență școlară au ca protagoniști elevii, respectiv părinții, contextele conflictuale care au drept cauză personalul școlii fiind menționate în procente reduse. De asemenea, la nivelul categoriilor de cauze care facilitează apariția situațiilor de violență, pe primele locuri sunt menționate cauze care țin de mediul socio-familial.

2.2. Violența între elevi

În analizele și cercetările dedicate problematicei violenței școlare, la care se fac referiri punctuale în raportul de față, se susține ideea că, la nivel general, manifestările conflictuale dintre elevi reprezintă cele mai frecvente forme de violență școlară. Atitudinile față de manifestările violente dintre elevi diferă atât în funcție de gravitatea comportamentelor, precum și în funcție de atitudinea adulților din școală față de astfel de comportamente. Raportul realizat de Institutul de Științe ale Educației în anul 2006⁶ evidențiază faptul că formele „ușoare” de agresivitate sunt percepute adesea ca atitudini și comportamente prezente în orice școală, „obraznicii” tolerate și specifice vârstei și oricărui mediu școlar. De asemenea, profesorii și părinții deopotrivă considerau că manifestările agresive dintre elevi sunt o copie a modelelor oferite de mediul familial, o formă de „descărcare” în spațiul școlii a agresivității la care aceștia sunt supuși în mediul familial sau în alte medii de socializare.

În cadrul cercetării de față ne-am propus să analizăm multitudinea formelor în care se manifestă violența între elevi, precum și frecvența acestora la nivelul vieții școlare a acestora.

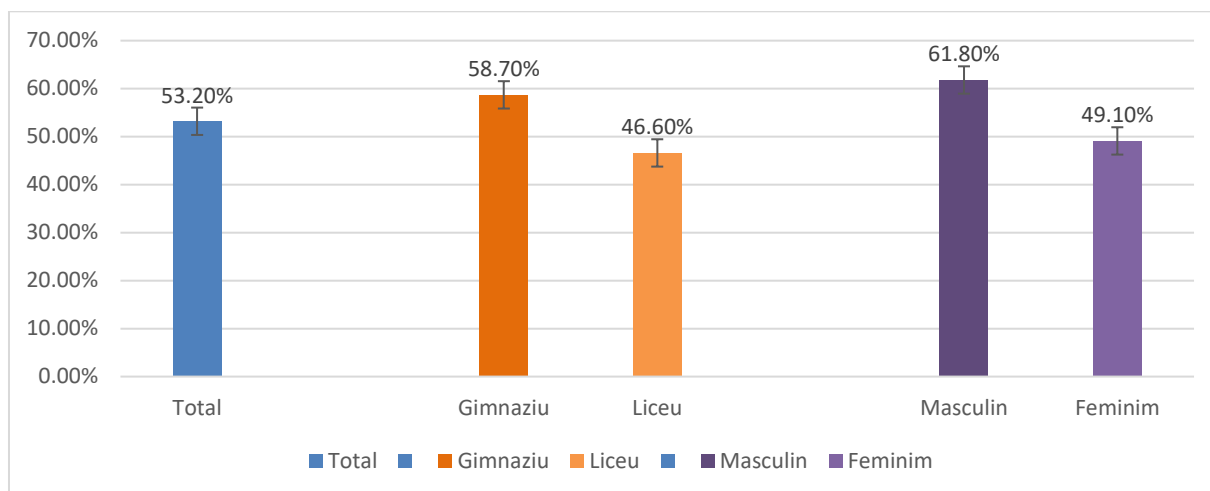
2.2.1. Implicarea elevilor în situații de violență

O pondere de aproape 70% din totalul elevilor cuprinși în investigație au declarat că au fost implicați într-o situație de violență între elevi, fie ca victimă, fie ca autor: 33,8% dintre elevi declară că au fost victime ale unor situații de violență, dar nu au fost violenți față de colegi; 6,4% dintre respondenți au fost în situația opusă, declarând că au fost agresivi, fără să fi fost agresați; 20,7% au fost atât victime cât și autori.

Peste jumătate dintre elevi au declarat că au fost agresați de colegi. Incidența în mediul urban și rural este apropiată, 53,9% elevi din mediul rural susțin că au fost victime, față de 52,7% în mediul urban ($z=4,75$). Diferențe semnificative apar în funcție de nivelul de învățământ și de gen ($z=4,88$). Figura de mai jos evidențiază că băieții de gimnaziu au declarat în ponderi mai ample că au fost agresați de colegi.

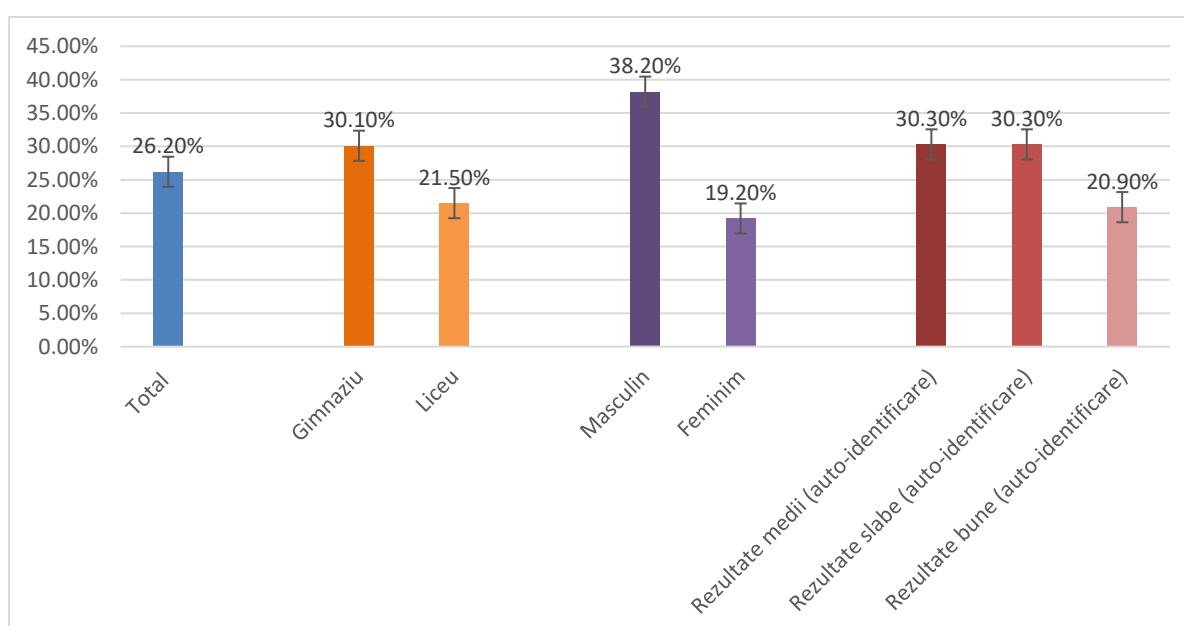
⁶ Jigău, M., Liiceanu, A., Preoteasa, L. (coord.), *Violența în școală*, Ed. Alpha MDN, București, 2006, http://www.unicef.org/romania/ro/Violenta_in_scoala.pdf.

Fig. 3. Ponderea elevilor care au declarat că au fost agresați de colegi

27,1% dintre elevii chestionați susțin că s-au aflat în **situația de a fi violenți față de unii dintre colegi**. Procentul acestora diferă semnificativ în funcție de nivelul de studiu ($z=4,87$), de gen ($z=10,78$) și de rezultate școlare declarate. Astfel, elevii de gimnaziu declară în ponderi mai mari că au fost agresivi față de colegi, comparativ cu cei din liceu ($z=5,4$). Pe sexe, diferența este mai mare: 38,2% dintre băieți și numai 19,2% dintre fete declară că au fost implicați în situații de violență. De asemenea, analiza răspunsurilor în funcție de rezultatele școlare pe care le declară elevii arată că cei care se consideră buni la învățătură declară în ponderi mai reduse că au fost agresivi cu colegii, față de cei care se autoapreciază ca având rezultate medii sau slabe. Diferențele în funcție de mediu de proveniență sau nivelul de educație al părinților nu sunt semnificative statistic.

Fig. 4. Ponderea elevilor care au declarat că au fost agresivi/volenți față de colegi

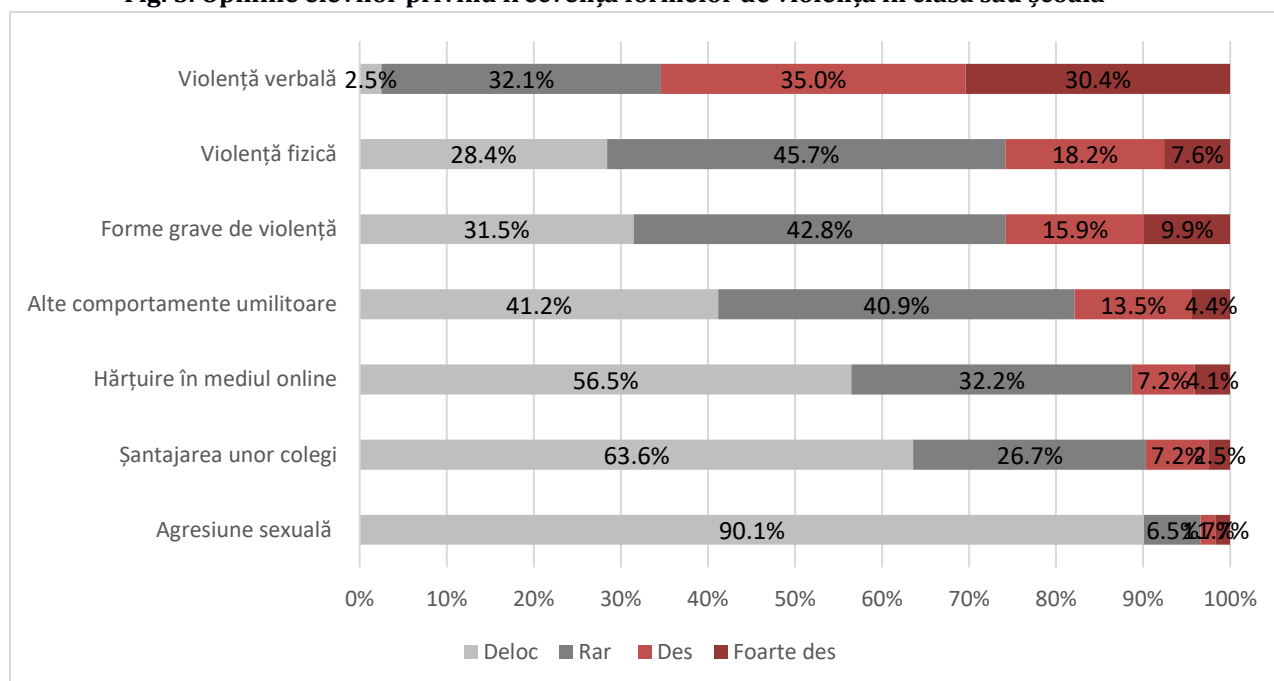

2.2.2. Forme de manifestare a situațiilor de violență între elevi

În prezentul studiu, au fost investigate opiniile elevilor și profesorilor privind frecvența unor forme foarte variate de manifestare a violenței între elevi: expresii jignitoare referitoare la apartenența etnică / la apartenența religioasă / la adresa unor colegi cu dizabilități și cerințe educative speciale / la situația socio-economică și financiară / la alte trăsături fizice și psihice; certuri și conflicte; injurii și expresii urâte; bătaie între elevi; șantajarea unor colegi; furturi de la colegi; agresiuni sexuale între elevi; hărțuire în mediu online; consum excesiv de băuturi alcoolice; consum de droguri și/sau tratament de dezintoxicare; acte de vandalism și distrugeri de bunuri; acte de tâlhărie.

În analiză, formele de manifestare a violenței între elevi au fost grupate în următoarele șapte **categorii**: violență verbală; șantajarea unor colegi; violență fizică; agresiune sexuală; forme grave de violență; hărțuire în mediu online; alte comportamente umilitoare.

Fig. 5. Opiniile elevilor privind frecvența formelor de violență în clasă sau școală

În opinia respondenților, **violența verbală între elevi** este cea mai frecventă formă de manifestare a violenței: 97,5% dintre elevi susțin că s-au întâlnit cu cel puțin o situație de violență verbală în clasa sau școala lor, iar 65,4% consideră că aceste situații sunt dese și foarte dese. Din sfera violenței verbale:

- Peste jumătate dintre elevi au declarat că înjurăturile și expresiile urâte sunt folosite des și foarte des în clasa sau școala lor. Același tip de manifestare a violenței între elevi era pe primele locuri și în demersul investigativ aplicat la nivelul anului 2006. Interviuurile cu profesorii și cu părinții realizate în cadrul cercetării de față

evidențiază că astfel de comportamente neadecvate sunt adesea incluse în categoria manifestărilor „obișnuite”, a „violentei ascunse”, tolerate în mediul școlar.

- Analiza expresiilor folosite de elevi a arătat că, în opinia acestora, expresiile jignitoare referitoare la trăsăturile fizice și psihice, apartenența etnică și situația socio-economică sunt cel mai frecvent folosite între colegi. Cei mai mulți elevi, 37,9% au declarat că s-au întâlnit des și foarte des cu situații în care colegii au folosit expresii jignitoare referitoare la trăsăturile fizice sau psihice.
- La polul opus, puțini elevi (7,6%, respectiv 11,2%) au declarat că s-au întâlnit des și foarte des cu expresii jignitoare referitoare la apartenența religioasă sau la prezența unei dizabilități/cerințe educative speciale.

În opinia a 71,6% dintre elevi, în clase/școli există **situații de violență fizică între elevi** (bătăi); în peste un sfert dintre situații, elevii au declarat că acestea se manifestă des și foarte des.

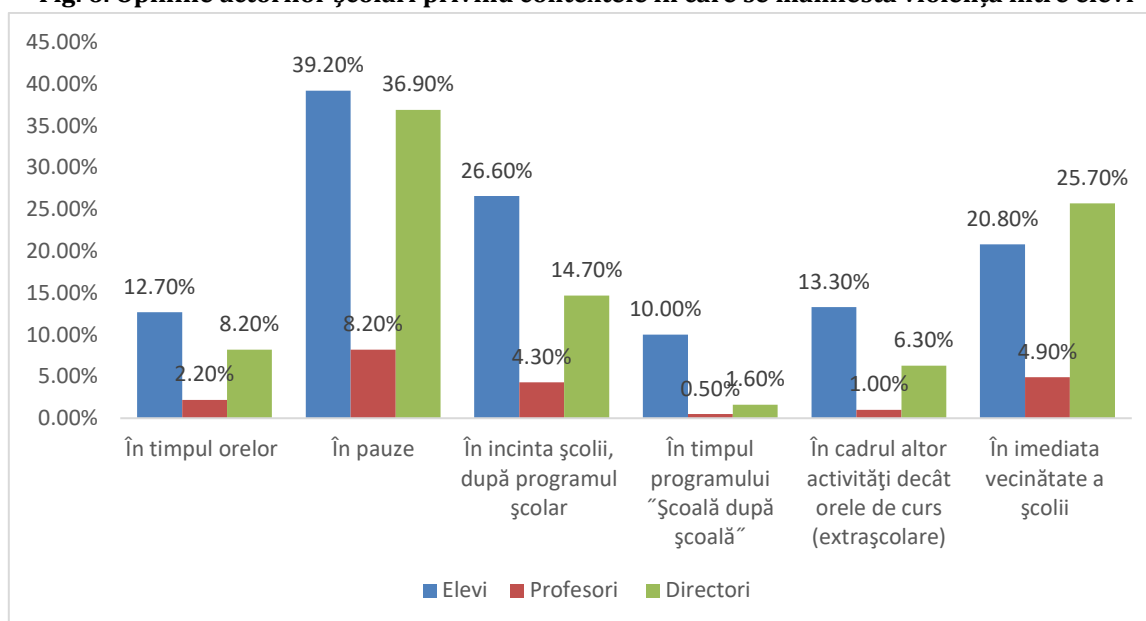
În ceea ce privește alte **forme grave de violență**, acestea sunt menționate de trei sferturi dintre elevi ca fiind rare și foarte rare, dar sunt îngrijorătoare prin natura lor în contradicție cu mediul școlar și prin impactul asupra elevilor și al mediului școlar: furturi de la colegi, consum excesiv de băuturi alcoolice, consum de droguri și/sau au fost sub tratament de dezintoxicare, acte de vandalism și distrugeri de bunuri, acte de tâlhărie.

Cele mai puțin frecvente forme de violență, în opinia elevilor, sunt **hărțuirea online și agresiunea sexuală**.

2.2.3. Contextele de manifestare a situațiilor de violență

În opinia elevilor, a profesorilor și a directorilor, cele mai multe situații de violență se manifestă în pauze, în incinta școlii (după programul școlar) și în imediata vecinătate a școlii, iar cele mai puține în timpul programului „Școală după școală”.

Fig. 6. Opiniile actorilor școlari privind contextele în care se manifestă violența între elevi

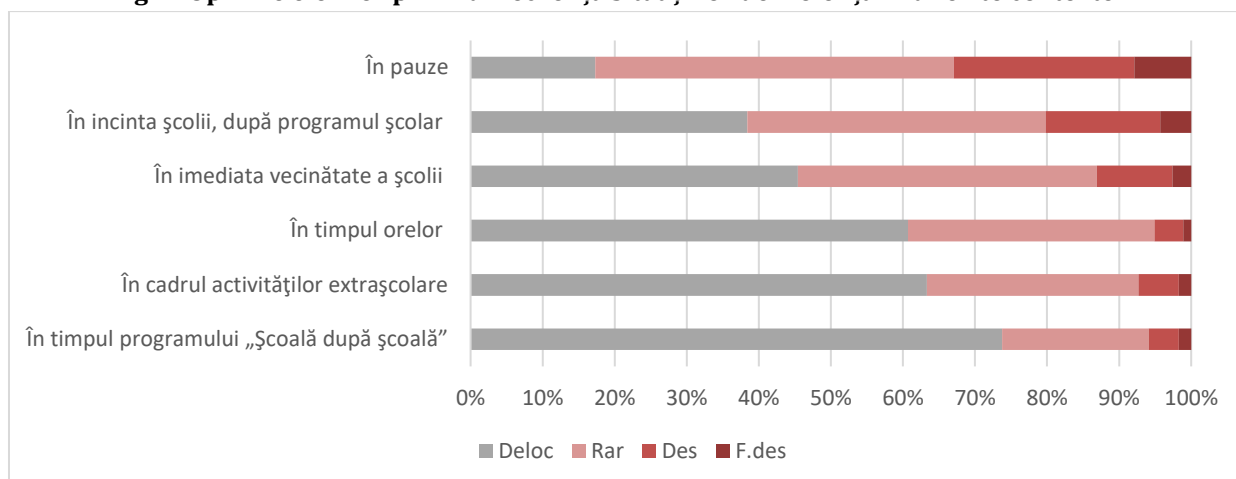
Aproape 40% dintre elevi, respectiv 37% dintre directori susțin că violența între elevi se manifestă des și foarte des în pauze, față de numai 8,2% dintre profesori care au aceeași opinie. Pauza constituie un timp în care elevii nu se află sub stricta supraveghere a cadrelor didactice, iar contextele variate de relaționare directă și informală între elevi favorizează apariția diferitelor manifestări ce pot intra în contradicție cu regulamentul școlar, inclusiv a manifestărilor care țin de domeniul violenței între elevi.

În ceea ce privește violența la ore, cei mai mulți respondenți susțin că astfel de manifestări există, dar apar rar sau deloc; numai 5,1% dintre elevi, 0,5% dintre profesori și 0,7% dintre directori declară cazuri de violență la clasă frecvente sau foarte frecvente.

Cei mai mulți elevi, profesori și director susțin că se întâlnesc cu violență în incinta școlii (după programul școlar) sau în imediata vecinătate a școlii, dar cazurile sunt rare. Notabil este procentul de 12,8%, al elevilor care consideră că violența în imediata vecinătate a școlii este prezentă des și foarte des și cel de 19,9% de elevi care se întâlnesc cu situații de violență în incinta școlii, după programul școlar. Faptul că situațiile de violență în aceste contexte sunt mai frecvente în opinia elevilor constituie un semn de întrebare cu privire la securitatea asigurată în spațiul școlar, respectiv la măsura în care directorii și profesorii au informații cu privire la ce se întâmplă cu elevii după programul de studiu.

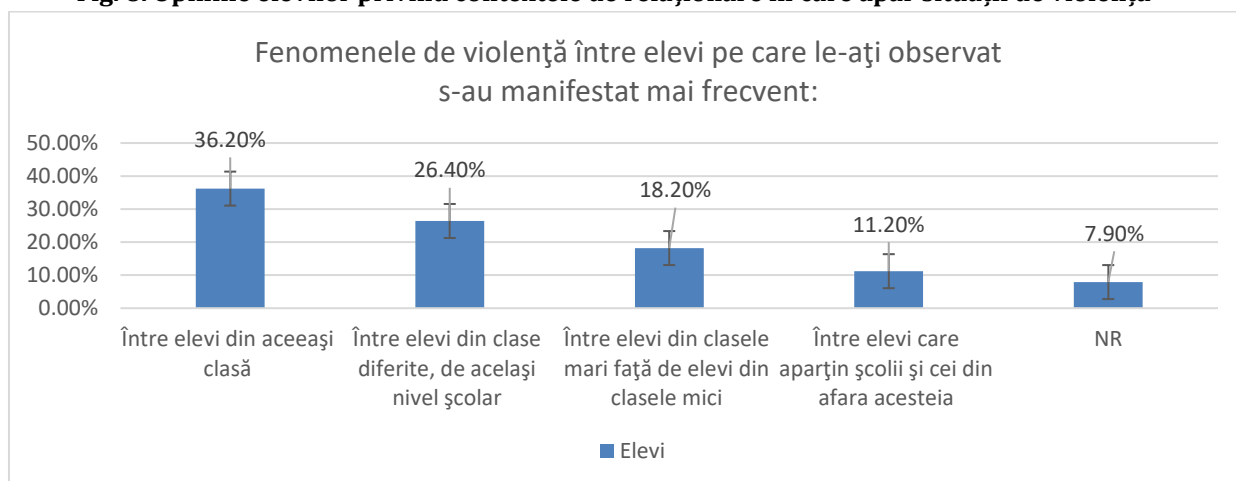
70,3% dintre respondenții elevi susțin că nu întâlnesc situații de violență în timpul programului „Școală după școală”. Această opinie este împărtășită de peste 90% dintre directori și profesori. O proporție apropiată, 62,0% dintre elevi susțin că violența nu apare în cadrul altor activități decât orele de curs (extrașcolar), iar 96,6% dintre profesori și 77,3% dintre directori au aceeași părere.

Fig. 7. Opiniile elevilor privind frecvența situațiilor de violență în diferite contexte

În ceea ce privește **contextele de relaționare** în care se manifestă situațiile de violență școlară, în opinia celor mai mulți respondenți elevi, violența se manifestă mai frecvent între elevii din aceeași clasă (36,2%) sau din clase diferite (26,4%), de același nivel școlar – în condițiile în care interacțiunile dintre elevii din același grup/nivel de vârstă sunt mai frecvente decât relațiile cu elevii din alte niveluri de studiu. Numai 11,2% dintre elevi susțin că sunt frecvente cazurile de violență între elevi care aparțin școlii și alți elevi din afara acesteia – cazuri în care problemele de relaționare au forme și cauze generatoare ce țin de aspecte din afara unității de învățământ (ex. găști de cartier etc.).

Fig. 8. Opiniile elevilor privind contextele de relaționare în care apar situații de violență

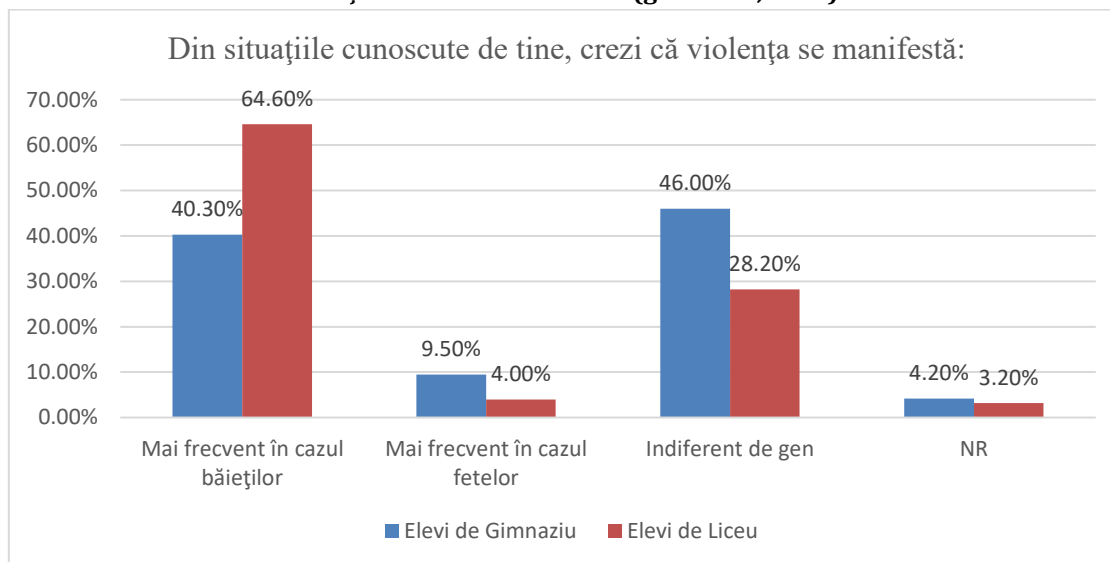

La nivelul eșantionului de elevi, 53,6% dintre aceștia susțin că violența se manifestă mai frecvent în cazul băieților, iar 36,6% dintre elevi că fenomenul este întâlnit atât în cazul băieților, cât și în cazul fetelor. În ponderi mai reduse sunt semnalate situații de violență în cazul fetelor.

Analiza distribuției opiniilor în funcție de nivelul de studiu al respondenților dezvăluie diferențe semnificative statistic: 46% dintre elevii de gimnaziu susțin că violența se

manifestă atât în rândul băieților, cât și al fetelor, dar numai 28,2% dintre elevii de liceu împărtășesc această opinie ($z=8.61$); 40,3% dintre elevii de gimnaziu consideră că băieții sunt mai frecvent implicați în situații de violență, față de 64,6% din elevii de liceu ($z=9.88$).

Fig. 9. Opiniile elevilor privind distribuția pe sexe a elevilor implicați în situații de violență, în funcție de nivelul de studiu (gimnaziu, liceu)

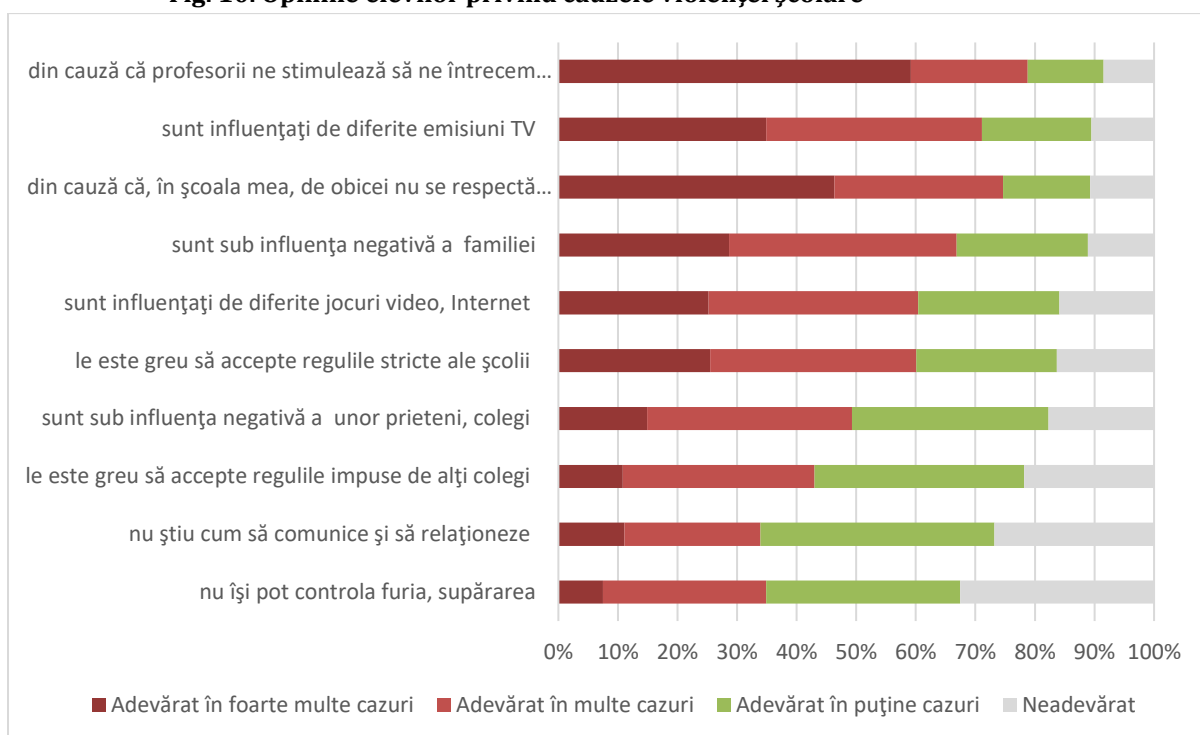
2.2.4. Cauze ale violenței între elevi

Pe primele locuri în rândul cauzelor care determină violența elevilor în spațiul școlii sunt situate cauzele școlare. Astfel, ponderi de peste 70% din elevii chestionați consideră că multe și foarte multe cazuri de violență sunt cauzate de mediul foarte competițional specific școlii, respectiv de nerespectarea regulilor din școală, de către elevi. De asemenea, influența emisiunilor TV este considerată a fi o cauză importantă a violenței școlare. Influența negativă a mass-mediei este indicată și de faptul că 38,52% dintre elevii care au fost în situația de a fi violenți cu colegii – față de 17,63% dintre cei care nu au fost în astfel de situații – declară că le place să vadă filme cu bătăi, incendii și crime.

În opinia a peste două treimi dintre elevi (66,9%), influența negativă a familiei este cauza violenței între colegi în multe și foarte multe cazuri. Jocurile video și internetul sunt considerate cauze frecvente ale violenței de 60,4% dintre respondenți.

La polul opus, pe ultimele locuri în lista cauzelor violenței școlare sunt situații factorii individuali. Astfel, în opinia a o treime dintre respondenți, situațiile de violență apar pentru că elevii nu știu cum să comunice și să relaționeze sau nu-și pot controla furia și supărarea.

Fig. 10. Opiniile elevilor privind cauzele violenței școlare

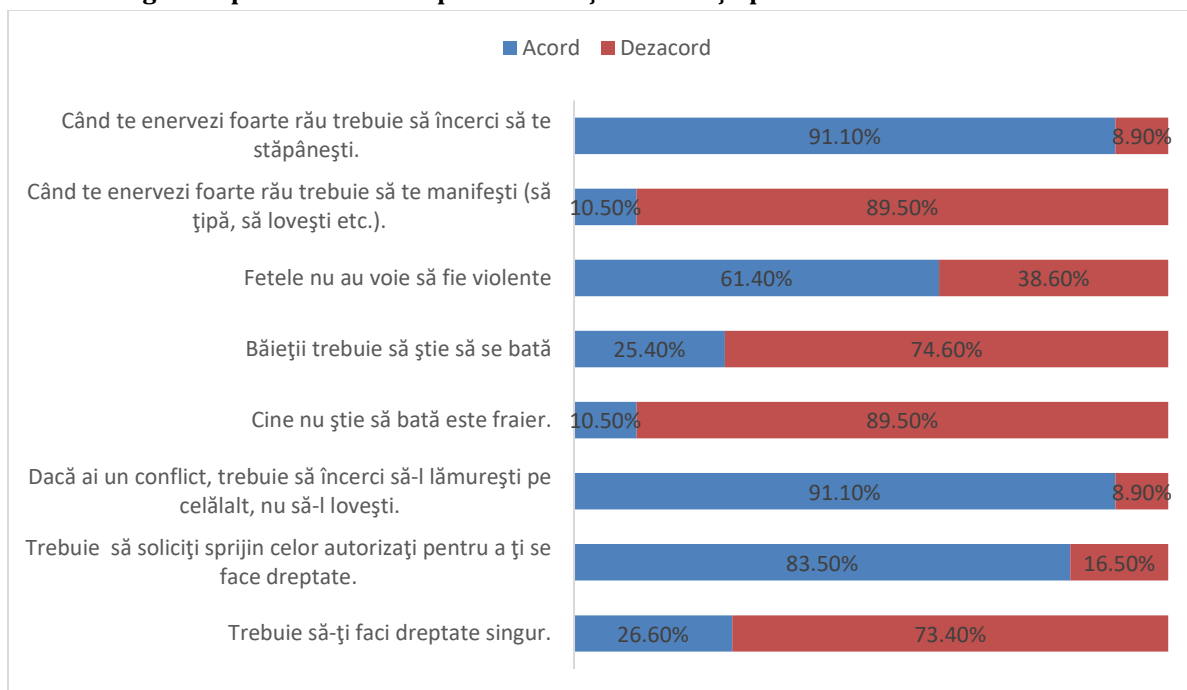

2.2.5. Credințele elevilor în relație cu violența școlară

Distribuția opiniei respondenților prezentată în figura următoare arată că, în rândul elevilor, este dezirabil să îți controlezi reacțiile negative, să comunici și să ceri ajutorul în situațiile conflictuale. De asemenea, faptul că doar 10,5% dintre elevi sunt de acord cu afirmația „cine nu știe să se bată este fraier” indică că manifestarea unui comportament violent nu reprezintă o așteptare de status pentru elevi; altfel spus, majoritatea elevilor nu resimt o presiune de a fi violenți pentru a fi acceptați printre colegi.

Consensul elevilor scade în cazul afirmațiilor „trebuie să îți faci dreptate singuri”. Majoritatea resping afirmația, dar un procent de peste un sfert dintre elevi își exprimă acordul. Distribuția răspunsurilor arată că, în rândul elevilor, domină ideea că dreptatea se obține cu sprijinul ceilalți, dar, cel puțin în reprezentarea unui segment redus al populației, această idee co-există cu credința opusă că trebuie să îți faci dreptate singur.

Fig. 11. Opinii ale elevilor privind reacția în situații problematice

În ceea ce privește distribuția răspunsurilor pe sexe, există un consens destul de ridicat că violența nu este definitorie pentru identitatea băieților: 25,4% dintre elevi sunt în dezacord cu afirmația „băieții trebuie să știe să se bată”. Opiniile sunt mai puțin convergente în ceea ce privește așteptările față de fete: 38,6% dintre fete sunt în acord cu afirmația „fetele nu au voie să fie violente”, iar 61,4% în dezacord. Însă, ținând cont de modul în care a fost formulată afirmația, e importată mențiunea că nu e clar în ce măsură există așteptarea ca fetele să se comporte violent, dar 4 din 10 elevi consideră că fetele au dreptul să recurgă la violență.

Distribuția opiniei elevilor în funcție de implicarea acestora în situații de violență evidențiază diferențe reduse, dar semnificative statistic. Astfel, este mai probabil ca elevii care au declarat că au fost agresați de colegi (lovituri, umilințe, înjurături, amenințări), față de cei care au declarat că nu fost în astfel de situații:

- să fie în dezacord cu afirmația „trebuie să îți faci dreptate singur” ($z=10,17$) și în acord cu afirmația „trebuie să soliciți sprijin celor autorizați pentru a ți se face dreptate” ($z=17,91$);
- să fie în acord cu afirmațiile „dacă ai un conflict, trebuie să încerci să-l lămurești pe celălalt, nu să-l lovești” ($z=24,99$) și „când te enervezi foarte rău trebuie să încerci să te stăpânești” ($z=24,72$).

Elevii care au declarat că au fost agresați sunt într-o proporție mai mică în dezacord cu afirmația „cine nu știe să bată este fraier”, față de elevii care au declarat că nu au fost în astfel de situații ($z=13,02$). De asemenea, aceiași elevi sunt într-o mai mică măsură în dezacord cu afirmația „când te enervezi foarte rău trebuie să te manifesti, să țipi, să

lovești” ($z=11,80$). Acest rezultat indică nevoia ca în cercetările viitoare să se investigheze măsura în care victimele violenței între elevi preiau modelul agresorului.

În cazul elevilor care s-au aflat în situația de a fi violent/agresiv față de un coleg, deși majoritatea sunt de acord cu afirmația „dacă ai un conflict, trebuie să încerci să-l lămurești pe celălalt, nu să-l lovești”, e mai puțin probabil să fie în acord față de cei care nu au fost implicați în situații de agresiune. Același trend se menține și în cazul afirmațiilor „cine nu știe să bată este fraier” și „când te enervezi foarte rău trebuie să te manifesti, să țipi, să lovești”, dar cu o diferență peste 10 puncte procentuale. După cum era de așteptat, e puțin mai probabil ca modelul la care se raportează elevii care au fost în situația de a fi agresivi să fie o persoană care se poate impune, chiar și violent.

Tabel 5. Corelația dintre opiniile elevilor privind violența și experiențele personale de agresor/victimă

		Ți s-a întâmplat vreodată să fii agresat?*		Valoarea testului Z	Ai fost vreodată în situația de a fi violent/agresiv față de un coleg?		Valoarea testului Z
		Da	Nu		Da	Nu	
Trebuie să-ți faci dreptate singur.	Acord	28,7%	24,3%	10,17	33,6%	24,1%	0,178
	Dezacord	71,3%	75,7%		66,4%	75,9%	
Trebuie să soliciți sprijin celor autorizați pentru a ți se face dreptate.	Acord	86,9%	79,7%	17,91	83,1%	83,7%	26,40
	Dezacord	13,2%	20,3%		16,9%	16,3%	
Dacă ai un conflict, trebuie să încerci să-l lămurești pe celălalt, nu să-l lovești.	Acord	93,1%	88,8%	24,99	89,8%	91,5%	34,65
	Dezacord	6,9%	11,2%		10,2%	8,5%	
Cine nu știe să bată este fraier.	Acord	12,3%	8,4%	13,02	19,0%	7,5%	6,69
	Dezacord	87,7%	91,6%		80,9%	92,5%	
Când te enervezi foarte rău trebuie să te manifesti (să țipă, să lovești etc.).	Acord	11,3%	9,5%	11,80	16,7%	8,2%	6,03
	Dezacord	88,7%	90,5%		83,3%	91,8%	
Când te enervezi foarte rău trebuie să încerci să te stăpânești.	Acord	92,7%	89,2%	24,72	91,2%	91,0%	36,55
	Dezacord	7,3%	10,8%		8,8%	8,9%	

2.2.6. Atitudini și opinii ale elevilor implicați în situații de violență, față de mediul școlar

Datele de cercetare arată că, pentru elevii care s-au aflat în situația de a fi violenți/agresivi față de un coleg, e mai puțin probabil să se simtă apreciați de colegi sau profesori, comparativ cu cei care au declarat că nu au fost implicați într-o astfel de situație. De asemenea, numai 61% dintre elevii care au fost agresiv declară că le place atmosfera din școală.

De asemenea, pentru elevii care au fost victima unei situații de violență, e mai puțin probabil să se simtă apreciați sau bine printre colegi, față de cei cărora nu li s-a întâmplat asta. Într-un procent apropiat, numai 61% dintre elevii agresați susțin că le place școala.

Aceste rezultate ne arată faptul că elevii implicați în situații de violență – fie ca gresori, fie ca victime – au în comun atitudini și stări socio-afective mai puțin pozitive față de mediul școlar. Analiza nu ne permite să concluzionăm dacă acestea sunt o cauză sau un efect al violenței, dar ridică semne de întrebare pentru investigații mai profunde.

Tabel 6. Corelația dintre opiniile elevilor privind mediul școlar și experiențele personale de agresor/victimă

		Ți s-a întâmplat vreodată să fii agresat?*		Valoarea testului Z	Ai fost vreodată în situația de a fi violent/agresiv față de un coleg?		Valoarea testului Z
		Da	Nu		Da	Nu	
Te simți apreciat la școală (de profesori, de colegi)?	Da	65,9%	72,6%	2,27	60,3%	72,2%	4,2
	Nu	34,1%	27,4%		39,7%	27,8%	
Te simți în siguranță în timpul petrecut la școală?	Da	85,1%	88,4%	1,05	82,8%	88,1%	1,57
	Nu	14,8%	11,6%		17,2%	11,9%	
Te simți bine printre colegii tăi?	Da	81,5%	88,0%	1,99	81,7%	85,6%	1,24
	Nu	18,5%	11,9%		18,3%	14,4%	
Îmi place atmosfera din școală	Da	62,6%	76,9%	4,89	61,0%	94,2%	11,05
	Nu	37,4%	23,1%		38,9%	5,8%	

2.3. Comportamente neadecvate ale elevilor față de profesori

În modelul tradițional de educație, relația elev-profesor a fost dintotdeauna ierarhizată și dominată de profesor, pe de o parte ca urmare a deținerii de către acesta a cunoașterii la care elevul accede, iar pe de altă parte ca urmare a statutului profesorului de organizator și gestionar al întregii activități derulate de elev în școală. Noile abordări în educație promovează principiul centrării pe elev și, implicit, schimbări semnificative la nivel de curriculum scris și curriculum aplicat, strategii didactice, management al clasei de elevi, relaționare profesor-elev. Ca urmare, elevul își redefinește rolurile, nevoile și interesele lui în plan educațional, în raport cu cadrul didactic. Reglajele care intervin nu sunt lipsite de semnificație pentru studiile din domeniul științelor educației.

Analize recente ale relației elev – profesor redimensionează dominanța „istorică” și îl plasează pe profesor într-o situație oarecum defavorizată în raport cu elevul. Lărgind sfera discuției și privind activitatea profesorului ca o activitate profesională cu riscuri aferente, vom evidenția potențialul acțiunilor violente asupra acestuia. Există studii recente care definesc și explică diferitele forme de violență la locul de muncă, actorii acestora și logica derulării lor. În abordările teoretice, pentru violența la locul de muncă sunt identificate câteva cauze principale: activitatea desfășurată individual, activitatea desfășurată cu o clientelă dificilă, munca desfășurată într-un mediu/context în care relațiile se bazează pe ierarhie.

Privită din această perspectivă, activitatea cadrelor didactice este, teoretic, supusă violenței din partea elevilor având în vedere că „profesorul lucrează singur în clasa sa, cu o clientelă considerată dificilă și într-un mediu puternic ierarhizat”⁷. Cu toate acestea, cadrului didactic îi este atribuită autoritatea în raport cu elevul (în propria percepție și în mentalul colectiv). Având în vedere acestea, este oarecum dificil a recunoaște, de către profesorul însuși sau de către alți actori ai școlii, că față de profesor poate fi direcționată și chiar manifestată orice formă de violență. Percepția cadrelor didactice cu privire la violență poate fi diferită de a celor cu statut ierarhic inferior (elevii) fie datorită unei înțelegeri diferite asupra fenomenului, fie datorită dificultăților de acceptare a răsturnării raportului de forțe.

Analiza ce urmează își propune să evidențieze, pe baza datelor de anchetă, diferențele de opinii între actorii școlii (cadre didactice și elevi), cu privire la violența școlară. Aceste diferențe vor fi analizate din diferite perspective precum: recunoașterea existenței actelor de violență a elevilor asupra profesorilor, forme ale comportamentului inadecvat al elevilor asupra profesorilor, cauze ale acestor comportamente.

⁷ Jeffrey, D., *Prévention de la violence faite aux enseignants*. În: *Formation et profession*, Mai 2011, p. 7-14.

2.3.1. Incidența comportamentelor neadecvate ale elevilor față de profesori

Problematica discutată aici nu este nouă, dar se observă dificultăți pentru ambele categorii de actori ai școlii, de a recunoaște existența comportamentelor inadecvate ale elevilor asupra profesorilor. Pentru elevi, un răspuns pozitiv în cadrul acestei discuții ar intra în contradicție cu normele de comportament generale și, în special, cu cele prevăzute în documentele de politică școlară. Pentru cadrele didactice, recunoașterea existenței comportamentelor inadecvate ale elevilor asupra lor ar echivala cu slăbirea autorității și imperativul schimbării de paradigmă în abordarea violenței școlare.

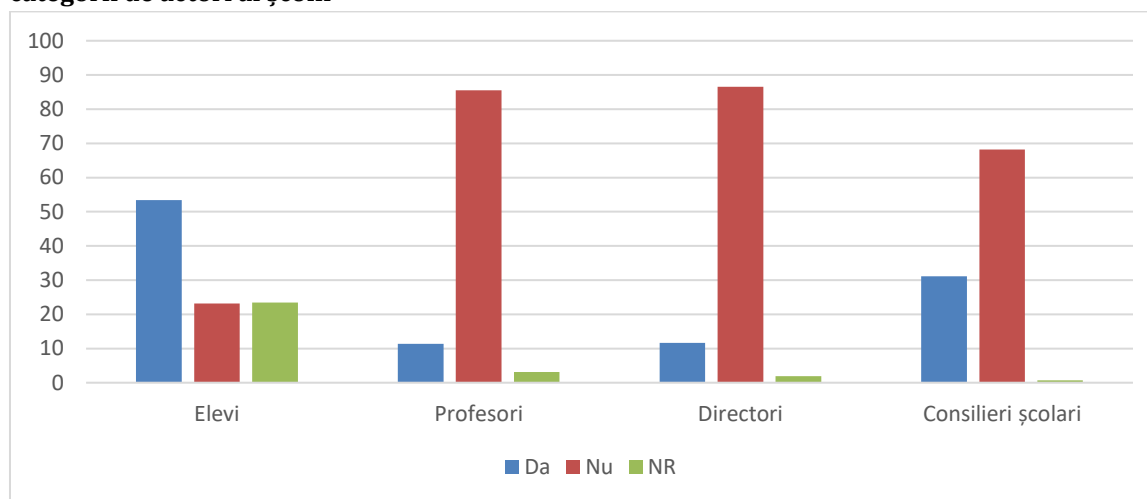
Datele de anchetă relevă o separare clară a opiniilor celor două categorii de actori ai școlii cu privire la violența elevilor asupra cadrelor didactice. Cu toate că elevii sunt mai reținuți decât cadrele didactice în a răspunde în termeni de „da” sau „nu” la întrebare, elevii sunt cei care susțin existența manifestărilor inadecvate ale elevilor asupra profesorilor. Mai mult de jumătate dintre elevi (53,4%) afirmă că la nivelul școlii în care funcționează există cazuri în care chiar elevii au recurs la violență față de cadrele didactice. Aceștia sunt mai numeroși în școlile gimnaziale din mediul urban, dar au o bună reprezentare și în școlile din mediul rural și în licee.

Categoria cadrelor didactice, care include în prezentul studiu profesori, directori și consilieri școlari, se remarcă printr-o poziționare clară la unul dintre cei doi poli ai discuției (nonrăspunsurile fiind identificabile la câțiva dintre profesorii din mediul urban), dar și prin răspunsul dominant negativ cu privire la existența violenței elevilor față de profesori. În proporții direct comparabile, profesorii și directorii sunt categoriile de actori ai școlii care neagă existența comportamentelor inadecvate ale elevilor față de ei. Astfel, 85,5% dintre profesori și 86,5% dintre directori susțin că, la nivelul școlilor în care funcționează, nu există cazuri în care elevii recurg la violență față de profesori. Consilierii școlari se situează oarecum între cele două opinii, răspunsurile lor necesitând o analiză pe de o parte din perspectiva cadrului didactic, iar pe de altă parte trebuie văzute din perspectiva activității de mediere a conflictelor la nivelul întregii școli (sau tuturor școlilor) în care funcționează. Aproape o treime dintre consilierii școlari adevăresc existența unor manifestări violente a elevilor față de profesori, ceilalți fiind partizanii inexistenței violenței elevilor față de profesori.

Chiar dacă la nivel general profesorii și directorii au opinii similare, trebuie remarcat faptul că directorii din mediul rural sunt mai deschiși în a recunoaște existența actelor violente din partea elevilor, decât colegii lor profesori din rural. Fără îndoială, directorul are o imagine de ansamblu mai clară decât profesorii cu privire la fenomenul violenței în școala pe care o conduce, însă procentul mai redus al profesorilor din mediul rural care recunosc existența actelor de violență a elevilor față de profesori se poate datora și

tradiționalismului care caracterizează comunitățile rurale și în care statutul asumat de profesor este încă tributar autorității conferite de profesie de-a lungul istoriei educației.

Fig. 12. Opinii cu privire la comportamentul neadecvat al elevilor față de cadrele didactice, pe categorii de actori ai școlii

Interesant de observat perspectiva pe care o au diferiții actori ai școlii asupra fenomenului violenței școlare. Profesorii și directorii mai curând neagă existența fenomenului, iar elevii îi recunosc prezența la nivelul școlii. Față de investigația anterioară a violenței școlare, dacă luăm în considerare doar perspectiva directorilor, fenomenul violenței școlare este în scădere. Opinia lor poate fi folosită ca reper pentru urmărirea dinamicii în timp, a comportamentului neadecvat al elevilor față de profesori, având în vedere și că ei sunt gestionarii fenomenului violenței în cadrul unităților școlare pe care le conduc. Față de ancheta realizată în 2005, conform declarațiilor directorilor de școli, comportamentele neadecvate ale elevilor față de profesori și-au redus frecvența. Această scădere a frecvenței de manifestare a comportamentelor neadecvate este mai evidentă în mediul urban, fapt ce poate fi rezultatul multiplelor programe și proiecte de prevenire și combatere a violenței școlare, al programelor de formare destinate cadrelor didactice și care au avut această tematică generală.

Consilierii școlari, chiar dacă sunt categoria de personal didactic cu cea mai mare deschidere în a recunoaște existența fenomenului de violență în școală, se înscriu în tendința generală înregistrată de cadrele didactice care mai curând neagă prezența fenomenului. Percepția diferită asupra fenomenului violenței școlare între elevi și personalul didactic se poate datora decodificării diferite pe care o acordă actelor de violență. Astfel, o serie de comportamente care țin de neacceptarea unor reguli, de utilizarea unor comportamente, atitudini sau limbaje neadecvate, dar în opinia colectivă percepute ca fiind „minore”, pot avea impact diferit asupra celor două categorii de actori ai școlii (elevi și personal didactic) și de aici impresia generală asupra existenței sau inexistenței fenomenului de violență în școală. Ceea ce pentru profesori constituie fapte și acțiuni specifice vârstei și populației școlare, pentru elevi sunt percepute și utilizate ca acțiuni de manifestare a dezacordului, ca forme de protest față de o autoritate, ca

atitudini prin care elevii își afirmă personalitatea sau atrag atenția asupra faptului că vor să-și afirme individualitatea. Avansăm aici ideea că fenomenul violenței școlare manifestate de elevi asupra profesorilor are forme care țin mai curând de limbaj și atitudini direct legate de solicitările școlii, decât de comportamente care depășesc această sferă. Vom analiza, în cele ce urmează, această perspectivă.

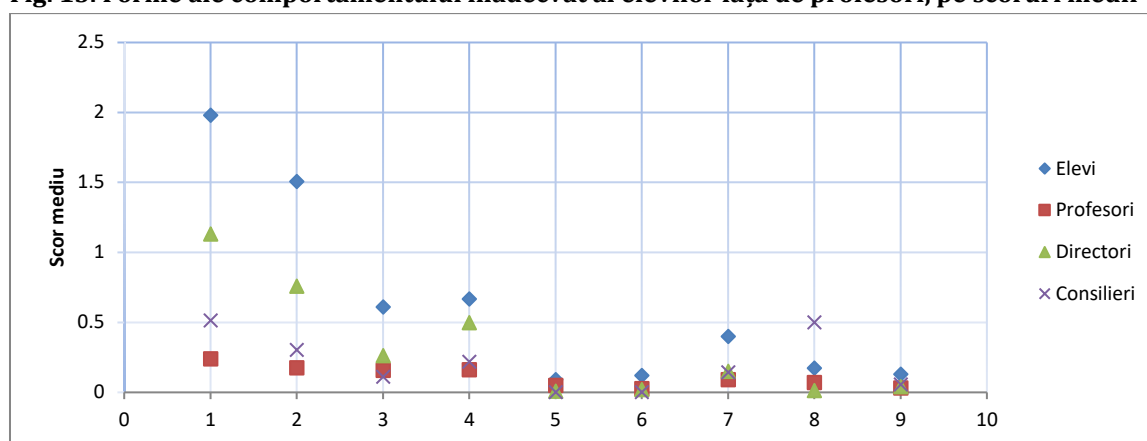
2.3.2. Forme de manifestare a comportamentelor neadecvate ale elevilor față de profesori

Ancheta realizată la nivelul școlii pentru analiza fenomenului de violență a vizat diferite forme pe care autorii actelor de violență le pot manifesta. Mai mult decât atât, prin ancheta realizată în rândul actorilor școlii s-a urmărit surprinderea intensității apariției acestor forme de manifestare a comportamentelor neadecvate ale elevilor asupra profesorilor.

Datele de anchetă evidențiază o primă tendință asupra aspectului analizat. Chiar dacă personalul didactic (incluzând aici profesori, directori, consilieri școlari) afirmă existența unor forme de manifestare a violenței a elevilor asupra lor, frecvența acestora nu este una extremă. Doar directorii menționează că ignorarea mesajelor transmise de profesori elevilor se manifestă foarte des în rândul elevilor, fiind singurul aspect de această intensitate, care înregistrează o altă valoare decât cea nulă în accepțiunea personalului didactic. Elevii, însă, încadrează toate formele de manifestare a comportamentelor neadecvate ca fiind foarte frecvente, în proporții variate.

Există două forme de manifestare a comportamentelor neadecvate ale elevilor, menționate mai mult decât rar, de toate categoriile de actori ai școlii, incluse în anchetă. Acestea fac referire la „ignorarea mesajelor transmise, refuzul îndeplinirii sarcinilor”, respectiv la „atitudini ironice/sarcastice”. Vom face referire, în cele ce urmează, la principalele forme de comportament inadecvat al elevilor față de cadrele didactice, luând în considerare scorul mediu pe care îl înregistrează fiecare dintre ele în accepțiunea actorilor școlii investigați.

Fig. 13. Forme ale comportamentului inadecvat al elevilor față de profesori, pe scoruri medii

Legendă:

	Forme ale comportamentului inadecvat al elevilor față de profesori
1	ignorarea mesajelor transmise, refuzul îndeplinirii sarcinilor
2	atitudini ironice/sarcastice
3	injurii, jigniri, amenințări
4	agresiune nonverbală (gesturi, priviri amenințătoare etc.)
5	lovire, agresiune fizică
6	distrugerea unor bunuri care îmi aparțineau
7	cyberbullying (hărțuire prin Internet, rețele de socializare, email, telefon etc.)
8	șantajarea profesorilor de către elevi
9	alte comportamente umilitoare la adresa profesorilor

La nivel general se observă că profesorii oferă cele mai omogene răspunsuri, în sensul recunoașterii existenței diferitelor forme de violență, toate fiind plasate, ca intensitate, în zona minimei valori. Elevii și directorii realizează distincții clare între diferitele forme ale comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori, dar și a intensității cu care acestea se manifestă.

Este unanim acceptat faptul că ignorarea mesajelor transmise de profesori elevilor este principalul comportament inadecvat al elevilor, în cadrul școlii. Elevii și directorii sunt singurele categorii de actori ai școlii care apreciază că acest comportament se întâmplă, în unele situații, foarte des. Din perspectiva elevilor, nu numai că cele mai des întâlnite forme de comportament inadecvat al elevilor față de profesori iau forma ignorării mesajelor transmise, dar acest comportament este menționat de aproape jumătate dintre respondenți (45,8%), fie că aceste comportamente au o apariție mai susținută, fie ocazională. Pentru această formă de manifestare, opiniile elevilor sunt variate din perspectiva intensității: ponderi echilibrate între apariția mai rar a acestor comportamente și apariția lor des și foarte des. Probabil diferența se datorează experiențelor variate pe care le au elevii la școală, știut fiind faptul că sunt școli sau clase în care elevii își manifestă refuzul față de sarcini, reguli mai mult decât în altele.

Aprecierea generalizată este că ignorarea mesajelor transmise de profesori este cel mai des întâlnit comportament inadecvat, însă frecvența lui variază atât în funcție de școală, cât și în funcție de percepția respondentului asupra fenomenului violenței școlare. Cu toate acestea, ignorarea mesajelor transmise de personalul școlii înregistrează un scor

mediu de 1,978 în cazul elevilor și 1,131 în cazul directorilor, fiind singurele două categorii care au menționat că acest comportament poate fi și foarte frecvent întâlnit în școală. În cazul consilierilor și al profesorilor scorul mediu înregistrat pentru această formă de comportament inadecvat este semnificativ mai mic (0,512, respectiv 0,239), dar cel mai mare din seria de comportamente inadecvate ale elevilor asupra profesorilor. Scorul mai redus înregistrat de aceste două categorii de actori ai școlii se datorează tendinței de a considera mai curând că, dacă acest comportament există, el se manifestă rar.

Scorurile medii înregistrate de celelalte forme de comportament inadecvat al elevilor față de profesori indică dominantele în cadrul acestei relații, dar și semnificația diferită pe care comportamentele o au în opinia diferiților actori ai școlii. Pentru toate celelalte forme de manifestare a comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori (altele decât ignorarea mesajelor transmise) personalul școlii consideră că apariția lor este ocazională, încadrându-le în categoria *rare* a frecvenței de manifestare. Valorile absolute înregistrate de opțiunile pentru categoria *des* nu au semnificație din punct de vedere statistic datorită numărului redus de răspunsuri valide.

Injuriile/jignirile și gesturile/privirile amenințătoare sunt alte forme de comportament inadecvat al elevilor față de profesori pe care elevii le menționează ca fiind prezente în cadrul școlii. Dacă pentru cadrele didactice (directori, profesori, consilieri) acestea sunt ocazional prezente și cu frecvențe reduse, pentru elevi constituie o realitate mult mai prezentă (scoruri medii înregistrate: 0,609, respectiv 0,667). Diferența de percepție asupra fenomenului este clar conturată între cele două categorii distincte de actori ai școlii: elevi și personal didactic. Agresivitatea verbală, oricare ar fi forma ei de manifestare este cea mai prezentă dintre toate formele de comportament inadecvat al elevilor față de profesori. Mai mult decât atât, personalul didactic, în calitate de victimă a acestui timp de comportament inadecvat, are dificultăți în a recunoaște existența acestuia în rândul elevilor. Dificultățile manifestate în a recunoaște existența acestui fenomen se poate datora fie unei cunoașteri limitate asupra fenomenului violenței școlare (cu toate formele și implicațiile sale), fie dificultăților de acceptare a existenței fenomenului care ar putea prejudicia statutul pe care cadrele didactice, de-a lungul istoriei educației, l-au avut în relația cu elevii. Conform datelor obținute în cadrul anchetei, agresivitatea verbală este mai des întâlnită în localitățile mici, sub 20 mii de locuitori.

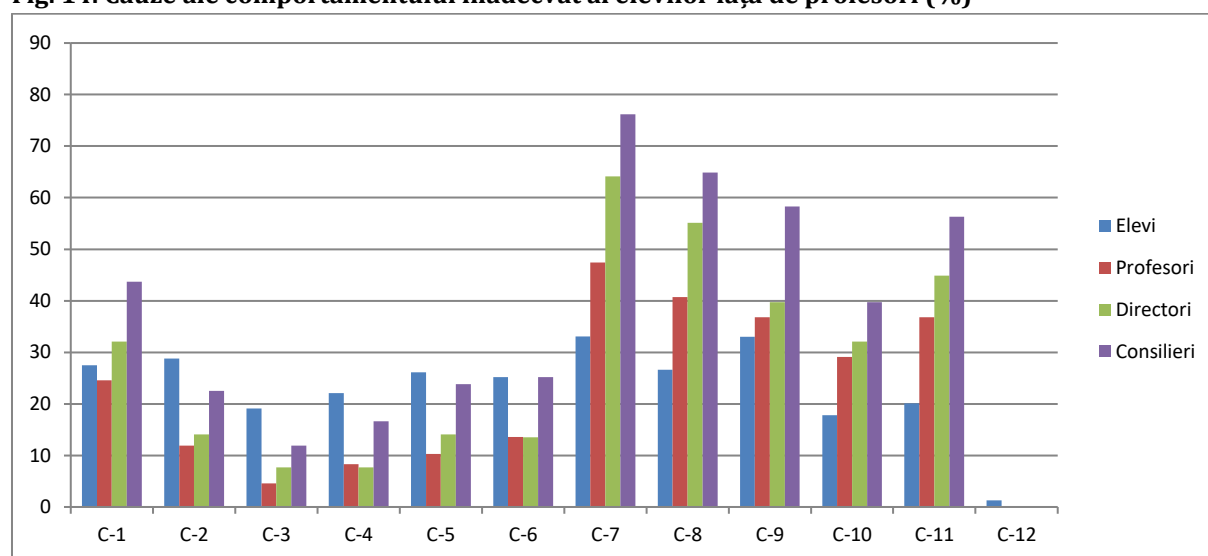
Datele de anchetă înregistrate în 2006 arată că ignorarea mesajelor profesorilor și atitudinile ironice își păstrează supremația printre diferitele forme de comportament inadecvat al elevilor față de profesori. De aici ideea că aceste forme de manifestare sunt constante în timp, ceea ce variază sunt intensitățile lor și conținuturile.

2.3.3. Cauze ale comportamentului neadecvat al elevilor față de profesori

Pentru derularea unor acțiuni eficiente de prevenire și combatere a violenței școlare sunt necesare demersuri eficiente de cunoaștere a acestui fenomen, de identificare a cauzelor care îl determină. Factorii determinanți sunt multipli și variați, iar prezența lor

la nivelul școlii trebuie privită contextualizat, astfel încât să fie elaborate planuri eficiente de prevenire și combatere. Datele înregistrate în cadrul anchetei oferă o imagine generală asupra cauzelor violenței manifestate de elevi asupra profesorilor. O primă constatare reconfirmă percepția diferită a celor două categorii de actori ai școlii (elevi și profesori) asupra violenței școlare. Astfel, dacă elevii identifică la nivelul interesului/motivației reduse pentru școală și al influenței grupului de prieteni principalii determinanți ai comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori, profesorii acordă mai mult aport, pe lângă motivația redusă pentru învățare, influenței familiei. Din această perspectivă, datele de cercetare indică o constantă față de rezultatele obținute în 2006. Încă o observație generală vizează faptul că diferitele cauze ale violenței identificate de actorii școlii înregistrează ponderi mai echilibrate în cazul elevilor și mai variate în cazul celorlalți actori ai școlii. Diferența dintre cea mai puțin invocată cauză a violenței elevilor față de profesori și cea mai des invocată este de 11 puncte procentuale în cazul elevilor. Pentru ceilalți actori ai școlii, variația dintre ponderile cauzelor violenței elevilor față de profesori este cu mult mai mare (43 p.p. pentru profesori, 57 p.p. pentru directori, 65 p.p. pentru consilieri școlari).

Fig. 14. Cauze ale comportamentului inadecvat al elevilor față de profesori (%)

Legendă:

C-1	dificultăți în comunicarea cu profesorii
C-2	reacția elevilor la impunerea forțată a autorității profesorilor
C-3	nemulțumirea elevilor față de prestația la clasă a profesorilor
C-4	sentimentul elevilor că sunt ignorați de către profesori
C-5	reacția elevilor față de evaluări considerate neobiective
C-6	reacția elevilor față de ceea ce învață (lipsa de actualitate, de utilitate/aplicabilitate etc.)
C-7	lipsa de interes și motivație a elevilor pentru învățare
C-8	preluarea unor modele de relaționare din familie
C-9	preluarea unor modele de relaționare/comportamente din diferite grupuri (gașcă de cartier, grup de prieteni etc.)
C-10	preluarea unor modele de relaționare / comportament din mass-media
C-11	influența negativă a mediului virtual (Internet)
C-12	alte cauze

Lipsa de interes și motivație a elevilor pentru învățare este principala cauză a comportamentelor neadecvate ale elevilor față de profesori, în opinia tuturor actorilor școlii. Lipsa unor motive reale și relevante pentru învățare intră în contradicție cu solicitările venite din partea școlii (a profesorilor), fapt ce conduce la frustrare, la disonanță între așteptările elevilor față de școală și solicitările venite din partea școlii prin intermediul cadrelor didactice. De aici, reacții de opoziție, de refuz față de îndeplinirea sarcinilor de către elevi, de angajare în comportamente care contravin demersurilor acceptate și solicitate la nivelul școlii.

O pondere de 33,1% dintre elevi consideră că lipsa de motivație a elevilor este principalul motiv care generează comportamente neadecvate ale elevilor față de profesori. Procentul este similar cu cel al elevilor care consideră că diferitele comportamente neadecvate ale elevilor față de profesori sunt generate, în principal, de modelele preluate din diferitele grupuri de apartenență. Nevoia de a fi acceptat de grupul de prieteni influențează comportamentele tinerilor care aspiră la integrare în diferitele grupuri pe care le apreciază. Dacă norma grupului respectiv include comportamente inadecvate, tinerii nu le vor judeca prin prisma normelor de comportament civic, social, ci le vor prelua, învăța și ulterior manifesta fie pentru a fi recunoscut ca aparținând respectivelor grupuri, fie pentru că ceilalți din grup au avut, aparent, „succes” în relațiile lor cu actorii școlii, fie pentru a-și testa „puterea” în relație cu personalul didactic. Pentru elevi, grupul de prieteni este, uneori, mai mult decât familia, un grup de referință.

Stăm cu prietenii în fiecare seară, la benzinărie. Uneori părinții ne sună și nu răspundem la telefon. Stăm de vorbă până târziu, cu prietenii. (focus-grup elevi)

Cadrele didactice acordă mai multă importanță influenței familiei, atunci când fac aprecieri asupra determinantilor comportamentelor neadecvate ale elevilor asupra personalului didactic. 40% dintre profesorii chestionați, 55,1% dintre directori și 64,9% dintre consilierii școlari apreciază că familia este determinantă pentru comportamentul neadecvat al elevilor asupra profesorilor. Familia în calitate de mediu de socializare și formare a tinerilor poate oferi experiențe variate tinerilor, dar care generează, toate, comportamente inadecvate.

Mama/părinții tolerează adresarea nepotrivită față de fete sau băieți. La școală nu ai voie să spui astfel de vorbe (adresare obscenă), tot de acasă. Părintele ar trebui să-l certe pe copil dacă îl aude vorbind așa, nu să tolereze. (focus-grup părinți)

Face ce vrea acasă, părinții au și alte probleme, iar copilul se resimte. Agresivitatea e o constantă de familie, iar comunitatea nu poate interveni. (focus-grup cadre didactice)

Aceste contexte pot lua forme variate: indiferență și neimplicare în educația tinerilor, lipsa de încredere și a atitudinii pozitive a familiei față de școală și rolul ei, lipsa securității spațiului familial datorat disfuncțiilor de la nivelul familiei, atitudini de

supraapreciere și satisfacere a tuturor solicitărilor tinerilor adresate părinților etc. Toate aceste contexte au influențe negative asupra atitudinii și comportamentelor elevilor față de școală și actorii ei, iar profesorii le resimt și le pun în permanență în discuție. Chiar dacă există, în discuțiile cu cadrele didactice, diferite exemple de situații în care părinții susțin comportamentele adecvate ale copiilor lor în spațiul școlii, există și numeroase exemple în care părinții direct sau indirect determină comportamentele inadecvate ale elevilor față de profesori.

Toate aceste porniri ale lor vin din faptul că nu au viață foarte roz. Părinții nu mai au timpul necesar pentru copiii lor și asta se simte. Dacă petrec timp, nu este un timp de calitate, ci doar prezența fizică și atât. Au nevoie de afecțiune cei care creează situații mai neplăcute. Este acolo, pe fond emoțional ceva care nu este în regulă.

Nu cred că există clasă în care să nu fie o pereche, două, trei de părinți care să nu fie dezbinat. Copilul își caută liniștea în permanență și acumulează tot felul de frustrări. (focus-grup cadre didactice)

Sunt situații care sunt tolerate de părinți: lasă că și eu am făcut pe vremea mea la fel. Poate e necesar să fie aduse argumente care să-i facă să iasă din atitudinea lor. Părinții să nu vină la școală doar când sunt probleme, ar trebui să știe ce înseamnă, de exemplu, ce e violența. (focus-grup cadre didactice)

Cauzele comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori pot fi grupate în patru mari categorii, în funcție de contextul care le determină: mediul școlar, factori individuali, mediul socio-familial, mass-media. Toți actorii școlii chestionați sunt de acord că mediul socio-familial este principalul determinant al comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori. Diferențe, între categoriile de actori ai școlii, apar din perspectiva atenției acordate celorlalți factori determinanți ai comportamentelor inadecvate. În cazul elevilor, factorii socio-familiali sunt urmați, cu o pondere similară, de factorii individuali. Factorii individuali sunt văzuți ca fiind determinanți, după cei socio-familiali, și de directori și de consilierii școlari. Pentru profesori, dincolo de influența familiei, mass-media este determinantă pentru comportamentele inadecvate ale elevilor. Expunerea acestora la informații, producții media care nu sunt adaptate vârstei sau pentru care nu au încă dezvoltate abilitățile de înțelegere a mesajelor, pot avea efecte la nivelul comportamentului tinerilor, disonante cu așteptările școlii. În opinia profesorilor, cea mai mică influență asupra comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori o au factorii de mediu școlar.

Tabel 7. Cauze ale comportamentului inadecvat al elevilor față de profesori

	Mediul școlar	Factori individuali	Mediul socio-familial	Influențe mass-media
Elevi	20,8%	29,1%	29,8%	18,9%
Profesori	12,5%	38,4%	48,8%	41,4%
Directori	12,7%	39,0%	47,7%	38,7%
Consilieri	19,8%	50,7%	61,6%	48,0%

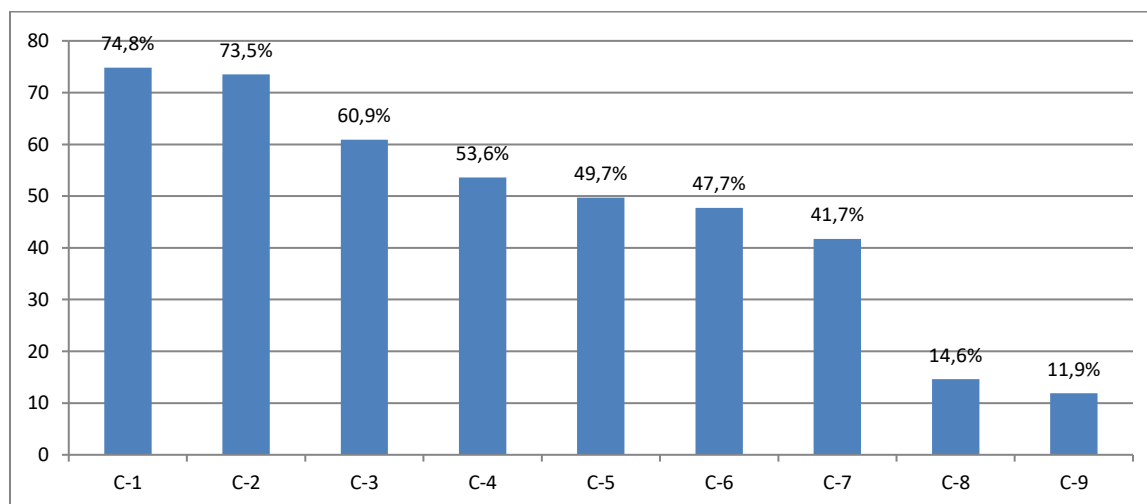
Factorii determinanți ai comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori sunt percepuți diferit în funcție de categoria de care actorii școlii aparțin, dar și de subcategoria socio-demografică de care fiecare categorie de actori aparține. Pe baza datelor de anchetă, pentru elevi, profesori și consilieri școlari a fost observat faptul că mai curând cei din urban susțin existenței unei influențe a factorilor socio-familiali și a factorilor individuali asupra comportamentelor inadecvate ale elevilor asupra profesorilor. De asemenea, elevii ai căror părinți au un nivel de studii mai ridicat, sunt mai atașați ideii că factorii de mediu socio-familial și individuali sunt determinanți pentru comportamentul inadecvat al elevilor față de profesori.

Este de menționat faptul că mediul, nivelul de studiu sau tipul școlii, vechimea în învățământ sau tipul localității în care funcționează școala nu determină variații între opiniile diferiților actori în legătură cu factorii determinanți ai comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori.

Consilierii școlari au o imagine mai aprofundată asupra cauzelor care stau la baza comportamentelor inadecvate ale elevilor față de personalul școlii. Această cunoaștere determinată de lucrul direct cu toți elevii școlii, dar și de implicarea lor, prin specificul profesiei, în medierea, rezolvarea, prevenirea conflictelor din școală, a permis consilierilor școlari să ofere o imagine mai aprofundată asupra acestor cauze.

Factorii familiali sunt considerați, de consilierii școlari ca având o influență determinantă asupra comportamentelor neadecvate ale elevilor față de profesori. Dintre aceștia insuficienta preocupare a părinților pentru copii și relațiile conflictuale din familie sunt menționate de aproape trei sferturi dintre consilierii școlari. Conform acestora comportamentele inadecvate ale elevilor față de profesori au o dublă origine: pe de o parte lipsa de atenție, preocupare a părinților pentru manifestările copiilor lor, iar pe de altă parte imitarea, copierea unor manifestări violente pe care le reproduc în relația cu adulții din școală.

Fig. 15. Factori individuali determinanți ai comportamentului inadecvat al elevilor față de profesori

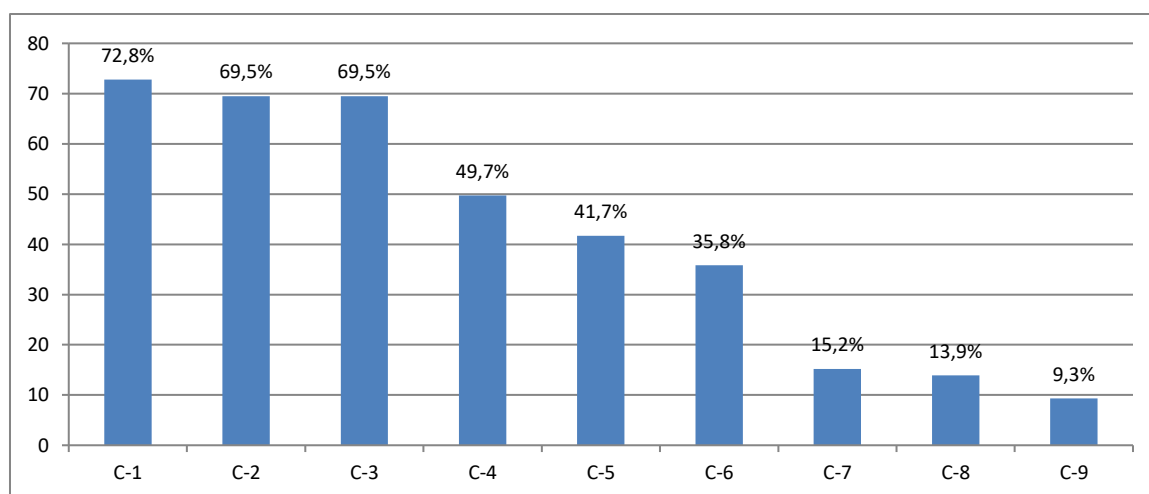
Legendă:

C-1	insuficienta preocupare a părinților pentru copii
C-2	antecedente de violență în familie
C-3	familie dezorganizată
C-4	nivel redus de instruire a părinților
C-5	insuficienta afectivitate a părinților față de copii
C-6	statut socio-economic scăzut al părinților
C-7	un părinte sau ambii părinți alcoolici
C-8	familie numeroasă
C-9	părinte/părinți în detenție

Factorii individuali sunt, în opinia consilierilor școlari, relevanți pentru determinarea comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori. Principala cauză a comportamentului inadecvat din categoria factorilor individuali, identificată de consilierii școlari este definită prin complexe, toleranța scăzută la frustrări. Aproape 73% dintre respondenți menționează complexe ca fiind determinante pentru comportamente inadecvate ale elevilor față de profesori. Aceste complexe pot avea origini multiple, însă ceea ce interesează în contextul de față este imposibilitatea lor de a și le gestiona, de unde și nevoia de sprijin permanent din partea consilierilor școlari. Cu ponderi identice, consilierii școlari identifică alte două cauze ale comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori: insuficienta dezvoltare a abilităților de comunicare, respectiv instabilitatea emoțională.

Cele mai mici ponderi din seria cauzelor violenței determinate de factori individuali sunt înregistrate de diferite forme de dizabilitate. Doar 9,3% dintre consilierii școlari chestionați asociază diferite forme de dizabilitate a elevilor cu inițierea unor comportamente neadecvate la adresa profesorilor.

Fig. 16. Factori individuali determinanți ai comportamentului inadecvat al elevilor față de profesori

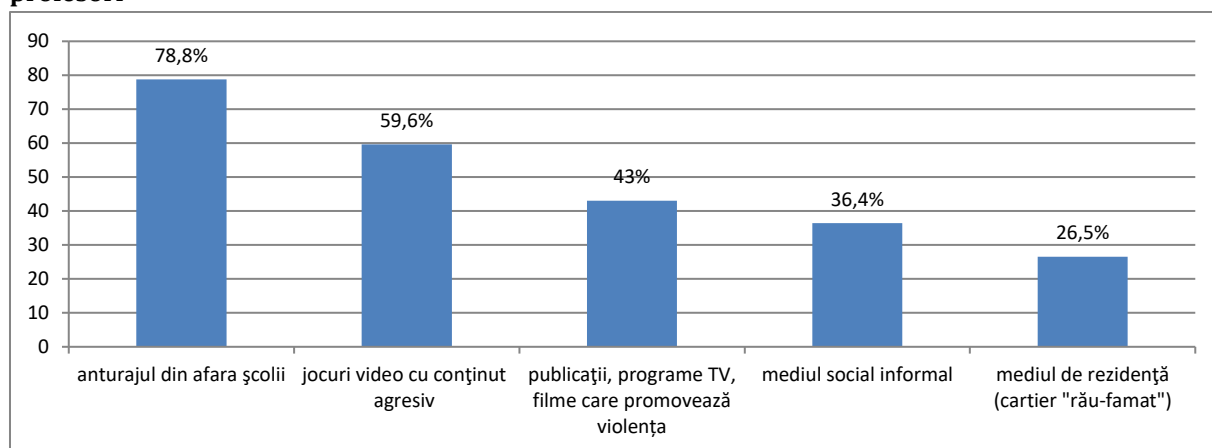
Legendă:

C-1	complexe, toleranță scăzută la frustrări
C-2	insuficienta dezvoltare a abilităților de comunicare și de relaționare în grup
C-3	instabilitate emoțională
C-4	image de sine negativă
C-5	dificultăți de adaptare la climatul școlar
C-6	dificultăți de concentrare/atenție
C-7	dificultăți de înțelegere a materiei predate
C-8	instabilitate motrică (hiperchinezie)
C-9	diverse tipuri de dizabilitate

Factorii de mediu social mai larg sunt și ei menționați de consilierii școlari, iar focusul este pus pe anturajul din afara școlii. Acest aspect a fost menționat cu prioritate și de elevi. aproape 80% dintre consilierii școlari identifică grupurile de apartenență din afara școlii ca fiind principali factori care contribuie la adoptarea unor comportamente inadecvate ale elevilor față de profesori. Jocurile video cu conținut agresiv constituie, și ele, contexte favorizante ale manifestărilor inadecvate ale elevilor față de profesori. Copierea unor forme de manifestare dezaprobată în spațiul social pot fi determinate de lipsa altor modele de comportament sau de nevoia tinerilor de a atrage atenția asupra lor. Oricare le-ar fi motivele pentru aceste manifestări, tinerii au nevoie consiliere și control din partea adulților, pentru toate formele și contextele de socializare.

Chiar dacă mediul de rezidență poate constitui un factor determinant pentru comportamente neadecvate, datele de anchetă arată că acest aspect este puțin relevant în opinia consilierilor școlari. Doar un sfert dintre respondenți asociază comportamentul neadecvat al elevilor față de profesori cu mediul în care elevul locuiește.

Fig. 17. Factori de mediu social determinanți ai comportamentului inadecvat al elevilor față de profesori

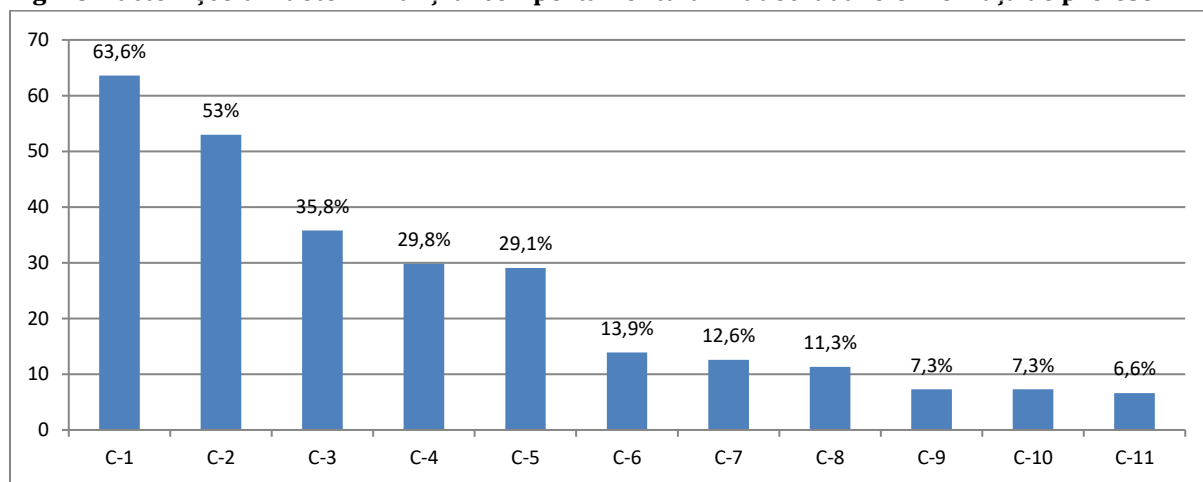

Factorii școlari constituie categoria de factori determinanți ai comportamentelor agresive ale elevilor față de profesori, cea mai puțin menționată. Chiar dacă există unele aspecte care înregistrează frecvențe semnificative, ele sunt determinate, totuși, prin raportare la un număr relativ redus de cazuri în cifre absolute. Peste 60% dintre

consilierii școlari care au identificat factori școlari ca determinanți ai comportamentelor neadecvate ale elevilor față de profesori, acuză influența negativă a unor colegi de școală. Jumătate dintre consilierii respondenți menționează deficiențele de comunicare elevi – profesori ca determinanți ai comportamentelor agresive. Constatăm, aici, că dificultățile de comunicare dintre elevi și profesori care, în 2005, constituiau principala cauză generatoare a comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori, rămâne încă o provocare a școlii.

Impunerea autorității de către profesori și lipsa de supraveghere din partea profesorilor sunt aspectele cel mai puțin invocate de consilierii școlari.

Fig. 18. Factori școlari determinanți ai comportamentului inadecvat al elevilor față de profesori

Legendă:

C-1	influența negativă a unor colegi/prieteni din școală
C-2	deficiențele în comunicarea elevi-profesori
C-3	impunerea unor norme comportamentale de către școală, neasumate la nivel personal de către elevi
C-4	stresul/disconfortul psihic generat de volumul mare de sarcini școlare
C-5	reacția elevilor la impuneri forțată a autorității de către alți elevi
C-6	climatul de concurență/competiție existent în clasă/școală
C-7	subiectivitatea în evaluarea rezultatelor școlare
C-8	climatul prea permisiv al școlii
C-9	calitatea deficitară a pregătirii profesorului (psihopedagogică, metodică, de specialitate)
C-10	lipsa de supraveghere a elevilor în timpul pauzelor
C-11	impunerea autorității directorilor/profesorilor

* * *

Există diferențe clare de opinie între elevi și personalul didactic, cu privire la manifestarea comportamentelor neadecvate ale elevilor față de profesori. Elevii recunosc, chiar în proporție semnificativă, prezența acestui fenomen la nivelul școlii, iar majoritatea cadrelor didactice îl diminuează. Conform opiniei directorilor, comportamentul neadecvat al elevilor față de profesori s-a diminuat în ultimii 10 ani,

reducerea cazurilor de violență a elevilor față de profesori fiind mai evidentă în mediul urban și în școlile gimnaziale. Agresivitatea verbală este principala categorie de comportament neadecvat al elevilor față de profesori, aceasta luând forma ignorării mesajelor/solicitărilor profesorilor sau a atitudinilor ironice. Lipsa de motivație a elevilor pentru învățare este considerată a fi principala cauză a comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori.

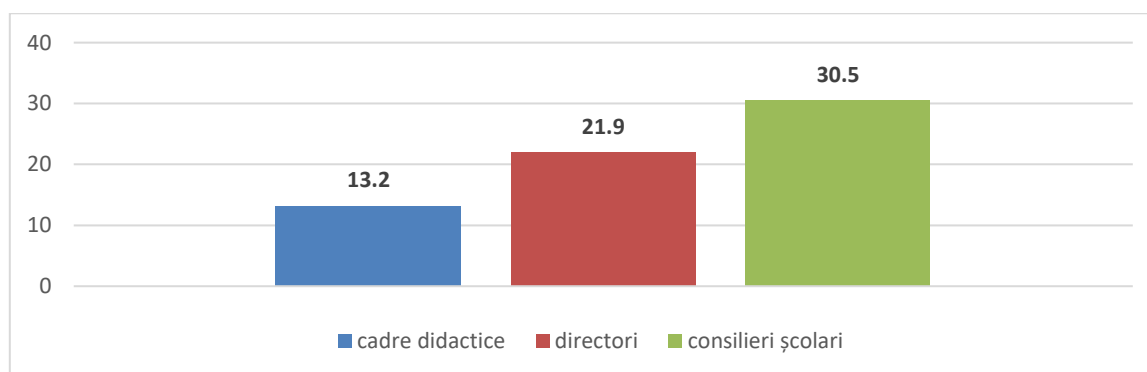
2.4. Comportamente neadecvate ale profesorilor față de elevi

Cadrele didactice, directorii și consilierii școlari au fost solicitați să răspundă întrebării ”În școala dumneavoastră există profesori care manifestă comportamente neadecvate față de elevi?”. La această întrebare au răspuns marea majoritate a respondenților (96,8% dintre cadrele didactice, 96,8% dintre directori și 92,3% dintre consilierii școlari).

2.4.1. Incidența comportamentelor neadecvate ale profesorilor față de elevi

Per ansamblu 13,2% dintre profesori au declarat cazuri de ”comportament neadecvat” al profesorilor față de elevi. Atât directorii (21,9%), cât și consilierii (30,5%) declară incidențe semnificativ mai mari.

Fig. 19. Opinii ale actorilor școlari cu privire la existența în școală a unor manifestări de comportament neadecvat al cadrelor didactice față de elevi

Tabel 8. În școala dumneavoastră există profesori care manifestă comportamente neadecvate față de elevi?

	Rural	Urban	GIM	LIC	Total	Rural	Urban	GIM	LIC	Total
	Nr.					%				
	Profesori									
DA	42	130	70	102	172	8,1%	16,4%	10,4%	16,0%	13,2%
NU	465	628	577	516	1093	90,1%	79,4%	86,1%	81,0%	83,6%
NR	9	33	23	19	42	1,7%	4,2%	3,4%	3,0%	3,2%
Total	516	791	670	637	1307	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Directori									
DA	11	23	12	22	34	19,0%	23,7%	15,0%	29,3%	21,9%
NU	44	72	65	51	116	75,9%	74,2%	81,3%	68,0%	74,8%
NR	3	2	3	2	5	5,2%	2,1%	3,8%	2,7%	3,2%
Total	58	97	80	75	155	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Consilieri									

DA	13	33	22	24	46	21,0%	37,1%	28,2%	32,9%	30,5%
NU	46	51	52	45	97	74,2%	57,3%	66,7%	61,6%	64,2%
NR	3	5	4	4	8	4,8%	5,6%	5,1%	5,5%	5,3%
Total	62	89	78	73	151	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Diferențele rural-urban urmează un pattern specific, mediul rural raportând o incidență mai scăzută a comportamentelor neadecvate. Se remarcă faptul că în mediul rural ponderea profesorilor care cunosc astfel de situații este aproximativ la jumătatea celei din mediul urban. În ceea ce privește răspunsurile directorilor, diferențele rural-urban de percepție a incidenței comportamentelor neadecvate sunt semnificativ mai reduse, ceea ce întărește practic presupuziția anterioară. De semnalat este diferența de declarare a incidenței comportamentelor neadecvate ale profesorilor asupra elevilor în rândul consilierilor arondați școlilor din mediul rural. O posibilă explicație ar fi faptul că cei mai mulți dintre ei nu sunt localizați efectiv în școlile din mediul rural și, prin urmare, gradul de cunoaștere al problemelor din mediul rural poate fi mai redus.

Ponderile actorilor școlari care declară comportamente neadecvate ale profesorilor față de elevi sunt mai mari la nivel liceal, comparativ cu cel gimnazial, indiferent de grupul de respondenți. În marea majoritate liceele sunt dispuse în mediul urban, unde conștientizarea incidenței violenței este per ansamblu mai ridicată la nivelul eșantionului. Nu mai puțin important este faptul că, odată cu adolescența, comportamentele de contestare a relațiilor de putere, inclusiv a celor profesor-elev sunt mult mai frecvente, și prin urmare atât incidența, dar și percepția cu privire la aceasta pot crește.

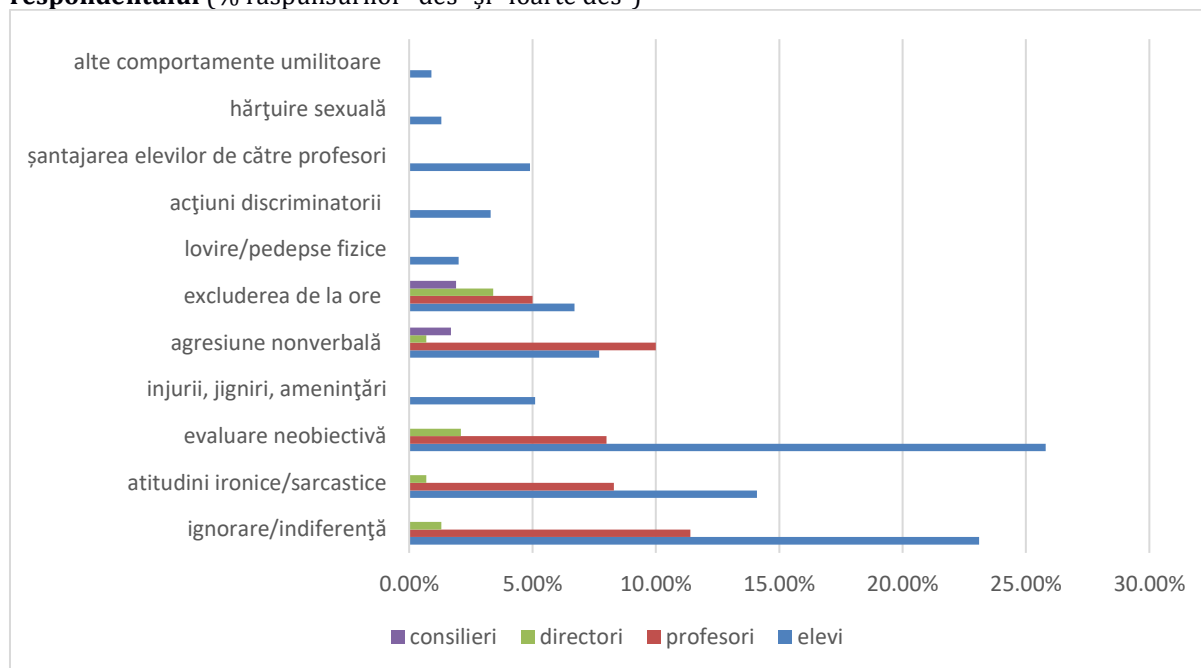
2.4.2. Forme de manifestare a comportamentelor neadecvate ale profesorilor față de elevi

Răspunsurile cu privire la incidența diferitelor forme de violență/comportament neadecvat al profesorilor față de elevi variază în funcție de grupul de respondenți. Astfel, atât la nivelul elevilor, cât și la nivelul profesorilor, directorilor și consilierilor, marea majoritate a răspunsurilor se poziționează în partea inferioară a scalei de frecvență – variantele de răspuns "deloc" și "rar". Dacă analizăm incidența răspunsurilor "des" și "foarte des", constatăm o intensitate a raportării mult mai ridicată în rândul elevilor și profesorilor cu privire la toate formele de violență operaționalizate în întrebare. Toate tipurile de comportamente operaționalizate sunt indicate de elevi ca fiind prezente "des" și "foarte des" în școala lor, cu intensități diferite ale răspunsurilor. Profesorii, consilierii și directorii însă nu raportează ca fiind prezente "des" și "foarte des" niciuna dintre formele agravante ale violenței asupra elevilor (precum injuriile, jignirile, amenințările, aplicarea de pedepse fizice, acțiunile discriminatorii, șantajul aplicat elevilor, hărțuirea sexuală sau alte comportamente umilitoare). Agresiunea non-verbală este singura formă de violență raportată cu frecvența "des" și "foarte des" care întrunește cele mai ridicate valori în rândul profesorilor, comparativ cu celelalte grupuri chestionate. Ca urmare, se

poate concluziona că violența este recunoscută practic ca prezentă de toate categoriile de respondenți, însă incidența formelor agravante este minimizată la nivelul profesorilor, directorilor și consilierilor.

De remarcat faptul că în rândul consilierilor ponderea răspunsurilor "des" și "foarte des" este de cele mai multe ori fie inexistentă, fie la nivele chiar mai reduse decât ale profesorilor și cadrelor didactice. Una dintre explicații trebuie căutată chiar în natura relației elev-profesor-consilier. Relația de putere profesor-elev modelează astfel și rolul pe care consilierul îl are în școală și în relație cu părțile implicate. Consilierii sunt solicitați "să intervină" mai degrabă la sugestia profesorilor și atunci când elevii generează probleme, și mult mai rar în situațiile în care profesorii au comportamente neadecvate asupra elevilor. Un profesor poate trimite un elev la consilier, însă situația opusă este, cel mai probabil, mult mai rară.

Fig. 20. Cele mai frecvente comportamente inadecvate ale profesorilor față de elevi, după tipul respondentului (% răspunsurilor "des" și "foarte des")

Notă: au fost excluse variantele de răspuns pentru care numărul răspunsurilor valide colectate este foarte redus și nu permite realizarea analizelor statistice

Răspunsurile la întrebări creează imaginea unor relații profesor-elev mai degrabă de putere și control, și mai puțin de cooperare și încredere reciprocă.

Vom analiza în continuare modul în care variază **răspunsurile elevilor** referitor la incidența diferitelor tipuri de comportamente neadecvate ale profesorilor asupra elevilor în funcție de diferitele caracteristici socio-demografice ale acestora.

- Per ansamblu, incidența celor mai multe dintre tipurile de comportamente analizate, așa cum sunt acestea raportate de elevi, este în mod sistematic mai ridicată în rândul elevilor din mediul urban, comparativ cu cei din mediul rural. Elevii din urbanul

mare (București și orașe cu peste 100000 de locuitori) reclamă în ponderi mai ample incidența diferitelor tipuri de comportamente ale profesorilor pe care le consideră neadecvate și pe care le percep ca ținând de domeniul violenței. Excepția de la regulă o constituie agresiunea nonverbală (gesturi, priviri, etc.), care înregistrează cote de răspuns relativ similare în funcție de dimensiunea localității.

- Elevii de la liceu sunt cei mai conștienți de incidența violenței, atunci când aceasta ia forma ironiei și sarcasmului (30,2%, comparativ cu 19,4% la nivel gimnazial), a injuriilor, jignirilor și amenințărilor (10,9%, comparativ cu 8,7% la nivel gimnazial) sau a șantajului elevilor de către profesori (11,1%, comparativ cu 7,4% la nivel gimnazial). Deși diferențele nu sunt semnificative statistic, constatăm că în mod sistematic elevii de la nivel gimnazial raportează nivele mai ridicate ale unor comportamente neadecvate precum excluderea de la ore, aplicarea de pedepse fizice, discriminarea pe diferite criterii, hărțuirea sexuală și alte tipuri de comportamente umilitoare.
- Există diferențe de gen cu privire la percepția diferitelor forme de violență ale cadrelor didactice asupra elevilor. Băieții raportează cote mai ridicate pentru injurii, jigniri, amenințări, agresiuni non-verbale, excludere de la ore, loviri/pedepse fizice ori alte tipuri de comportamente umilitoare. Fetele, pe de altă parte, par mai afectate de comportamente precum evaluarea neobiectivă și atitudinile sarcastice și ironice.
- Elevii cu rezultate slabe raportează în mod sistematic cote mai ridicate ale incidenței diferitelor comportamente neadecvate ale profesorilor asupra elevilor, comparativ cu cei cu rezultate bune sau medii. Pe de o parte modul în care sunt constituite clasele, cu dorința de omogenitate a nivelului de competență a elevilor, conduce implicit la concentrarea unor elevi cu probleme comportamentale în aceeași clasă. Pe de altă parte însă, și nu trebuie ignorat acest aspect, elevii cu rezultate mai slabe la învățătură sunt mai vulnerabili decât ceilalți la diferitele tipuri de comportamente neadecvate ale profesorilor.
- Elevii care provin din familii cu nivel de educație ridicat reclamă incidente mai ridicate ale unor comportamente neadecvate precum ignorarea, indiferența, ironia, sarcasmul și evaluarea neobiectivă. Dar, la polul opus, elevii din familii cu nivel de educație scăzut raportează incidente mai ridicate ale unor comportamente precum injuriile, jignirile, amenințările, agresiunea non-verbală, excluderea de la ore, aplicarea de pedepse fizice, discriminarea și șantajul.
- Analiza răspunsurilor elevilor în funcție de tipul de familie din care provin arată că cei care raportează cele mai reduse incidente ale diferitelor tipuri de comportamente sunt copiii din familii cu ambii părinți. Copiii din familii monoparentale și din familii reorganizate reclamă incidente mai ridicate ale unor comportamente neadecvate, precum: injurii, jigniri, amenințări, excludere de la ore, discriminare și șantajarea elevilor de către profesori.
- O altă dimensiune relevantă a analizei o constituie distribuția răspunsurilor în funcție de experiențele de violență suferite de elevi în alte contexte (familie, comunitate, etc.). Elevii care declară că au mai fost agresați și în alte contexte, raportează în mai mare măsură diferite comportamente neadecvate ale profesorilor asupra elevilor.

Analiza variației incidenței percepute a diferitelor tipuri de comportamente neadecvate ale profesorilor ne arată că dezavantajele se cumulează și că există un risc important ca în rândul elevilor vulnerabili sau marginalizați diferitele tipuri de comportamente neadecvate să se manifeste mai frecvent.

Tabel 9. Distribuția răspunsurilor elevilor cu privire la formele de violență, în funcție de date socio-demografice și școlare (%)

		Ignorare/indiferență	Atitudini ironice/sarcastice	Evaluare neobiectivă	Înjurii, jigniri, amenințări	Agresiune nonverbală	Excluderea de la ore	Lovire/pedepse fizice	Acțiuni discriminatorii	Hărțuire sexuală	Alte comportamente umilitoare	Șantajarea elevilor de către profesori
Total		39,9	24,3	46,8	9,7	12,7	12,0	3,3	8,4	2,6	1,9	9,1
Mediu	Rural	30,6	16,5	38,2	9,2	10,6	11,2	4,5	8,0	3,0	2,3	7,6
	Urban	46,1	29,5	52,6	9,9	14,1	12,5	2,4	8,7	2,2	1,7	10,2
Tip localitate	București	60,8	37,1	59,8	8,2	6,2	22,7	1,0	8,2	0,0	0,0	8,2
	Peste 100 mii locuitori	64,6	35,4	64,3	13,8	16,1	15,7	3,9	9,8	5,2	3,9	12,1
	50-100 mii	28,3	10,9	26,1	2,2	13,0	8,7	0,0	0,0	0,0	0,0	2,2
	20-50 mii	22,2	23,2	34,3	4,0	12,1	1,0	2,0	0,0	0,0	0,0	16,2
	Sub 20 mii locuitori	37,2	27,2	49,8	9,8	15,1	11,0	2,1	11,0	1,4	1,1	8,7
Tip unitate	Școli gimnaziale	38,3	18,1	48,1	8,3	11,6	13,9	4,1	8,9	3,0	2,2	7,1
	Licee	41,5	30,7	45,4	11,1	13,8	10,0	2,5	8,0	2,1	1,7	11,2
Nivel studiu	Gimnaziu	39,0	19,4	47,6	8,7	12,6	13,2	3,9	9,3	3,0	2,0	7,4
	Liceu	40,9	30,2	45,9	10,9	12,9	10,5	2,6	7,4	2,0	1,9	11,1
Gen	Feminin	39,0	24,8	50,0	7,9	11,4	10,5	2,6	8,5	2,5	1,5	9,4
	Masculin	40,2	22,9	41,6	11,7	14,8	13,1	4,6	8,4	2,8	2,7	9,3
Rezultate	Bune	35,7	20,5	47,2	5,6	7,8	7,6	1,8	7,0	1,0	0,8	6,0
	Medii	42,2	27,0	47,6	11,8	15,7	16,0	2,5	9,1	2,0	0,7	10,0
	Slabe	37,1	32,6	39,3	15,7	22,5	22,5	13,5	9,0	14,6	18,0	13,5
Nivel de educație al familiei	Nivel scăzut	30,5	14,3	37,1	21,9	16,2	24,8	3,8	14,3	0,0	1,0	13,3
	Nivel mediu	35,7	18,9	41,5	7,7	11,6	11,2	3,4	7,9	1,6	1,4	7,7
	Nivel superior	53,7	38,6	63,0	10,2	13,7	9,3	1,9	7,7	2,8	0,9	10,7
În grija	A ambilor părinți	37,7	23,3	47,8	8,7	13,3	11,7	3,1	7,6	2,7	2,3	8,5
	Unul dintre părinți	49,0	29,5	46,9	11,0	13,7	9,6	4,1	6,5	3,4	1,0	12,0
	Familie reorganizată	62,1	17,2	37,9	0,0	0,0	17,2	0,0	13,8	0,0	0,0	13,8
	Bunici sau alte rude	32,9	18,6	30,0	14,3	5,7	8,6	2,9	18,6	0,0	0,0	4,3
	Alte situații	50,0	10,0	40,0	40,0	10,0	50,0	10,0	0,0	0,0	10,0	0,0

2.4.3. Cauze ale comportamentului neadecvat al profesorilor față de elevi

Care sunt însă cauzele percepute ale apariției diferitelor forme de violență a profesorilor asupra elevilor? Tabelul următor evidențiază comparativ percepția profesorilor, directorilor și consilierilor cu privire la acest item. Întrebările referitoare la cauzele comportamentelor neadecvate ale profesorilor asupra elevilor au fost adresate doar profesorilor, directorilor și consilierilor. Ne-adresarea acestei întrebări și elevilor, cei care sunt ținta/victimele comportamentelor neadecvate este una dintre limitele importante ale studiului, limitând înțelegerea modului în care se structurează cauzele și relațiile de putere între diferitele părți interesate.

Tabel 10. Opinii ale actorilor școlari cu privire la cauzele violenței cadrelor didactice față de elevi (%)

	profesori	directori	consilieri
dificultăți de comunicare cu elevii	32,0	34,8	49,7
provocări din partea elevilor	39,1	36,1	56,3
impunerea forțată a autorității profesorilor/atitudini autoritariste în relația cu elevii	8,6	9,0	15,2
nivel scăzut de motivație a profesorilor (salarizare, recunoaștere socială etc.)	16,4	21,3	21,2
lipsa abilității profesorilor de a coordona/gestiona clasa	23,9	32,3	37,7
lipsa cunoștințelor de psihologia vârstelor	17,1	16,8	23,8
presiunea exterioară/ în organizarea activității proprii de predare (lipsa de autonomie în abordarea curriculumului/planificare, presiuni în vederea obținerii de rezultate școlare etc.)	15,8	18,7	19,2
impunerea de sarcini multiple, în afara normei didactice	22,0	15,5	20,5
dificultăți de comunicare cu părinții, cu efecte asupra relației cu elevii	28,0	34,2	37,7

Profesorii – cei care în această secțiune sunt practic operaționalizați ca potențiali "agresori" – identifică provocările din partea elevilor ca cea mai importantă cauză a comportamentelor neadecvate (39,1%). Cu cote ridicate, și totuși mai reduse ca incidență sunt raportate cauze precum: dificultățile de comunicare cu elevii (32,0%), dificultățile de comunicare cu părinții (28,0%), lipsa abilităților de a gestiona clasa (23,9%) și impunerea de sarcini multiple în afara normei didactice (22,0%).

Cauzele, așa cum sunt identificate de **directori**, sunt în cea mai mare parte similare ca ordine: provocările din partea elevilor (36,1%), dificultățile de comunicare cu elevii (34,8%), dificultățile de comunicare cu părinții (34,2%), lipsa abilităților de a gestiona clasa (32,3%) și nivelul scăzut de motivație a profesorilor (21,3%). În modelul cauzal al directorilor, elevii sunt fie în responsabilitatea profesorilor, fie în responsabilitatea părinților. Rolul serviciilor de consiliere și a celor extrașcolare, servicii care nu au resursele pentru a răspunde incidenței și complexității problemelor actuale, rămâne

puțin promovat. Responsabilitatea este așadar mai puțin instituțională și mai mult personală (fie a profesorilor, fie a elevilor).

O notă aparte înregistrează răspunsurile **consilierilor**, peste jumătate dintre aceștia (56,3%) declarând că provocările din partea elevilor reprezintă o cauză a violenței profesorilor; consilierii par astfel și mai tributari modelului tradițional de educație, bazat pe control și relații de putere, comparativ cu profesorii. Celelalte cauze sunt în ordine dificultățile de comunicare cu elevii (49,7%), dificultățile de comunicare cu părinții (37,7%), lipsa abilităților de a gestiona clasa (37,7%) și lipsa cunoștințelor de psihologia vârstelor (23,8%). Modelul cauzal identificat de consilieri este în mare parte similar cu cel al profesorilor. Modul în care sunt construite serviciile de consiliere, pentru a sprijini școala și cadrele didactice în identificarea și ameliorarea unor probleme, alături de subfinanțarea sistemului își fac altfel resimțite efectele.

Analiza variației răspunsurilor profesorilor, directorilor și consilierilor ne arată pattern-uri similare de răspuns. În genere, incidența percepută a diferitelor cauze este mai redusă în mediul rural comparativ cu mediul urban, pentru toate cele trei categorii de respondenți. Explicația constă în distribuția teritorială a școlilor, în mediul rural fiind dispuse cu precădere școli primare și gimnaziale, marea majoritate a liceelor aflându-se în mediul urban. Modelul cauzal al comportamentelor neadecvate ale profesorilor asupra elevilor este unul tradițional, "vina" fiind plasată cu precădere asupra provocărilor din partea elevilor.

Tabel 11. Distribuția răspunsurilor cu privire la cauzele comportamentului neadecvat al profesorilor față de elevi, în funcție de date socio-demografice și școlare

		dificultăți de comunicare cu elevii	provocări din partea elevilor	impunerea forțată a autorității profesorilor	nivel scăzut de motivație a profesorilor	lipsa abilității profesorilor de a gestiona clasa	lipsa cunoștințelor de psihologia vârstelor	presiunea exterioară	impunerea de sarcini multiple, în afara normei didactice	dificultăți de comunicare cu părinții
		Profesori (%)								
Total	Total	32,0	39,1	8,6	16,4	23,9	17,1	15,8	22,0	28,0
Mediu	Rural	23,3	35,9	5,4	13,8	16,7	11,0	13,2	18,2	23,1
	Urban	37,7	41,2	10,7	18,2	28,6	21,1	17,4	24,5	31,2
Tip localitate	București	38,4	44,2	8,1	20,9	33,7	25,6	23,3	27,9	37,2
	Peste 100 mii loc	40,2	43,4	11,5	17,6	29,5	22,1	18,0	31,6	28,3
	50-100 mii	35,6	26,7	13,3	15,6	28,9	17,8	22,2	17,8	15,6
	20-50 mii	28,0	36,6	6,1	19,5	23,2	19,5	11,0	12,2	26,8
	Sub 20 mii loc	38,3	41,9	11,7	18,0	27,8	20,1	16,5	22,5	35,0
Tip	GIM	26,1	35,1	6,4	12,2	21,0	14,5	15,2	18,7	25,8
	LIC	38,1	43,3	11,0	20,9	26,8	19,9	16,3	25,6	30,3

Nivel predare	Primar	28,4	32,0	5,9	10,8	18,9	16,7	12,6	18,0	31,1
	Gimnazial	25,3	35,6	6,8	13,5	21,4	13,9	14,9	18,8	24,0
	Liceu	40,7	45,0	11,7	22,2	30,1	21,8	17,5	27,5	30,4
	Profesional	42,9	51,6	13,2	22,0	23,1	17,6	20,9	27,5	35,2
Directori (%)										
Total	Total	34,8	36,1	9,0	21,3	32,3	16,8	18,7	15,5	34,2
Mediu	Rural	20,7	43,1	10,3	19,0	29,3	10,3	20,7	22,4	34,5
	Urban	43,3	32,0	8,2	22,7	34,0	20,6	17,5	11,3	34,0
Tip localitate	București	50,0	40,0	10,0	20,0	10,0	0,0	10,0	10,0	30,0
	Peste 100 mii loc	41,4	31,0	3,4	20,7	27,6	20,7	24,1	13,8	41,4
	50-100 mii	0,0	20,0	0,0	20,0	40,0	20,0	20,0	0,0	80,0
	20-50 mii	33,3	22,2	0,0	33,3	44,4	22,2	11,1	11,1	11,1
	Sub 20 mii loc	50,0	34,1	13,6	22,7	40,9	25,0	15,9	11,4	29,5
Tip	GIM	31,3	33,8	7,5	17,5	33,8	15,0	13,8	13,8	32,5
	LIC	38,7	38,7	10,7	25,3	30,7	18,7	24,0	17,3	36,0
Consilieri (%)										
Total	Total	49,7	56,3	15,2	21,2	37,7	23,8	19,2	20,5	37,7
Mediu	Rural	40,3	50,0	17,7	19,4	37,1	17,7	17,7	12,9	38,7
	Urban	56,2	60,7	13,5	22,5	38,2	28,1	20,2	25,8	37,1
Tip localitate	București	37,5	62,5	12,5	12,5	25,0	25,0	25,0	25,0	50,0
	Peste 100 mii loc	59,1	54,5	18,2	31,8	31,8	18,2	27,3	36,4	36,4
	50-100 mii	66,7	66,7	33,3	0,0	66,7	33,3	0,0	0,0	0,0
	20-50 mii	77,8	66,7	22,2	44,4	44,4	44,4	11,1	33,3	33,3
	Sub 20 mii loc	53,2	61,7	8,5	17,0	40,4	29,8	19,1	21,3	38,3
Tip	GIM	48,7	55,1	17,9	21,8	39,7	25,6	24,4	20,5	34,6
	LIC	50,7	57,5	12,3	20,5	35,6	21,9	13,7	20,5	41,1

2.4.4. Modalități de raportare

Per total, un sfert dintre directori și aproape o treime dintre consilieri au cunoștință despre reclamații ale părinților cu privire la comportamente neadecvate ale profesorilor. Incidența raportării este mai ridicată în urban comparativ cu mediul rural, ceea ce ne arată atât o conștientizare mai redusă a mediului rural cu privire la care ar trebui să fie tipul de relație profesor-elev, dar și o încredere mai redusă în faptul că un incident/comportament raportat poate conduce și la o soluționare în favoarea elevului. Analiza distribuțiilor după tipul școlii este influențată de distribuția rural-urban a școlilor, și prin urmare vom trata cu prudență diferențele care nu sunt semnificative statistic.

Tabel 12. În anul școlar 2016-2017 au existat cazuri în care părinții au reclamat conducerii școlii comportamente necorespunzătoare ale profesorilor față de elevi?

	Rural	Urban	GIM	LIC	Total	Rural	Urban	GIM	LIC	Total
Directori										
Da	14	25	16	23	39	24,1%	25,8%	20,0%	30,7%	25,2%
Nu	40	66	60	46	106	69,0%	68,0%	75,0%	61,3%	68,4%
Non-răspuns	4	6	4	6	10	6,9%	6,2%	5,0%	8,0%	6,5%
Total	58	97	80	75	155	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Consilieri										

Da	13	32	24	21	45	21,0%	36,0%	30,8%	28,8%	29,8%
Nu	46	52	50	48	98	74,2%	58,4%	64,1%	65,8%	64,9%
Non-răspuns	3	5	4	4	8	4,8%	5,6%	5,1%	5,5%	5,3%
Total	62	89	78	73	151	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

O pondere de 7,7% dintre elevi au declarat că fie ei, fie părinții lor au formulat plângeri și reclamații cu privire la comportamente inadecvate ale cadrelor didactice. Elevii din mediul rural declară într-o măsură semnificativ mai redusă că ei sau părinții lor au formulat plângeri cu privire la comportamentul neadecvat al profesorilor. Coerent cu restul analizelor realizate, elevii de liceu sau părinții acestora formulează într-o măsură mai ridicată reclamații cu privire la comportamentul profesorilor. În circa 70% din cazuri, reclamațiile au fost formulate către conducerea școlii; 21,4% dintre plângeri au fost formulate către inspectoratul școlar, iar alte 16,7% dintre reclamații către poliție; doar 6,3% au fost adresate consilierului școlar.

* * *

1/10 profesori, 2/10 directori și 3/10 consilieri școlari consideră că există comportamente neadecvate ale profesorilor față de elevi. Agresiunea nonverbală este cea mai frecventă formă de violență raportată la nivelul tuturor categoriilor de actori școlari investigați. De asemenea, elevii resimt ca forme de violență comportamente precum: evaluarea neobiectivă; ignorarea/indiferența și atitudini ironice/sarcastice ale profesorilor. Răspunsurile la întrebări creionează imaginea unor relații profesor-elev mai degrabă de putere și control, și mult mai puțin de cooperare și încredere reciprocă. Situații problematice au fost menționate cu frecvență mai mare de actorii școlari din unitățile de învățământ urbane. Băieții raportează în mai mare măsură comportamente inadecvate precum injurii, jigniri, amenințări, agresiuni non-verbale, excludere de la ore, loviri/pedepse fizice, în timp ce fetele comportamente precum evaluarea neobiectivă și atitudinile sarcastice și ironice. Analiza incidenței diferitelor tipuri de comportamente neadecvate ale profesorilor pe diferite criterii care țin de mediul școlar și socio-economic arată că dezavantajele se cumulează și că există un risc important ca elevii din categoriile de risc să se confrunte cu diferite tipuri de comportamente neadecvate.

Cel mai frecvente cauze ale comportamentelor neadecvate ale profesorilor sunt: provocările din partea elevilor, dificultățile de comunicare cu elevii, dificultățile de comunicare cu părinții, lipsa abilităților de a gestiona clasa și nivelul scăzut de motivație a profesorilor.

Incidența raportării comportamentelor neadecvate ale profesorilor față de elevi este mai ridicată în urban comparativ cu mediul rural și mai crescută în rândul elevilor de liceu.

2.5. Violența părinților în spațiul școlii

Părinții constituie un partener important în domeniul educației. Încă de la primele studii realizate de Institutul de Științe ale Educației pe tema violenței școlare s-a analizat măsura în care și aceștia pot să manifeste în spațiul școlii comportamente neadecvate față de profesori, propriul lor copil, alți elevi și/sau alți părinți.

2.5.1. Incidența comportamentelor neadecvate ale părinților în spațiul școlii

Aproape un sfert dintre directorii școlari investigați în cadrul cercetării și 15% dintre profesori au menționat că există situații în care părinții au manifestat comportamente neadecvate în spațiul școlar. Ponderile corespunzătoare sunt mai reduse, comparativ cu datele colectate prin studiul din 2006.

Distribuția datelor în funcție de diferiți factori de context școlar și social evidențiază că situațiile de comportament neadecvat al părinților în școală sunt mai frecvente la nivelul școlilor din mediul urban comparativ cu cele din mediul rural. O explicație posibilă face trimitere la relațiile directe, personalizate care se dezvoltă în mediul rural între membrii comunității, în comparație cu mediul urban.

Aici la sat toți se cunosc, părinți, copii, profesori, nu sunt anonimi, ca în orașele mari. Și acest lucru favorizează un anumit comportament, care reduce situațiile neplăcute. (focus-grup cadre didactice)

De asemenea, atât în opinia directorilor, cât și în cea a profesorilor, părinții care au copii în învățământul gimnazial manifestă mai frecvent comportamente neadecvate decât cei care au copii de liceu, în contextul în care și gradul de implicare a acestora în viața școlii este mai amplu.

2.5.2. Forme de manifestare a comportamentelor neadecvate ale părinților în spațiul școlii

Se evidențiază ponderi mai ample la nivelul consilierilor școlari, comparativ cu directorii și cu profesorii, cu privire la identificarea unor comportamente neadecvate ale părinților în mediul școlii – cel mai probabil, și ca urmare a rolului acestora în medierea unor astfel de situații conflictuale.

În procente mai mari au fost menționate diferite **forme de agresivitate verbală** – atitudini ironice/sarcastice; injurii, jigniri și amenințări, agresiune non-verbală – și cu ponderi mai reduse au fost identificate **forme mai grave** – distrugerea unor bunuri personale, lovire, agresiune fizică, alte comportamente umilitoare la adresa profesorilor șantajarea profesorilor de către părinți.

Tabel 13. Comportamente neadecvate ale părinților în spațiul școlii (% din total respondenți la acest item)

Cu ce fel de situații v-ați confruntat?	Directori	Profesori	Consilieri
Atitudini ironice/sarcastice	52,3%	31,9%	81,2%
Injurii, jigniri, amenințări	34,2%	23,8%	66,7%
Agresiune nonverbală (gesturi, priviri amenințătoare etc.)	39,3%	23,3%	62,7%
Distrugerea unor bunuri personale	3,6%	4,0%	19,8%
Lovire, agresiune fizică	7,3%	8,1%	31,0%
Alte comportamente umilitoare la adresa profesorilor	6,8%	6,8%	21,1%
Șantajarea profesorilor de către părinți	8,8%	3,7%	12,4%

Focus-grupurile au permis identificarea unor **contexte și cauze** ale unor astfel de comportamente: reacții ale părinților față de notele primite de copii (situații considerate ca evaluare neobiectivă); lipsa unei comunicări deschise cu actorii școlari care poate lăsa loc de interpretări; situații conflictuale ale propriului copil în relaționarea cu colegii de clasă/școală; lipsa unui rol pozitiv asumat de părinte în planul educației propriilor copii.

Indiferent de frecvența cu care se manifestă, aceste comportamente sunt considerate a fi forme grave de încălcare atât a drepturilor copilului, cât și a codului de conduită specific mediului educațional. Limitările sunt stipulate în *Regulamentul de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar*, care face referire la norme dezirabile de conduită și atitudine în spațiul școlar, inclusiv măsuri, contexte și instrumente de comunicare între părinți și personalul școlii.

Situațiile conflictuale generate de părinți au fost analizate, în cadrul investigației, din perspectiva obiectului față de care s-au manifestat acestea: față de profesori, față de propriul lor copil, față de alți elevi și/sau alți părinți.

În relație cu profesorii, cele mai frecvente situații de conflict iau forma atitudinilor ironice/sarcastice (menționate aproape toți directorii și de toți profesorii care s-au confruntat cu situații conflictuale ale părinților), a jignirilor și amenințărilor (menționate de aproximativ jumătate dintre aceștia). Au fost însă semnalate și situații în care profesorii au fost victime ale unor situații mai grave, de lovire sau agresiune fizică din partea părinților.

Cu părinții, dacă vin să afle situații elevului săi, se poate discuta într-un mod maleabil, nu cu înjurături, nu cu scandal, chiar dacă vin din medii nu chiar elevate, dar oamenii, din nefericire... Eu predau în mediul rural, iar acolo încă se mai păstrează acel minim de bun simț al omului de la țară care, chiar dacă ar vrea să răbufnească, ceva-ceva îl oprește. În orașe nu prea mai ai bariere. Aici găsesc imediat și vina părinților, a mediului „mamă să-mi spui dacă ți-a spus ceva, vin și fac și dreg” și e vina mediului, în general, a societății (focus-grup cadre didactice).

Au fost declarate și situații în care părinții manifestă **comportamente violente față de propriul copil în spațiul școlii**, de la ironizare, jignirii și amenințări până la agresivitate fizică. Contrar așteptărilor, părinții recurg la astfel de comportamente destul de frecvent în spațiul școlii și inclusiv la cele fizice, ca o formă de disciplinare sau de pedeapsă:

Sunt părinți care își bat copiii dacă iau note mici. Pe mine nu mă interesează nota, dar mă interesează ce face el la școală. (focus-grup părinți).

Pe lângă formele deja prezentate, unii părinți manifestă **comportamente agresive față de alți elevi din școală** cu care proprii copii intră în conflict sau care i-au victimizat pe aceștia sau **față de alți părinți**. Astfel, directorii, profesorii și consilierii școlari au semnalat că părinții recurg cel mai mult la agresiune nonverbală în raport cu aceștia, înjurături, jigniri și amenințări. Aceste aspecte semnalează nevoia unor intervenții care să dezvolte o mai bună comunicare între toți actorii școlari, prin desfășurarea unor proiecte școală-familie-comunitate, prin promovarea unor părinți ca persoane-resursă și prin activități de consiliere a părinților.

2.5.3. Activități de consiliere cu părinții

Consilierii școlari au fost întrebați dacă desfășoară activități de consiliere (intervenție) cu părinții în vederea prevenirii fenomenelor de violență în spațiul școlii. Ponderi de 50-60% dintre consilieri au declarat că au realizat activități de consiliere pentru situații de violență școlară – cu părinți ai copiilor direct implicați în situații de violență școlară (victime sau agresori), cu părinți care au manifestat comportamente violente în spațiul școlii (față de profesori, față de proprii copii etc.) – și activități de consiliere pe alte teme adiacente.

Tabel 14. Activități de consiliere a părinților desfășurate de consilierii școlari

Activități de consiliere cu părinții	Total
cu părinți ai copiilor victimă	58,4%
cu părinți ai copiilor agresori	59,5%
cu părinți care au manifestat comportamente violente în spațiul școlii (față de profesori, față de proprii copii etc.)	60,5%
cu părinții, pe alte teme decât cele legate de violență	61,6%

Datele de mai sus ne subliniază faptul că, părinții sunt, în unele situații, actori ai manifestărilor de violență în spațiul școlii, atât față de proprii copii, cât și față de cadrele didactice, alți elevi sau alți părinți. Un rol important îl deține consilierul școlar, dar și directorul și profesorii din școală, în vederea dezvoltării unui parteneriat real și constructiv cu școala și cu comunitatea.

2.6. Strategii și acțiuni de prevenire și combatere a violenței școlare

În cadrul cercetării au fost colectate date de la toți actorii școlari – manageri școlari, cadre didactice și elevi – cu privire la modalitățile utilizate de școli în vederea colectării date cu privire la situațiile de violență, precum și referitoare la modul în care instituțiile școlare își definesc și implementează strategii ameliorative în acest domeniu.

2.6.1. Modalități de informare asupra fenomenelor de violență din școală

Elaborarea strategiilor, a proiectelor de prevenire și combatere a violenței școlare constituie un proces complex, care implică de colectare de informații cu privire la cazurile de violență. Cu ajutorul acestor repere sunt elaborate măsuri de intervenție incluse în Planul de Dezvoltare Instituțională (PDI), Planul Operațional (PO), planuri de intervenție specifice și sunt stabiliți indicatori de monitorizare a fenomenului.

Managerii școlari cuprinși în lotul de investigație au raportat faptul că modalitățile pe care le utilizează cel mai frecvent, cu privire la fenomenele de violență în școală, sunt consultările regulate cu profesorii pe tema violenței (indicate de 73,5% dintre managerii școlari) și consultările regulate cu consilierul școlar/psihologul școlar (67,7% dintre respondenți afirmând acest lucru).

Este interesant faptul că opțiunea de a consulta regulat consilierul școlar/psihologul școlar cu privire la actele de violență din școală a devenit o practică din ce mai des utilizată. Se constată, așadar, că o altă opinie relevantă, pe lângă cea a cadrului didactic, este cea exprimată de consilier, recunoscându-se astfel importanța serviciilor oferite de acesta. Prin specificul muncii lor, consilierii școlari se confruntă adesea cu situații de violență școlară, putând dobândi o imagine aprofundată și detaliată privind amploarea acestui fenomen, cu toate implicațiile sale. Așadar, apelul relativ frecvent la ajutorul consilierului școlar confirmă faptul că unele unități școlare investigate recurg în mod curent la expertiza sa, relația dintre acești profesionist și instituția școlară căpătând importanță în ultimii ani.

Tabel 15. Modalități de colectare a informațiilor cu privire la fenomenele de violență din școală

	Directori
consultări regulate cu profesorii pe tema violenței	73,5%
consultări regulate cu consilierul școlar / psihologul școlar	67,7%
aplicarea de chestionare în rândul elevilor	60,6%
consultări regulate cu organizațiile de părinți	58,1%
consultări regulate cu Consiliul elevilor	52,3%
modalități de sesizare anonime/online a cazurilor de violență	11,6%
sesizări prin alte modalități	7,7%

2.6.2. Strategii manageriale în domeniul prevenirii violenței școlare

Demersurile manageriale de la nivelul școlii vizate de anchetă se referă, în primul rând, la elaborarea **documentelor care stau la baza funcționării instituției școlare** – *Planul de Dezvoltare Instituțională (PDI)*, *Planul Operațional (PO)*, *Regulamentul școlar* – precum și la structurile constituite în cadrul școlii în domeniul prevenirii și combaterii violenței școlare - *Comisia pentru prevenirea și combaterea violenței în mediul școlar*.

Potrivit răspunsurilor oferite de managerii școlari, peste 92% dintre aceștia au declarat că primele două documente menționate (PDI și PO) includ, pentru anul școlar 2016/2017, măsuri de prevenire și combatere a violenței. În funcție de criteriile luate în considerare în investigația de față (mediu de rezidență, tipul școlii), se remarcă o frecvență ușor mai crescută în mediul rural (93,1% - față de 91,8%, în mediul urban). În cifre absolute, numai două unități de învățământ din mediul urban, respectiv câte un gimnaziu și un liceu, nu au inclus în PDI și PO, conform declarațiilor directorilor, măsuri de prevenire a violenței.

Tabel 16. Unități de învățământ care au inclus, în PDI și PO, măsuri pentru prevenirea și combaterea violenței

		%
Total	Total	92,3%
Mediu	Rural	93,1%
	Urban	91,8%
Tip	Școli gimnaziale	93,8%
	Licee	90,7%

În acord cu *Strategia cu privire la reducerea fenomenului de violență în unitățile de învățământ preuniversitar* (OMECT nr. 1409/2007, cu modificările ulterioare), fiecare unitate de învățământ este responsabilă cu crearea unei structuri (**Comisia pentru prevenirea și combaterea violenței**) care să urmărească acest obiectiv. Scopul acestei comisii este de a stabili linii directoare de acțiune în domeniul prevenirii și combaterii acestui fenomen.

Regulamentul școlar reprezintă un document de bază, utilizat în activitatea tuturor unităților de învățământ. Acesta are funcționalități multiple, reprezentând, așa cum consideră diferiți actori investigați, un mijloc de prevenire a violenței. Prin chestionarele aplicate directorilor, elevilor și profesorilor, cât și prin interviurile individuale și de grup, principalele aspecte urmărite au fost: implicarea elevilor în stabilirea formei finale a regulamentului, cu detalierea contribuției acestora, precum și modalitățile de difuzare la nivelul școlii.

Consultarea elevilor cu privire la stabilirea regulamentului școlar pare să fie mai frecvent utilizată în mediul urban, comparativ cu ariile rurale, diferența între cele două medii de rezidență, în ceea ce privește proporția unităților de învățământ care au

declarat prezența unor astfel de practici fiind de aproximativ 12 puncte procentuale – 82,5% față de aproape 71% (vezi tabelul următor).

Răspunsurile directorilor chestionați se diferențiază și în funcție de tipul unității de învățământ – școală gimnazială sau liceu. Astfel, ponderea răspunsurilor afirmative este mai mare în cazul liceelor (86,7% - față de 70%, în cazul școlilor gimnaziale), caracteristicile de vârstă ale elevilor din acest ciclu presupunând un grad de autonomie mai ridicat și o raportare mai critică la fenomenul violenței în cadrul școlar.

Tabel 17. Implicarea elevilor în stabilirea formei finale a regulamentului școlar

	Rural	Urban	GIM	LIC	Total
Da	70,7%	82,5%	70,0%	86,7%	78,1%
Nu	22,4%	12,4%	25,0%	6,7%	16,1%
Non-răspuns	6,9%	5,2%	5,0%	6,7%	5,8%
Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ancheta noastră a constatat că, în privința modalităților de implicare a elevilor, cel mai frecvent menționate de directori sunt includerea propunerilor formulate de cadrele didactice, dar care decurg din discuțiile cu elevii pe tema Regulamentului școlar (89 dintre cei 155 de managerii școlari afirmând acest lucru) și propunerile formulate prin Consiliul elevilor (date susținute de 87 de directori de școală).

Tabel 18. Modalități prin care elevii contribuie la stabilirea formei finale a Regulamentului școlar

	Total	Rural	Urban	Școli gimnaziale	Licee
propuneri formulate prin Consiliul elevilor	56,1%	39,7%	66,0%	33,8%	80,0%
propuneri formulate de cadre didactice, în urma discuțiilor cu elevii pe tema Regulamentului	57,4%	56,9%	57,7%	62,5%	52,0%
propuneri (anonime) prin ”căsuța de sugestii cu privire la îmbunătățirea Regulamentului școlar”	5,2%	3,4%	6,2%	3,8%	6,7%
propuneri înaintate de către consilierul școlar, în urma discuțiilor cu elevii pe marginea Regulamentului	29,7%	24,1%	33,0%	26,3%	33,3%

În funcție de mediul de rezidență, diferențele cele mai mari se constată în privința propunerilor formulate în Consiliul elevilor (aproape 40% în rural și 66% în urban). Proporțiile mai scăzute înregistrate în mediul rural se explică, posibil, în cazul includerii propunerilor formulate de Consiliul elevilor, unui rol mai puțin important acordat acestei structuri, acest fapt fiind evidențiat și în cazul consultării elevilor cu privire la stabilirea regulamentului școlar.

O diferență semnificativă, de 46 puncte procentuale, se remarcă și în funcție de tipul unității de învățământ (gimnaziu sau liceu): liceenii formulează propuneri pentru

stabilirea formei finale a Regulamentului școlar către Consiliul elevilor, însă doar 33,8% dintre elevii din ciclul gimnazial au oportunitatea de a face acest lucru.

În ceea ce privește modalitățile prin care regulamentul școlar este adus la cunoștință elevilor, cele mai utilizate sunt: prezentarea și dezbaterile la clasă, prezentarea părinților în cadrul ședințelor periodice și expunerea în spațiul școlar, în locuri cu mare vizibilitate. Se observă, așadar, că ambele categorii de subiecți confirmă faptul că școala nu mai utilizează doar mijloace tradiționale, de tip informativ, care nu presupun implicarea principalilor actori vizați.

De asemenea, față de constatările din urmă cu 13 ani, remarcăm că peste o treime dintre directori și aproximativ 16% dintre elevi menționează ca modalitate de informare publicarea pe site-ul școlii și prezentarea prevederilor regulamentului prin intermediul stației radio a școlii. În 2005, doar 4% dintre directori și elevii participanți la studiu prezentau modalități alternative, interactive sau neconvenționale, apreciate atunci ca inițiative interesante pentru instituțiile școlare: prezentate la stația radio, organizarea de testări ale elevilor privind cunoașterea regulamentului.

Deși toate modalitățile menționate prezintă același loc în ierarhie în opinia directorilor, respectiv a elevilor, diferențele între ponderile cu care sunt indicate de către cele două categorii de subiecți sunt foarte mari. Dacă diferența de 50 p.p., care se înregistrează în cazul modalității concretizate în semnarea documentului de către părinți, ar putea fi pusă pe seama necunoașterii acestui fapt de către elevi, în cazul dezbaterii la clasă, cu o diferență de 24 p.p., nu mai poate fi oferită aceeași explicație. Astfel, conform opiniei directorilor, aproape toate școlile (aproximativ 92%) au prezentat și dezbătut la clasă Regulamentul școlar, însă doar două treimi dintre elevi (68%) au confirmat acest fapt. Prezentarea și dezbaterile la clasă a regulamentului reprezintă un act de respect față de opiniile educabililor. Diferența dintre răspunsurile celor două categorii de subiecți ne poate conduce la concluzia că fie prevederile regulamentului au fost doar prezentate, nu și propuse spre dezbateri, ceea ce a trezit probabil multe nemulțumiri din partea elevilor, fie managerii școlari au exagerat în răspunsurile acordate.

Tabel 19. Modalitățile prin care regulamentul școlar este adus la cunoștința elevilor

Modalitățile	Directori	Elevi
este prezentat și dezbătut la clasă	91,6%	68,4%
este prezentat părinților la ședințele periodice	84,5%	33,2%
este expus în spațiul școlar, în locuri cu mare vizibilitate	67,1%	44,4%
este publicat pe site-ul școlii	38,7%	12,9%
este anunțat prin stația radio a școlii	3,2%	2,7%

Publicarea pe site-ul școlii reprezintă modalitatea de informare a elevilor privind Regulamentul școlar în cazul căreia se constată diferențele cele mai importante, în opinia directorilor, atât pe medii de rezidență (29,3% în rural și 44,3% în urban), cât și

pe tipuri de unități de învățământ (31,3% - gimnazii și 46,7% - licee). De asemenea, se poate remarca o diferență și în cazul variantei de răspuns ce vizează expunerea Regulamentului în spațiul școlar, în locuri cu mare vizibilitate: în funcție de mediul de rezidență (79,3% în rural și 59,8% în urban) și tipul de unitate (72,5% - pentru gimnaziu și 61,3% - pentru liceu).

2.6.3. Resurse implicate în demersurile de prevenire și combatere a violenței școlare

În cadrul anchetei pe tema violenței, desfășurate în 2006, insuficienta implicare și eficiența relativ redusă a activității consilierilor în prevenirea cazurilor de violență școlară a fost justificată prin lipsa resurselor materiale și de timp necesare pentru aceste demersuri (materiale informative pe tema violenței școlare, instrumente de evaluare a potențialului agresiv al elevilor etc.).

Cu prilejul prezentei anchete, aspectele privind resursele materiale au fost din nou investigate și aprofundate. S-a constatat, astfel, că proporția cu care consilierii menționează absența resurselor, mijloacelor și contextelor educaționale necesare desfășurării activităților specifice a scăzut la aproape 60% – în condițiile în care acum 13 ani peste 80% declarau că nu participaseră niciodată la astfel de acțiuni. Peste jumătate dintre consilierii chestionați menționează imposibilitatea accesului la programe de formare pe tema violenței școlare (51,4%), absența ghidurilor cu metode, procedee și tehnici specifice pentru prevenirea și ameliorarea violenței școlare (50,4%), precum și a instrumentelor de evaluare a fenomenului violenței școlare, cum ar fi fișele de observație/de monitorizare a cazurilor problemă, bateriile de teste specifice etc. (59,2%).

Putem observa, de asemenea, că specialiștii din domeniul consilierii reclamă insuficiența resurselor de care dispun pentru contracararea fenomenelor de violență școlară. 72,6% admit faptul că nu există spații suficiente pentru a-și desfășura activitatea, în timp ce restul de 27,4% consideră că acestea lipsesc cu desăvârșire, ceea ce le îngreunează procesul de atingere a obiectivelor propuse în ceea ce privește fenomenul de violență în școală.

Unele dintre dificultățile materiale invocate (lipsa spațiilor corespunzătoare la nivelul școlilor) sunt contextuale și, posibil, mai greu de rezolvat, altele denotă o anume lipsă de informare a specialiștilor în consiliere cu privire la existența de materiale informative, iar altele, o dificultate în mod real existentă la nivelul sistemului de formare, constatată și cu prilejul altor investigații – număr insuficient de programe de formare pe tema violenței școlare⁸. Cu toate aceste dificultăți, obiective sau subiective, care afectează mai

⁸ Nevoile de formare pe tema violenței au fost parțial acoperite prin programul de formare derulat de Institutul de Științe ale Educației în cadrul proiectului *Tinerii împotriva violenței* (cursurile de formare s-au organizat în anii 2010-2011 în cadrul proiectului și au fost preluate, după finalizarea acestuia, la nivelul tuturor Caselor Corpului Didactic).

mult sau mai puțin activitatea unui număr mai mare sau mai mic de specialiști în consiliere, contribuția lor la prevenirea și rezolvarea /ameliorarea violenței în spațiul școlar, conform propriilor declarații, a crescut semnificativ, așa cum am menționat mai sus.

Tabel 20. Resurse, mijloace și contexte educaționale disponibile în școală pentru desfășurarea activităților de prevenire a violenței școlare

	Absente	Insuficiente	Suficiente
materiale informative referitoare la măsuri de prevenire și control a violenței în școală (pliante, CD-uri etc.)	48,4%	51,6%	0,0%
ghiduri cu metode, procedee și tehnici specifice pentru prevenirea și ameliorarea violenței școlare	50,4%	49,6%	0,0%
instrumente de evaluare a fenomenului violenței școlare (fișe de observație/de monitorizare a cazurilor problemă, baterii de teste specifice etc.)	59,2%	40,8%	0,0%
spații adecvate la nivelul școlilor pentru activitatea de consiliere	27,4%	72,6%	0,0%
posibilitatea de organizare a unor programe educaționale specifice cu elevi, profesori și părinți, la nivelul școlilor în care vă desfășurați activitatea (peer-counselling, stimă de sine, diversitate, comunicare, creativitate, artă etc.)	34,9%	65,1%	0,0%
acces la programe de formare a consilierilor școlari pe tema violenței școlare	51,4%	48,6%	0,0%

2.6.4. Măsuri de prevenire și soluționare a violenței școlare

• Măsuri de sancționare a elevilor implicați în situații de violență

La nivel național, există anumite prevederi normative școlare care prevăd sancțiuni ce pot fi aplicate elevilor din școală dacă aceștia încalcă aceste norme școlare (Art. 147)⁹. Chestionarul adresat elevilor a avut ca scop identificarea acelor modalități de sancționare a acestora de către școală. Astfel, s-a constatat că din totalul elevilor investigați, peste un sfert dintre aceștia (26,2%) au fost primit cel puțin o sancțiune ca urmare a manifestării unor comportamente neadecvate în mediul școlar. Cele mai multe astfel de situații fac referire la relaționarea cu alți elevi colegi de clasă/școală.

Cea mai frecvent folosită modalitate de sancționare a fost aceea a muștrării elevilor violenți, sub diferite forme:

- muștrarea în cadrul unei discuții individuale (64% - totalul celor care au primit sancțiuni, 71,2% - gimnaziu, 54,6% - liceu);
- amenințarea cu scăderea notei la purtare (23,1% - total, 23,9 % - gimnaziu, 22% - liceu);

⁹ A se vedea *Regulamentul de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar*, Secțiunea 3. „Recompense și sancțiuni ale beneficiarilor primari ai educației” (Art. 147).

- muștrarea elevului în fața clasei și/sau în fața consiliului profesoral (16% - total, 13,6% - gimnaziu, 19,1% - liceu);
- muștrare scrisă (8,9 - total, 11,4% - gimnaziu, 5,7% - liceu).

O altă modalitate de sancționare a elevilor folosită la nivelul școlilor a constat în amenințarea cu exmatricularea: 8,3% dintre elevi (4,9% - gimnaziu, 12,8% - liceu). De asemenea, amenințarea cu corigența sau repetenția a fost de asemenea raportată, însă în mai puține cazuri, adică a 2,8% dintre elevi 2,79% - gimnaziu, 2,8% - liceu).

Alte modalități de sancționare raportate au mai fost: retragerea temporară sau definitivă a bursei de merit / banilor de liceu; eliminarea de la ore pe o perioadă determinată de timp (3-5 zile); pedeapsa fizică; mutarea disciplinară la o clasă paralelă (din aceeași unitate școlară sau din o altă).

Tabel 21. Modalități de sancționare a elevilor (% din total elevi sancționați)

Sanctiuni	%	Gimnaziu	Liceu
am fost chemat la o discuție individuală și am fost muștrat	64,0%	71,2	54,6%
am fost muștrat în fața clasei și/sau în fața consiliului clasei/consiliului profesoral	16,0%	13,6%	19,1%
am primit acasă o muștrare scrisă	8,9%	11,4%	5,7%
am fost eliminat de la cursuri pentru o perioadă determinată (3-5 zile)	2,2%	2,7%	1,4%
am fost amenințat cu exmatriculare	8,3%	4,9%	12,8%
mi s-a retras temporar/definitiv bursa de merit/banii de liceu/bursa profesională	1,2%	1,6%	0,7%
am fost mutat disciplinar la o clasă paralelă, din aceeași unitate de învățământ	1,8%	1,6%	2,1%
am fost mutat disciplinar la o clasă paralelă, la o altă unitate de învățământ	0,0%	0,0%	0,0%
am fost amenințat cu scăderea notei la purtare	23,1%	23,9%	22,0%
am fost amenințat cu corigența sau repetenția	2,8%	2,7%	2,8%
am fost pedepsit fizic	1,5%	1,1%	2,1%
alte modalități	4,6%	3,8%	5,7%

Aplicarea unor sancțiuni disciplinare mai „drastice”, de genul amenințarea cu corigență sau repetenția la nivelul unor școli reprezintă o ultima instanță, potrivit opiniei unui profesor, preferându-se mai întâi alți pași:

Dacă apar și alte probleme, să spunem că o înjurătură care a deranjat un pic mai tare sau o atitudine mai țeapoasă așa să spunem, în primul rând se face muștrare în fața clasei. Îl fac să se simtă un pic înjosit în fața clasei, „înjosit” cu ghilimele de rigoare pentru ca el să înțeleagă că ceea ce a făcut nu este normal și nu este potrivit pentru statutul lui. Dacă se merge mai departe și persistă în greșeală atunci este adus în fața Consiliului Profesoral în cancelarie și acolo împreună cu dirigintele clasei, se obține o hotărâre legată de muștrarea pe care o primi în continuare și poate să fie: scăderea notei la purtare dacă abaterea a fost un pic mai deplasată, o suspendare de 5 zile de la ore („Nu am mai avut de foarte mult timp”) - în sensul că

vine la școală, dar face niște activități în școală care să îi dea de înțeles că s-a abătut foarte mult de la regulament. Acestea nu sunt sancțiuni foarte severe, nu am avut cazuri de mutări de disciplinare. (focus-grup cadre didactice)

Tabloul sancțiunilor date în situații de violență este completat prin informațiile oferite de elevi în cadrul focus-grupurilor. Potrivit afirmațiilor acestora, profesorii utilizează uneori nota ca modalitate de amenințare sau de pedeapsă, fără o legătură directă cu învățarea și/sau cu evaluarea învățării.

- **Măsurile și resurse umane implicate în prevenirea și rezolvarea violenței școlare**

Ancheta prin chestionar a identificat diferite **modalități** pe care școlile le folosesc pentru soluționarea cazurilor de violență: discuții cu elevii, cu părinții și cu dirigintele clasei. Directorii, în măsură mai mare decât profesorii, au menționat că sunt chemați să participe la rezolvarea/ameliorarea cazurilor de violență care le-au fost aduse la cunoștință. Mai mult, implicarea consilierului școlar în soluționarea cazurilor de violență a fost menționată, în special, de către directorii școlari (68,4%), acesta fiind văzut ca o persoană cheie în sprijinul școlilor.

În cazuri ceva mai rare s-au desfășurat activități precum: dezbaterile dificultăților în cadrul consiliului profesoral/de administrație, dezbaterile problemelor în cadrul Comisiei pentru prevenirea și combaterea violenței de la nivelul școlii, colaborarea cu serviciul de mediere școlară/comisia de expertiză/cabinetul medical/cabinetul psihologic/ONG-uri sau propunerea unei discipline opționale pe tematica respectivă (menționată de 2,7% dintre profesori).

În privința **modalităților de colectare a informațiilor** cu privire la fenomenele de violență ce se manifestă la nivelul școlii, cei mai mulți dintre directori au menționat: consultarea periodică cu profesorii pe tema violenței, consultarea regulată cu consilierul școlar/psihologul școlar, aplicarea de chestionare în rândul elevilor, consultarea regulată cu organizațiile de părinți și cu consiliul de elevi, precum și monitorizarea și analiza sesizărilor anonime/online a cazurilor de violență.

Tabel 22. Modalități de colectare a informațiilor cu privire la fenomenele de violență din școală

Modalități de colectare a informațiilor	Directori
aplicarea de chestionare în rândul elevilor	60,6%
consultări regulate cu consilierul/psihologul școlar	67,7%
consultări regulate cu profesorii pe tema violenței	73,5%
consultări regulate cu organizațiile de părinți	58,1%
consultări regulate cu consiliul de elevi	52,3%
modalități de sesizare anonime/online a cazurilor de violență	11,6%
sesizare prin alte modalități	7,7%

87% dintre directorii care s-au confruntat cu situații de violență au menționat că asigură asistență elevilor cu manifestări de violență sau cu dificultăți de adaptare, utilizând diferite **persoane resursă** de la nivelul școlii: diriginții/învățătorii, consilierul școlar, membrii Comisiei pentru prevenirea și combaterea violenței din mediul școlar, mediatorul școlar (acolo unde acesta există).

Tabel 23. Persoanele din școală care asigură asistență elevilor cu manifestări de violență și/sau cu dificultăți de adaptare la regulamentul școlar

Persoanele din școală	Director
diriginte/învățător	88,4%
consilierul școlar/psihologul școlar	77,4%
responsabilul sau un membru al CPPV din mediul școlar	34,5%
mediatorul școlar	10,3%

Potrivit opiniilor cadrelor didactice, rolul dirigintelui este amplu și complex în acest domeniu al prevenirii/rezolvării situațiilor de violență.

Problematica violenței este foarte greu de gestionat de către diriginte. Fiecare copil are partea sa de adevăr, iar dirigințele trebuie să aplice regulamentul și este de multe ori o situație dificilă. De multe ori, dirigințele trebuie să găsească o soluție înțeleaptă ca să rezolve anumite conflicte. (focus-grup cadre didactice)

Printre **activitățile de prevenire și de combatere a violenței** raportate cel mai des de către directori și de către profesori s-a menționat desfășurarea unor acțiuni cu elevii pe tema violenței organizate în orele de curs (dirigenție, educație civică etc.). Alte activități desfășurate de aceștia vizează: organizarea unor întâlniri și discuții cu autorități din poliție; instalarea camerelor de supraveghere; organizarea unor activități tematice cu părinții; facilitarea participării profesorilor din școală la programe de formare în domenii relevante (de exemplu, dezvoltarea abilităților de comunicare, rezolvarea de conflicte etc.); introducerea la decizia școlii (CDS) în curriculum a unor module pe teme privind: dezvoltarea abilităților de comunicare, rezolvarea de conflicte, promovarea cooperării, gestiunea și reglarea propriilor emoții; dezvoltarea unui sistem propriu de monitorizare a actelor de violență prevăzut în regulamentul școlii.

Tabel 24. Activități de prevenire și combatere a violenței desfășurate în școală

Activități	Director	Profesori
acțiuni cu elevii pe tema violenței, organizate în orele de curs (dirigenție, educație civică etc.)	92,3%	70,4%
participarea/implicarea elevilor în activități extrașcolare care vizează reducerea violenței școlare (proiecte, peer-mediation etc.)	63,9%	32,2%
organizarea unor întâlniri și discuții cu autorități din poliție	85,2%	-
facilitarea participării profesorilor din școală la programe de formare în domenii relevante (de exemplu, dezvoltarea abilităților de comunicare, rezolvarea de conflicte etc.)	43,2%	-
introducerea în curriculumul la decizia școlii (CDS) a unor module pe teme privind: dezvoltarea abilităților de comunicare, rezolvarea de conflicte,	9,7%	-

promovarea cooperării, gestiunea și reglarea propriilor emoții etc.		
organizarea unor activități cu părinții pe tema prevenirii violenței școlare	76,8%	36,7%
instalarea camerelor de supraveghere	80,6%	
supravegherea elevilor în timpul pauzelor de profesorii de serviciu	28,4%	77,4%
dezvoltarea unui sistem propriu de monitorizare a actelor de violență, prevăzut în regulamentul școlii	6,5%	-
aplicarea sistemului de monitorizare a actelor de violență elaborat în cadrul programului <i>Tinerii împotriva violenței</i>	11,0%	-
alte modalități	-	6,4%
dezvoltarea unei campanii de sensibilizare la nivelul comunității	0,0%	-
nu am inițiat/participat la acțiuni organizate pe această temă	-	25,1%

Directorii școlari au fost întrebați cu privire la **acțiunile pe care intenționează să le dezvolte în viitor** la nivelul școlii în vederea îmbunătățirii climatului educațional. Intențiile lor vizează în principal următoarele aspecte : realizarea unor activități prin să se realizeze creșterea motivației elevilor față de învățare (78,7%), activități prin care să se identifice interesele și nevoile personale ale elevilor de la învățare/școală (70,3%), inițierea de activități cu rol de reglare (de auto-gestiune) socio-emoțională pentru elevi (61,3%), elaborarea unor proceduri clare de intervenție în situații de violență (43,9%), creșterea autonomiei elevilor în ceea ce privește propria învățare (34,2%). Alte intenții ale directorilor au în vedere activități, precum: atribuirea de sancțiuni elevilor (31%), activități cu rol de reglare (de auto-gestiune) socio-emoțională pentru profesori (34,2%) și atribuirea de sancțiuni profesorilor (18,1%).

• Activitatea consilierilor școlari

Consilierii școlari, alături de alți actori școlari au fost chestionați cu privire la modalitățile și strategiile de ameliorare și prevenire a violenței la nivelul școlii. Cercetarea de față prin intermediul eșantionului selectat a încercat să răspundă și la întrebările formulate privind **modalitățile de rezolvare/ameliorare a cazurilor de violență** din spațiul școlar, precum și la activitățile de intervenție și instituțiile cu care aceștia au colaborat în vederea prevenirii și combaterii acestui fenomen.

Printre modalitățile la care au apelat consilierii în cazurile concrete de violență manifestate la nivelul școlii sunt următoarele: discuții cu elevii care au comis acte de violență (89,4%), cu părinții elevilor (86,1%) și cu dirigintele clasei (82,8%). Alte modalități de implicare, indicate de peste 50% din această categorie de subiecți, sunt dezbaterile problemelor în Comisia pentru prevenirea și combaterea violenței și colaborarea cu poliția.

După cum se poate observa, majoritatea consilierilor/psihologilor școlari preferă să discute cu elevii sau cu părinții, întrucât aceștia recunosc că unele acte de violență manifestate în spațiul școlar ar trebui rezolvate, în primul rând, cu persoana în cauză, iar apoi să se discute situația creată la nivel global.

Tabel 25. Modalități de participare la rezolvare a cazurilor de violență aduse la cunoștință consilierului școlari la nivelul anului școlar 2016/2017

Modalități	Total
am discutat cu elevul	89,4%
am discutat cu părinții	86,1%
am discutat cu dirigintele clasei	82,8%
am dezbătut aceste probleme în consiliul profesoral la care am fost invitat	45,7%
am dezbătut aceste probleme în Comisia pentru prevenirea și combaterea violenței din mediul școlar	60,9%
am colaborat cu serviciul de mediere școlară/comisia de expertiză/cabinetul medical/cabinetul psihologic/ONG-uri	29,1%
am propus un opțional pe această temă	13,2%
am colaborat cu poliția	52,3%
am apelat la Autoritatea pentru Protecția Copilului	17,9%

Comparativ cu rezultatele studiului din 2006, modalitățile de participare a consilierilor școlari în rezolvarea cazurilor de violență s-a intensificat în ceea ce privește: discutarea cu părinții, dezbaterrea problemelor în consiliul școlar, colaborarea cu poliția, implicarea ONG-urilor și a Autorității pentru Protecția Copilului.

În ponderi de 47-67%, consilierii școlari au fost implicați în variate **activități de prevenire și combatere a violenței la nivelul școlii**: organizarea unor întâlniri și discuții cu autorități din poliție, participarea/implicarea elevilor în activități extrașcolare care vizează reducerea violenței școlare (proiecte, peer-mediation etc.), precum și organizarea de activități cu părinții pe tema prevenirii violenței școlare, realizarea unor campanii de informare adresate elevilor, părinților și profesorilor în legătură cu efectele nocive ale violenței.

Tabel 26. Activități de prevenire și combatere a violenței din școală, cu participarea consilierului școlar

Activități	Total
organizarea unor întâlniri și discuții cu autorități din poliție	66,9%
participarea/implicarea elevilor în activități extrașcolare care vizează reducerea violenței școlare (proiecte, peer-mediation etc.)	65,6%
consiliere acordată părinților elevilor cu comportament deviant	61,6%
organizarea unor activități cu părinții pe tema prevenirii violenței școlare	60,3%
consilierea psihologică a victimelor actelor de violență	51,7%
consiliere acordată familiilor elevilor în care se manifestă relații conflictuale, situații de violență	51,0%
realizarea unor campanii de informare adresate elevilor, părinților și profesorilor în legătură cu efectele nocive ale violenței școlare	47,0%
prezentarea unor studii de caz referitoare la violența școlară și modalități de soluționare	35,8%
realizarea periodică a unor evaluări psihologice ale elevilor cu probleme de comportament	27,2%
dezvoltarea unei campanii de sensibilizare la nivelul comunității	15,2%
organizarea unor spații cu rol de diminuare a fenomenelor de violență (spații destinate relaxării, spații de comunicare elevi-părinți-profesori, cluburi școlare etc.)	6,6%
nu am inițiat/participat încă la acțiuni organizate pe această temă	35,6%

Alte activități implementate de consilieri contau în: activități directe cu cei implicați în situații de violență, realizarea de evaluări periodice, dezvoltarea de campanii tematice, organizarea unor contexte tematice.

Se poate susține o implicare activă din partea consilierilor școlari în activitățile de prevenție și combatere a cazurilor de violență școlară, în acord cu atribuțiile ce revin acestora în spațiul școlar.

Se evidențiază, ca și în cazul profesorilor, procente relativ ridicate în care consilierii nu au inițiat/participat la acțiuni organizate pe această temă, în condițiile în care există o mare nevoie de dezvoltare personală și profesională în acest sens (25,1% dintre profesorii școlari și peste 35% dintre consilierii școlari). În comparație cu momentul 2006, consilierii școlari sunt mai implicați în activitățile de prevenire și combatere a violenței școlară.

În vederea prevenirii/rezolvării unor cazuri de violență, consilierii școlari **colaborează cu diferite instituții**: poliția (88,7%), serviciile de asistență socială de la nivel local (aproximativ 84,8%), primăria (84,1%), Autoritatea pentru Protecția Copilului (83,4%), alte Centre/Cabinete de Asistență Psihopedagogică (81,5%), centrele de asistență pentru copiii aflați în dificultate (76,2%), serviciile medicale (spitale, centre de dezintoxicare) (74,8%). Solicitați să aprecieze calitatea acestor colaborări, consilierii școlari au semnalat că sunt cei mai mulțumiți de colaborarea cu centrele/cabinetele de asistență psihopedagogică.

Tabel 27. Instituții și autorități cu care colaborează consilierii școlari

Instituții și autorități	%
Poliția	88,7%
Autoritatea pentru Protecția Copilului	83,4%
Serviciile de asistență socială de la nivel local	84,8%
Primăria	84,1%
Alte Centre/Cabinete de Asistență Psihopedagogică	81,5%
Centre de asistență pentru copiii aflați în dificultate	76,2%
Serviciile medicale (spitale, centre de dezintoxicare)	74,8%

• Implicarea părinților

În cadrul strategiilor și acțiunilor de prevenire și combatere a violenței, unul dintre punctele de interes l-a constituit modul în care școala este informată de către părinți cu privire la situațiile de violență.

Conform declarațiilor elevilor, numai 16% dintre ei au confirmat anumite reacții ale părinților față de anumite situații de violență din spațiul școlii, concretizate în reclamații/plângeri către diferite autorități. Cele mai multe dintre acestea au fost

adresate dirigintelui clasei (peste 12%). Altă autoritate către care se adresează reclamațiile părinților sunt consilierii școlari, ponderea cu care aceștia au fost menționați este foarte redusă, fapt ce poate indica, printre altele, insuficienta cunoaștere de către părinți/elevi a atribuțiilor ce le revin consilierilor, lipsa de specialiști în unele școli sau numărul insuficient de ore prevăzut în norma consilierului pentru fiecare școală.

Numărul mai redus al situațiilor în care părinții se adresează diferitelor instanțe, comparativ cu cel al sesizărilor unor comportamente inadecvate la profesori este determinat de faptul că reclamațiile fac referire în special la comportamentele mai grave ale acestora (violență fizică, violență verbală accentuată și repetată etc.), formele mai ușoare fiind, posibil, „rezolvate” direct, prin discuții ale părinților cu profesorul în cauză (în cadrul ședințelor cu părinții sau în particular).

- **Implicarea elevilor**

Un procent de 84% dintre directori și 73% dintre elevii participanți la investigație au declarat că în școală se realizează diferite activități care îi implică pe elevi în prevenirea și combaterea cazurilor de violență. Astfel de activități au vizat: activități pe teme specifice la anumite ore (dirigenție, educație civică etc.) (57,3%); activități extrașcolare pe tema violenței (proiecte, cercuri, concursuri etc.) (29,1%); alte activități tematice realizate în cadrul programului școlar sau în afara acestuia. Astfel de activități au fost menționate în pondere mai amplă în școlile gimnaziale, comparativ cu liceul, respectiv în școlile rurale, comparativ cu cele din urban.

* * *

Analiza dinamicii fenomenului violenței școlare arată că absența resurselor, a mijloacelor și a contextelor educaționale necesare pentru desfășurarea activității de prevenire și rezolvare a situațiilor de violență școlară încă constituie o problemă. Se reclamă un deficit de resurse și mijloace materiale specifice, cu care consilierii, diriginții și chiar profesorii ar putea lucra la clasă. La nivelul școlii, diferiți actori școlari sunt implicați în demersurile de prevenire și rezolvare a situațiilor de violență (elevi, directori, profesori, părinți, consilieri școlari). Aceste demersuri au luat forma măsurilor specificate de regulamentele școlare sau au fost implementate ca activități desfășurate în contexte școlare și extrașcolare deopotrivă. În astfel de contexte, școlile au colaborat ca diferite instituții: poliția, serviciile de asistență socială de la nivel local, primăria, Autoritatea pentru Protecția Copilului, alte Centre/Cabinete de Asistență Psihopedagogică.

CONCLUZII

- **Estimări asupra dimensiunii fenomenului de violență în școală**

- Cele mai multe școli recunosc faptul că se confruntă cu diferite forme de violență în spațiul școlii. Datele evidențiază o creștere a nivelului de conștientizare a existenței violenței școlare și o atitudine mai clară de recunoaștere a manifestărilor specifice.
- Ponderi semnificative dintre actorii școlari consideră că, în ultimii ani, situațiile de violență școlară s-au păstrat la același nivel sau chiar s-au diminuat.
- Consilierii identifică în pondere mai amplă situații de violență școlară, comparativ cu directorii sau cu profesorii.
- Procentele cele mai mari de actori școlari (directori, profesori, consilieri) situează pe primele locuri formele de violență care au ca promotori elevii și părinții. În pondere mai redusă au fost semnalate situațiile de violență care au drept cauză personalul școlii.
- În menționarea categoriilor de cauze care facilitează apariția situațiilor de violență, pe primele locuri sunt plasate cauzele care țin de mediul socio-familial.

- **Forme de violență în școală**

Violența între elevi

- Peste jumătate dintre elevii participanți la investigație au declarat că au fost agresați de colegi, în variate forme, iar un sfert dintre elevi susțin că s-au aflat în situația de a fi violenți față de unii dintre colegi.
- Formele de violență între elevi sunt variate. Declarațiile actorilor școlari investigați converg către situarea violenței verbale (certuri, conflicte, injurii) pe primele locuri în ierarhia celor mai frecvente forme de violență elev-elev. Peste jumătate dintre elevi au declarat că înjurăturile și expresiile urâte sunt folosite des și foarte des în clasa sau școala lor. Violența fizică pare a fi un fenomen din ce în ce mai vizibil în viața școlii, în pondere mai mare în școlile urbane, comparativ cu cele din mediul rural. Furtul, vandalismele, distrugerea intenționată de bunuri sunt, de asemenea, prezente în multe școli. Datele de cercetare evidențiază o situație destul de gravă referitoare la consumul de băuturi alcoolice în rândul elevilor, mai puțin cunoscută și conștientizată de către cadre didactice. Alte categorii de comportamente grave – acte de tâlhărie, consumul de droguri, agresiunile sexuale, Cyberbulling-ul – au fost menționate cu frecvență redusă de către cadrele didactice, dar cu ponderi mai ample de către elevi.
- Formele de violență între elevi se manifestă cel mai frecvent în timpul pauzelor școlare sau în imediata vecinătate a școlii. Faptul că situațiile de agresivitate în

spațiul unităților de învățământ, dar în afara programului școlar sunt frecvente – în special în opinia elevilor – constituie un semn de întrebare cu privire la securitatea asigurată în spațiul școlar. La nivel general, timpul dedicat orelor de curs, activităților extrașcolare ori programului „Școala după școală” nu constituie contexte favorabile manifestărilor de violență ale elevilor.

- Conform declarațiilor actorilor școlari, violența este un comportament mai frecvent în cazul băieților, în special cea manifestată în forme infracționale.
- Contextele de relaționare care facilitează manifestarea mai frecventă a violenței școlare sunt: între elevii din aceeași clasă, între elevi din clase diferite. Situații conflictuale între elevii din școală și alți copii sau tineri din afara acesteia sunt întâlnite în special în mediul urban.

Comportamente neadecvate ale elevilor față de profesori

- La nivelul școlilor investigate au fost semnalate situații variate în care elevii au manifestat comportamente neadecvate față de profesori, de la forme ușoare (ignorarea mesajelor transmise, refuzul îndeplinirii sarcinilor) la agresivitate verbală (atitudini ironice și/sau sarcastice, expresii jignitoare și amenințări) până la agresiuni fizice. De asemenea, au apărut forme noi de agresivitate: cyberbullying-ul (hărțuirea profesorilor prin intermediul telefoniei mobile/Internet)
- Există diferențe clare de opinie între elevi și personalul didactic, cu privire la manifestarea comportamentelor neadecvate ale elevilor față de profesori. Elevii recunosc, în proporție semnificativă, prezența acestui fenomen la nivelul școlii, iar majoritatea cadrelor didactice îl neagă.
- Conform opiniei directorilor, comportamentul neadecvat al elevilor față de profesori s-a diminuat în ultimii 10 ani, reducerea cazurilor problematice fiind mai evidentă în mediul urban și în școlile gimnaziale, fără a pierde din vedere că și în mediul rural, respectiv la nivel liceal violența elevilor față de profesori s-a redus.
- Opiniile profesorilor cu privire la comportamentul inadecvat al elevilor față de profesori sunt relativ omogene și de intensitate redusă. Se poate constata o imagine comună, generalizată a personalului didactic asupra violenței elevilor, care intră în dezacord cu percepția elevilor asupra manifestărilor lor la adresa cadrelor didactice. Sunt necesare, pe lângă acțiuni de prevenire a comportamentelor violente, demersuri de informare cu privire la violența școlară, derulate în parteneriatul elevi – profesori.
- Agresivitatea verbală este principala categorie de comportament neadecvat al elevilor față de profesori, aceasta luând forma ignorării mesajelor/solicitărilor profesorilor sau a atitudinilor ironice. Acestea rămân, de-a lungul timpului, principale forme de manifestare a comportamentelor neadecvate ale elevilor față de profesori.
- Lipsa de motivație a elevilor pentru învățare constituie principala cauză a comportamentelor inadecvate ale elevilor față de profesori. Acest aspect este menționat deopotrivă de elevi și de personalul didactic. De aici, nevoia ca școala să

identifice și implementeze demersuri eficiente de creștere a motivației elevilor pentru învățare.

Comportamente neadecvate ale profesorilor față de elevi

- Ponderi semnificative de actori școlari – 1/10 profesori admit astfel de situații, față de 2/10 dintre directori și 3/10 dintre consilierii școlari – recunosc faptul că, la nivelul școlii lor, există profesori care manifestă atitudini și comportamente neadecvate în relaționarea cu elevii lor. Ponderile sunt mai mari la nivel liceal, comparativ cu cel gimnazial, respectiv la nivelul liceelor, comparativ cu școlile gimnaziale.
- Agresiunea non-verbală este forma de violență raportată cu frecvența "des" și "foarte des" de către profesori.
- Formele de comportament neadecvat cel mai frecvent menționate de elevi sunt evaluarea neobiectivă; ignorarea/indiferența și atitudini ironice/sarcastice.
- Băieții raportează în mai mare măsură comportamente inadecvate precum injurii, jigniri, amenințări, agresiuni non-verbale, excludere de la ore, loviri/pedepse fizice, în timp ce fetele comportamente precum evaluarea neobiectivă și atitudinile sarcastice și ironice. Elevii care declară că au mai fost agresați și în alte contexte, raportează în mai mare măsură diferite comportamente neadecvate ale profesorilor asupra elevilor;
- Analiza variației incidenței percepute a diferitelor tipuri de comportamente neadecvate ale profesorilor ne arată că dezavantajele se cumulează și că există un risc important ca, în rândul elevilor vulnerabili sau marginalizați, să se manifeste mai frecvent diferite tipuri de comportamente neadecvate.
- Cauzele comportamentului neadecvat al profesorilor față de elevi sunt menționate a fi diverse: provocările din partea elevilor, dificultățile de comunicare cu elevii, dificultățile de comunicare cu părinții, lipsa abilităților de a gestiona clasa și nivelul scăzut de motivație a profesorilor. Modelul cauzal al violenței profesorilor asupra elevilor pare unul "tradițional", "vina" fiind plasată cu precădere asupra provocărilor din partea elevilor.

Violența părinților în spațiul școlii

- Părinții sunt implicați în viața școlii inclusiv prin rolul de factor perturbator, cu manifestări violente față de propriul copil, față de profesori, față de alți elevi sau părinți.
- Aproape un sfert dintre directorii școlari investigați în cadrul cercetării și 15% dintre profesori au menționat că există situații în care părinții au manifestat comportamente neadecvate.
- Aceste comportamente constituie o formă gravă de încălcare atât a drepturilor copilului, cât și a codului de conduită specific instituțiilor educaționale. Datele atrag atenția asupra nevoilor de intervenție ameliorativă, prin activități special destinate

părinților, în vederea dezvoltării unui parteneriat real și constructiv cu școala și cu comunitatea.

- **Strategii și acțiuni de prevenire și combatere a violenței**

- Aproape toate unitățile de învățământ cuprinse în lotul de investigație au inclus în Planurile de Dezvoltare Instituțională măsuri de prevenire și combatere a violenței.
- Majoritatea directorilor confirmă implicarea diferiților actori în stabilirea regulamentului școlar. Situația este susținută de numai două treimi dintre elevi; se menține proporția elevilor care declară că nu cunosc regulamentul școlar.
- Modalitățile cel mai frecvent folosite la nivelul școlii pentru soluționarea cazurilor de violență au fost: discuții cu părinții și cu elevii, implicarea Comisiei pentru prevenirea și combaterea violenței din mediul școlar, implicarea consilierului școlar, discuția cu dirigintele clasei, implicarea poliției. Directorii, în mai mare măsură decât profesorii, au menționat mai frecvent folosirea acestor modalități.
- Directorii utilizează modalități diferite de colectate a informațiilor cu privire la fenomenele de violență ce se manifestă la nivelul școlii: consultări periodice cu profesorii, cu consilierul școlar, cu părinții; aplicarea de chestionare în rândul elevilor, monitorizarea și analiza sesizărilor cazurilor de violență.
- Asistența și analiza situațiilor de violență sunt asigurate cu sprijinul a diferite persoane resursă de la nivelul școlii, rolul cel mai important fiind atribuit dirigintelor/învățătorilor. Principalele activități în care se implică consilierii școlari au scop de prevenție.
- Cea mai frecvent folosită modalitate de sancționare a elevilor care au fost implicați în situații de violență a fost mustrarea elevilor, sub diferite forme. În puține cazuri a fost semnalată amenințarea cu exmatricularea, amenințarea cu corigența sau repetenția.
- Destul de multe școli au primit reclamații ale părinților cu privire la comportamentul neadecvat al unor profesori. În cele mai multe cazuri, părinții se adresează dirigintelui sau directorului, mai puțin consilierului școlar.
- Un procent de 84% dintre directori și 73% dintre elevii participanți la investigație au declarat că în școală se realizează diferite activități de prevenire și combatere a cazurilor de violență: teme abordate la diferite discipline de studiu, întâlniri și discuții cu diferite autorități, activități extrașcolare cu elevii, activități cu părinții, campanii tematice de informare. Pentru realizarea acestora, actorii școlari au colaborat cu diferite persoane din comunitate sau cu organizații și instituții educaționale.

ANEXE

Chestionar elevi

Institutul de Științe ale Educației elaborează un studiu privind violența în școală. Pentru aceasta, realizăm o cercetare în cadrul căreia a fost cuprinsă și școala ta.

Te rugăm să răspunzi sincer la următoarele întrebări. Citește cu atenție fiecare întrebare și toate variantele posibile de răspuns și apoi decide asupra răspunsului tău, care se potrivește cel mai bine situației tale. Completează chestionarul prin bifarea/încercuirea răspunsului ales.

Nu trebuie să semnezi chestionarul. Te asigurăm că răspunsurile pe care le dai nu vor fi comunicate colegilor, profesorilor, diriginților sau directorilor școlii. Răspunsurile tale ne vor ajuta să găsim soluții pentru prevenirea violenței în școlile din România. Îți mulțumim pentru seriozitate și sinceritate!

E1. Având în vedere rezultatele tale la școală, tu te consideri în acest moment:

1. un elev cu rezultate bune la învățătură
2. un elev cu rezultate medii la învățătură
3. un elev cu rezultate mai slabe la învățătură

E2. Cum apreciezi următoarele aspecte?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. Te simți apreciat la școală (de profesori, de colegi)?	1	2	3	4
2. Te simți în siguranță în timpul petrecut la școală?	1	2	3	4
3. Te simți bine printre colegii tăi?	1	2	3	4

E3. Cât de des apar situațiile următoare între colegii din clasa sau din școala ta?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. folosesc expresii jignitoare între ei, referitoare la apartenența etnică	1	2	3	4
2. folosesc expresii jignitoare între ei, referitoare la apartenența religioasă	1	2	3	4
3. folosesc expresii jignitoare la adresa unor colegi cu dizabilități	1	2	3	4
4. folosesc expresii jignitoare între ei, în legătură cu felul în care arată sau se comportă	1	2	3	4
5. folosesc expresii jignitoare între elevi, referitoare la situația materială, financiară	1	2	3	4
6. se ceartă, au conflicte	1	2	3	4
7. înjură, folosesc expresii urâte	1	2	3	4
8. sunt violenți (bătăi, îmbrânceli etc.).	1	2	3	4
9. au alte comportamente umilitoare la adresa colegilor	1	2	3	4
10. își șantajează unii colegi	1	2	3	4
11. fură diferite lucruri ale colegilor	1	2	3	4
12. agresează sexual pe unii colegi	1	2	3	4
13. se hărțuiesc în mediul online (Internet, rețele de socializare, email, telefon etc.)	1	2	3	4
14. alte manifestări; care?	1	2	3	4

E4. În clasa sau școala ta, violență între colegi se manifestă:

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. în timpul orelor (în clasă, laboratoare)	1	2	3	4
2. în pauze	1	2	3	4
3. în incinta școlii, după programul școlar	1	2	3	4
4. în timpul programului "Școală după școală"	1	2	3	4
5. în cadrul altor activități decât orele de curs (extrașcolare)	1	2	3	4
6. în imediata vecinătate a școlii	1	2	3	4

E5. Fenomenele de violență între colegi pe care le-ai observat se manifestă mai frecvent:

1. între elevi din aceeași clasă
2. între elevi din clase diferite, de același nivel școlar
3. între elevi din clasele mari față de elevi din clasele mici
4. între elevi care aparțin școlii și cei din afara acesteia

E6. Din situațiile cunoscute de tine, crezi că violența se manifestă:

1. mai frecvent în cazul băieților
2. mai frecvent în cazul fetelor
3. atât în cazul băieților, cât și al fetelor

E7. După părerea ta, copiii sunt violenți unul față de altul pentru că:

	Adevăr at în foarte multe cazuri	Adevăr at în multe cazuri	Adevăra t în puține cazuri	Neadevă rat	Nu știu / nu-mi dau seama
1. le este greu să accepte regulile impuse de alți colegi	1	2	3	4	5
2. nu știu cum să comunice și să relaționeze	1	2	3	4	5
3. nu își pot controla furia, supărarea	1	2	3	4	5
4. din cauză că profesorii ne stimulează să ne întrecem între noi și mai puțin să colaborăm	1	2	3	4	5
5. din cauză că în școala mea, de obicei nu se respectă regulile	1	2	3	4	5
6. le este greu să accepte regulile stricte ale școlii					
7. sunt sub influența negativă a familiei	1	2	3	4	5
8. sunt sub influența negativă a unor prieteni, colegi	1	2	3	4	5
9. sunt influențați de diferite emisiuni TV	1	2	3	4	5
10. sunt influențați de diferite jocuri video, Internet	1	2	3	4	5
11. alte cauze; care?.....	1	2	3	4	5

E8. Cunoști personal colegi de clasă sau de școală care se află într-una dintre situațiile de mai jos?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. consumă excesiv băuturi alcoolice	1	2	3	4
2. se droghează și/sau au fost sub tratament de dezintoxicare	1	2	3	4
3. au comis acte de vandalism, distrugeri	1	2	3	4
4. au comis acte de tâlhărie	1	2	3	4

E9. În anul școlar precedent, te-ai aflat personal într-una dintre situațiile de mai jos ?

1. ai fost agresat fizic (bătut, lovit) în școală
2. ai fost agresat fizic (lovit, bătut) în vecinătatea școlii
3. ți s-a furat ceva la școală
4. ți s-a furat ceva în imediata vecinătate a școlii
5. ai fost amenințat, hărțuit, înjurat la școală
6. ai fost amenințat, hărțuit, înjurat în imediata vecinătate a școlii
7. ai fost agresat sexual
8. ai fost hărțuit prin intermediul Internetului, telefonului
9. alte situații; care?.....

E10. În școala în care înveți se întâmplă ca elevii să aibă comportamente nepotrivite față de profesori?

1. da 2. nu 3. nu știu

E11. Cât de des se manifestă următoarele situații în clasa sau școala ta?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. elevii nu sunt atenți, ignoră ce le spun profesorii, refuză să îndeplinească sarcinile școlare	1	2	3	4
2. elevii au atitudini răutăcioase, nepoliticoase față de profesori	1	2	3	4
3. elevii vorbesc urât cu profesorii, îi jignesc, înjură, amenință	1	2	3	4
4. elevii manifestă gesturi, priviri amenințătoare față de profesori	1	2	3	4
5. elevii agresează fizic profesorii, îi lovesc	1	2	3	4
6. elevii distrug unele bunuri personale ale profesorilor	1	2	3	4
7. elevii manifestă alte comportamente umilitoare la adresa profesorilor	1	2	3	4
8. elevii șantajează pe unii dintre profesori	1	2	3	4
9. elevii hărțuiesc pe unii profesori în mediul online (Internet, rețele de socializare, email, telefon etc.)	1	2	3	4
10. alte forme; care?.....	1	2	3	4

E12. Elevii sunt uneori violenți față de profesori pentru că:

1. unii profesori nu sunt deschiși la comunicarea cu elevii / elevii au dificultăți de comunicare cu profesorii
2. unii profesori încearcă să își impună autoritatea cu orice preț
3. unii profesori nu sunt suficient de bine pregătiți/nu predau bine
4. se simt ignorați de către unii profesori
5. unii profesori nu evaluează corect rezultatele elevilor

6. nu le place ceea ce învață la școală (cunoștințe învechite, fără utilitate/aplicabilitate etc.)
7. nu au interes și motivație pentru învățare, pentru școală în general
8. unii elevi învață să fie violenți din familie și se comportă și la școală la fel, indiferent dacă au sau nu au dreptate
9. unii elevi învață să fie violenți în diferite grupuri de prieteni (gașcă de cartier, grup de prieteni), indiferent dacă au sau nu au dreptate
10. unii elevi preiau sau imită unele comportamente de la TV
11. unii elevi sunt influențați negativ de jocurile online, Internet
12. alte cauze; care?

E13. Te rugăm să apreciezi cu ce frecvență se întâmplă următoarele situații în clasa sau școala ta:

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. Profesorii nu acordă suficientă atenție problemelor sau nelămuririlor elevilor	1	2	3	4
2. Se întâmplă ca profesorii să ne insulte, să ne umilească prin expresii neadecvate, să ne ironizeze	1	2	3	4
3. Profesorii favorizează nejustificat unii elevi (în notare, în participarea în clasă)	1	2	3	4
4. Se întâmplă ca profesorii să ne înjure, jignească, amenințe	1	2	3	4
5. Unii profesori fac gesturi amenințătoare sau se uită urât la elevi	1	2	3	4
6. Unii profesori ne exclud de la ore	1	2	3	4
7. Se întâmplă ca profesorii să recurgă la pedepse fizice	1	2	3	4
8. Unii profesori ne discriminează/ne nedreptățesc pe diferite criterii (etnie, religie, sărăcie, dizabilitate etc.)	1	2	3	4
9. Unii profesori manifestă alte comportamente umilitoare la adresa elevilor	1	2	3	4
10. Unii profesori îi șantajează pe elevi.	1	2	3	4
11. Unii profesori manifestă tendințe de hărțuire sexuală față de unii elevi/eleve	1	2	3	4
12. Alte situații; care?	1	2	3	4

E14. Părinții tăi sau tu ați făcut vreodată plângere, reclamație pentru comportamente nepotrivite ale unor profesori?

1. da
2. nu

E15. Dacă da, către cine au fost adresate aceste reclamații?

1. către diriginte
2. către conducerea școlii
3. către inspectoratul școlar
4. către consilierul școlar
5. către poliție

E16. Ai fost vreodată în situația de a fi violent/agresiv față de un coleg sau profesor în școală?

1. da, față de un coleg
2. da, față de un profesor
3. nu

E17. Dacă da, cum ai fost sancționat de către școală?

1. am fost chemat la o discuție individuală și am fost muștrat
2. am fost muștrat în fața clasei și/sau în fața consiliului clasei/consiliului profesoral
3. am primit acasă o muștrare scrisă
4. am fost eliminat de la cursuri pentru o perioadă determinată (3-5 zile)
5. am fost amenințat cu exmatriculare
6. mi s-a retras temporar/definitiv bursa de merit/banii de liceu/bursa profesională
7. am fost mutat disciplinar la o clasă paralelă, din aceeași unitate de învățământ
8. am fost mutat disciplinar la o clasă paralelă, la o altă unitate de învățământ
9. am fost amenințat cu scăderea notei la purtare / mi s-a scăzut nota la purtare
10. am fost amenințat cu corigența sau repetenția
11. am fost pedepsit fizic
12. alte modalități; care?
13. nu am fost sancționat în niciun fel

E18. Care sunt modalitățile prin care regulamentul școlar este adus la cunoștința elevilor, în școala ta?

1. este expus în spațiul școlar, în locuri cu mare vizibilitate
2. este prezentat și dezbătut la clasă
3. este anunțat prin stația radio a școlii
4. este prezentat părinților noștri la ședințele periodice
5. este publicat pe site-ul școlii
6. alte modalități; care?
7. nu știu/nu am cunoștință despre regulamentul școlar

E19. Când ai o problemă (la școală, acasă etc.), la cine apelezi pentru ajutor?

1. diriginte
2. alt profesor
3. consilierul școlar
4. mediatorul școlar
5. personalul administrativ/medical (îngrijitoare, asistenta medicală etc.)
6. părinți
7. prieteni
8. colegi
9. încerc să-mi rezolv singur problema, fără ajutorul cuiva
10. altă persoană; care?

E20. Ai participat vreodată la acțiuni organizate de școală pentru prevenirea și controlul cazurilor de violență?

1. da, prin teme specifice la anumite ore (dirigenție, educație civică etc.)
2. da, la activități extrașcolare pe tema violenței (proiecte, cercuri, concursuri etc.)
3. nu am participat la activități pe această temă
4. da, la alte activități; care?

E21. În ce măsură ești de acord cu următoarele afirmații?

	Acord	Dezacord
1. Trebuie să-ți faci dreptate singur.	1	2
2. Trebuie să soliciți sprijin celor autorizați pentru a-ți se face dreptate.	1	2
3. Dacă ai un conflict, trebuie să încerci să-l lămurești pe celălalt, nu să-l lovești.	1	2
4. Cine nu știe să bată este fraier.	1	2
5. Băieții trebuie să știe să se bată.	1	2
6. Fetele nu au voie să fie violente.	1	2

7. Când te enervezi foarte rău trebuie să te manifesti (să țipă, să lovești etc.).	1	2
8. Când te enervezi foarte rău trebuie să încerci să te stăpânești.	1	2

E22. În ce măsură îți plac activitățile și situațiile de mai jos?

	Deloc	În mică măsură	În mare măsură	În foarte mare măsură
1. să văd filme cu bătaii, incendii și crime	1	2	3	4
2. să fiu într-o gașcă de băieți de cartier	1	2	3	4
3. să am prieteni	1	2	3	4
4. să joc pe computer jocuri cu lupte/război	1	2	3	4
5. să stau cu prieteni pe stradă/lângă bloc	1	2	3	4
6. să fiu admirat de ceilalți	1	2	3	4
7. să fiu ascultat/șef/boss	1	2	3	4
8. să am mai mulți bani	1	2	3	4
9. să beau alcool	1	2	3	4
10. să fumez	1	2	3	4
11. să consum droguri	1	2	3	4

E23. Care dintre următoarele afirmații sunt adevărate sau false, în ceea ce te privește?

	Adevărat	Fals	Nu știu / Nu-mi dau seama
1. Sunt o persoană la locul ei, care își vede de propriile treburi.	1	2	3
2. Sunt o persoană care reacționează imediat, nu mă pot stăpâni.	1	2	3
3. Mă feresc să iau obiecte care nu îmi aparțin (din școală, din familia proprie), chiar dacă am mare nevoie de ele.	1	2	3
4. Îmi place să îi șochez/să surprind pe ceilalți.	1	2	3
5. Îmi place să creez impresia de persoană dură, căreia să i se știe de frică.	1	2	3
6. Nu suport să văd cum persoane mai slabe sunt insultate/bruscate/batjocorite de alți oameni.	1	2	3
7. Îmi place să mă cert cu profesorii.	1	2	3
8. Mă înțeleg bine cu colegii de clasă/școală.	1	2	3
9. Sunt mulțumit de rezultatele pe care le obțin la școală.	1	2	3
10. Îmi place atmosfera din școală.	1	2	3

E24. Care este opinia ta despre școală și despre educație, în general?

	Adevărat	Fals	Nu știu / Nu-mi dau seama
1. Școala îmi oferă șansa de a avea o meserie bine plătită în viitor.	1	2	3
2. Școala mi se pare o pierdere de timp, nu folosește la nimic.	1	2	3
3. Școala mă ajută să mă descurc în societate, în viața de zi cu zi.	1	2	3
4. Școala mă pregătește pentru viață.	1	2	3
5. La școală învăț multe lucruri nefolositoare.	1	2	3

E25. Cum apreciezi importanța celor prezentate în tabelul următor?

	Nu are importanță	Puțin important	Important	Foarte important
1. prietenia	1	2	3	4
2. familia	1	2	3	4
3. banii	1	2	3	4
4. iubirea/dragostea	1	2	3	4
5. încrederea în propria persoană	1	2	3	4
6. încrederea în alții	1	2	3	4
7. dorința de a învăța, de a fi informat	1	2	3	4
8. puterea asupra altora, să stăpânești, să conduci pe alții	1	2	3	4

E26. Care este relația ta cu cei din familie?

1. mă înțeleg foarte bine cu cei din familie
2. în general, mă înțeleg bine cu ei (ne mai certăm uneori, dar ajungem în final la o înțelegere comună)
3. nu prea mă înțeleg cu cei din familie (ne certăm adesea și nu ajungem întotdeauna la o înțelegere comună)
4. nu mă înțeleg deloc cu cei din familie (ne certăm tot timpul)
5. nu pot aprecia

E27. Ți s-a întâmplat vreodată să fii lovit, brusc de către:

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. mama	1	2	3	4
2. tata	1	2	3	4
3. frați/surori	1	2	3	4
4. alte persoane în grija cărora mă aflu	1	2	3	4
5. colegi de școală	1	2	3	4
6. prieteni	1	2	3	4
7. profesori	1	2	3	4
8. vecini	1	2	3	4
9. persoane necunoscute	1	2	3	4

E28. Ai fost batjocorit/umilit/înjurat/ ți s-au spus vorbe urâte, ai fost amenințat de:

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. mama	1	2	3	4
2. tata	1	2	3	4
3. frați/surori	1	2	3	4
4. alte persoane în grija cărora mă aflu	1	2	3	4
5. colegi de școală	1	2	3	4
6. prieteni	1	2	3	4
7. profesori	1	2	3	4
8. vecini	1	2	3	4
9. persoane necunoscute	1	2	3	4

E29. În ce măsură ești de acord cu următoarele afirmații?

	Dezacord total	Dezacord parțial	Acord parțial	Acord total
1. Părinții sunt persoanele cele mai importante în viața copiilor lor.	1	2	3	4
2. Sunt apreciat și aprobat de familia mea.	1	2	3	4
3. Sunt mulțumit de educația primită din partea părinților.	1	2	3	4
4. Este imposibil să fii prieten cu părinții.	1	2	3	4
5. Uneori, familia poate fi o piedică pentru copii (îi împiedică să arate cine sunt, ce știu și ce pot cu adevărat).	1	2	3	4
6. Obişnuiesc să spun minciuni părinților pentru a avea mai multă libertate.	1	2	3	4

E30. Cum apreciezi că este viața ta?

	Dezacord total	Dezacord parțial	Acord parțial	Acord total
1. Viitorul meu pare frumos.	1	2	3	4
2. Mă bucur de viață mai mult decât majoritatea copiilor.	1	2	3	4
3. Sunt mulțumit de felul în care se desfășoară viața mea.	1	2	3	4
4. Accept lucrurile din viața mea care nu pot fi schimbate.	1	2	3	4
5. Orice s-ar întâmpla, pot vedea partea plăcută a vieții.	1	2	3	4
6. Mă simt fericit că trăiesc.	1	2	3	4
7. Viața mea nu prea are sens.	1	2	3	4
8. Viața mea se desfășoară bine.	1	2	3	4
9. Nu sunt în stare să fac lucrurile așa de bine ca alții.	1	2	3	4
10. Mă simt mai puțin valoros decât alții.	1	2	3	4
11. Am încredere în mine	1	2	3	4
12. Mă simt singur chiar când nu vreau să fiu.	1	2	3	4
13. Uneori am impresia că ceva nu e în ordine cu mine.	1	2	3	4

E31. În ce mod utilizezi computerul/tableta?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. pentru jocuri	1	2	3	4
2. ca mijloc de comunicare (Internet, rețele de socializare etc.)	1	2	3	4
3. pentru informare și documentare în diverse domenii	1	2	3	4
4. pentru activități de învățare legate de școală	1	2	3	4

Date de identificare

Părinții tăi sunt în viață?

1. Tatăl	1. Da	2. Nu
2. Mama	1. Da	2. Nu

Părinții tăi sunt divorțați?

1. Da	2. Nu
-------	-------

Părinții tăi se află într-una din situațiile de mai jos?

	Tatăl	Mama
1. Locuiește în altă localitate din țară		
2. Este plecat (ă) pentru mai mult timp în străinătate		
3. Este internat (ă) pentru o perioadă mai lungă de timp (peste o lună) în spital sau sanatoriu		
4. Este în penitenciar		

La următoarele întrebări te rugăm să ne furnizezi informații numai despre părinții (părintele) care sunt (este) în viață, chiar dacă aceștia sunt divorțați.

Care este nivelul de instruire al părinților?

1.Tata	2.Mama
1. 8 clase sau mai puțin	1. 8 clase sau mai puțin
2. școală profesională	2. școală profesională
3. liceu	3. liceu
4. învățământ postliceal	4. învățământ postliceal
5. învățământ superior	5. învățământ superior
6. fără școală	6. fără școală

Care este situația actuală a părinților tăi?

1.Tata	2.Mama
1. lucrează cu program complet	1. lucrează cu program complet
2. lucrează cu jumătate de normă	2. lucrează cu jumătate de normă
3. șomer	3. șomer
4. pensionat medical/limită de vârstă	4. pensionat medical/limită de vârstă
5. lucrează în străinătate	5. lucrează în străinătate
6. fără ocupație	6. fără ocupație (casnică)
7. lucrează cu ziua	7. lucrează cu ziua
8. nu știu	8. nu știu

În grija cui te afli în prezent?

1. a ambilor părinți
2. a mamei
3. a tatălui
4. a părinților adoptivi
5. a mamei și soțului/partenerului acesteia
6. a tatălui și soției/partenerului acestuia
7. a bunicilor
8. a altei rude
9. a unei instituții de ocrotire / casă de copii
10. mă întrețin singur

Câți frați și surori sunteți în familie (împreună cu tine)?

1. sunt singur la părinți
2. suntem doi copii în familie
3. suntem trei copii în familie
4. suntem mai mult de trei copii în familie

Al câtelea copil ești, în ordinea nașterii, în familia ta?

1. sunt cel mai mare între frați
2. sunt al doilea
3. sunt al treilea
4. am mai mult de doi frați mai mari

Ești: 1. fată 2. băiat

Anul nașterii:

Clasa:

Denumirea școlii:

Localitatea:

Județul:

Dacă dorești să completezi informațiile legate de situațiile de violență din școală sau ai observații la cele prezentate, te rugăm să menționezi în spațiul următor:

.....

Chestionar profesori

Date de identificare a unității de învățământ

Date despre școală

1. Denumirea școlii:
2. Localitatea:
3. Județul:

În anul școlar 2016-2017 dumneavoastră v-ați aflat în una din situațiile de mai jos:

	Da	Nu
1. detașare la această unitate de învățământ	1	2
2. navetism	1	2
3. norma constituită din ore la mai multe școli	1	2

În anul școlar 2016-2017 statutul dumneavoastră a fost:

	Da	Nu
4. titular	1	2
5. suplinitor calificat	1	2
6. suplinitor necalificat	1	2

Care este vechimea dumneavoastră în învățământ, în ani împliniți?

1. primul an
2. 1 – 5 ani
3. 6 – 10 ani
4. 11 – 20ani
5. peste 20 de ani

La ce nivel de studiu predați?

1. învățământ primar
2. învățământ gimnazial
3. învățământ liceal
4. învățământ profesional si tehnic

Care este vârsta dumneavoastră?

1. sub 25 ani
2. 25 – 34 ani
3. 35 – 44 ani
4. 45 – 54 ani
5. peste 54 ani

Genul: 1. Feminin 2. Masculin

Disciplina / disciplinele predate: (sau arii curriculare)

7. Limba română 2. Limbi moderne 3. Limba latină 4. Matematica 5. Fizica 6. Chimie 7. Biologie 8. Geografie	9. Istorie 10. Ed./Cultură civică 11. Religie 12. Științe socio-umane 13. Educație plastică 14. Educație muzicală 15. Educație fizică 16. Consiliere	17. Educație tehnologică 18. Educație antreprenorială 19. Informatică, TIC 20. Discipline economice 21. Alte discipline de specialitate 22. Instruire practică 23. Învățători / institutori

Fenomenul de violență în școală
--

P01. În școala dumneavoastră s-au înregistrat manifestări de violență în anul școlar 2016-2017?

1. da 2 nu

P02. În opinia dvs., comparativ cu situația din ultimii trei ani, în anul școlar 2016-2017, cazurile de violență din școala dvs.:

1. s-au diminuat
2. s-au multiplicat
3. situația e aproximativ aceeași

P03. La clasele la care ați predat în anul școlar 2016-2017, cu ce frecvență s-au manifestat formele de violență menționate în tabel?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. violență între elevi	1	2	3	4
2. comportament neadecvat al elevilor față de personalul școlii (profesori sau personal auxiliar)	1	2	3	4
3. comportament neadecvat al profesorilor față de elevi	1	2	3	4
4. comportament neadecvat al personalului auxiliar față de elevi	1	2	3	4
5. violența părinților/fraților/altor persoane străine față de elevi ai școlii	1	2	3	4
6. comportament neadecvat al părinților față de profesori	1	2	3	4
7. comportamente neadecvate între cadre didactice	1	2	3	4

P04. La clasele la care ați predat în anul școlar 2016-2017, cu ce frecvență s-au manifestat următoarele forme de violență între elevi?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. utilizarea unor expresii jignitoare între elevi, referitoare la apartenența etnică	1	2	3	4
2. utilizarea unor expresii jignitoare între elevi, referitoare la apartenența religioasă	1	2	3	4
3. utilizarea unor expresii jignitoare la adresa unor colegi cu dizabilități și cerințe educative speciale	1	2	3	4
4. utilizarea unor expresii jignitoare între elevi, referitoare la situația socio-economică	1	2	3	4
5. utilizarea unor expresii jignitoare între elevi, referitoare la alte trăsături fizice sau psihice	1	2	3	4
6. certuri, conflicte, între elevi	1	2	3	4
7. injurii, folosirea de expresii urâte	1	2	3	4
8. bătaie între elevi, îmbrânceli	1	2	3	4
9. alte comportamente umilitoare la adresa colegilor	1	2	3	4
10. șantajarea unor colegi	1	2	3	4
11. furturi între elevi	1	2	3	4
12. agresiuni sexuale între elevi	1	2	3	4
13. <i>cyberbullying</i> (hărțuire prin Internet, rețele de socializare, email, telefon etc.) între elevi	1	2	3	4
14. alte manifestări:care?.....	1	2	3	4

P05. În școala dumneavoastră, fenomenele de violență între elevi s-au manifestat:

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
7. în timpul orelor (în clasă, laboratoare)	1	2	3	4
8. în pauze	1	2	3	4
9. în incinta școlii, după programul școlar	1	2	3	4
10. în timpul programului "Școală după școală"	1	2	3	4
11. în cadrul activităților extrașcolare	1	2	3	4
12. în imediata vecinătate a școlii, înainte și după programul școlar	1	2	3	4

P06. Fenomenele de violență între elevi pe care le-ați observat s-au manifestat mai frecvent:

5. între elevi din aceeași clasă
6. între elevi din clase diferite, de același nivel școlar
7. între elevi din clasele mari față de elevi din clasele mici
8. între elevi care aparțin școlii și alți copii/tineri din afara acesteia

P07. Care credeți că sunt cauzele violenței între elevi?

1. reacția elevilor la impuneri forțată a autorității de către alți elevi
2. insuficienta dezvoltare a abilităților de comunicare și de relaționare în grup
3. dificultăți personale la nivel de gestiune a emoțiilor (negative)
4. climatul de concurență/competiție existent în școală/clasă
5. climatul prea permisiv al școlii
6. impunerea unor norme comportamentale de către școală, neasumate la nivel personal de către elevi
7. preluarea unor modele de relaționare din familie
8. preluarea unor modele de relaționare/comportamente din diferite grupuri (gașcă de cartier, grup de prieteni etc.)
9. preluarea unor modele de relaționare/comportamente din mass-media
10. influența negativă a mediului virtual (Internet)
11. alte cauze; care?

P08. În școala dumneavoastră există cazuri în care elevii recurg la violență față de profesori?

1. da
2. nu

P09. La clasele la care ați predat în anul școlar 2016-2017, v-ați confruntat cu comportamente neadecvate ale elevilor față de dumneavoastră ca profesor?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
11. ignorarea mesajelor transmise, refuzul îndeplinirii sarcinilor (nu se acordă atenție profesorilor)	1	2	3	4
12. atitudini ironice/sarcastice	1	2	3	4
13. injurii, jigniri, amenințări	1	2	3	4
14. agresiune nonverbală (gesturi, priviri amenințătoare etc.)	1	2	3	4
15. lovire, agresiune fizică	1	2	3	4
16. distrugerea unor bunuri care îmi aparțineau	1	2	3	4
17. alte comportamente umilitoare la adresa profesorilor	1	2	3	4
18. șantajarea profesorilor de către elevi	1	2	3	4
19. cyberbullying (hărțuire prin Internet, rețele de socializare, email, telefon etc.)	1	2	3	4
20. alte forme; care?.....	1	2	3	4

P10. Care credeți că sunt cauzele agresivității verbale și/sau fizice a elevilor din școala dumneavoastră față de profesori?

- 1 dificultăți în comunicarea cu profesorii
- 2 reacția elevilor la impunerea forțată a autorității profesorilor
- 3 nemulțumirea elevilor față de prestația la clasă a profesorilor
- 4 sentimentul elevilor că sunt ignorați de către profesori
- 5 reacția elevilor față de evaluări considerate neobiective
- 6 reacția elevilor față de ceea ce învață (lipsa de actualitate, de utilitate/aplicabilitate etc.)
- 7 lipsa de interes și motivație a elevilor pentru învățare
- 8 preluarea unor modele de relaționare din familie
- 9 preluarea unor modele de relaționare/comportamente din diferite grupuri (gașcă de cartier, grup de prieteni etc.)
- 10 preluarea unor modele de relaționare / comportament din mass-media
- 11 influența negativă a mediului virtual (Internet)
- 12 alte cauze; care?

P11. În școala dumneavoastră există profesori care manifestă comportamente neadecvate față de elevi?

1. da
2. nu

P12. Care dintre următoarele atitudini și comportamente pot fi întâlnite la profesorii din școala dumneavoastră în relația cu elevii?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
13. ignorare/neacordare de atenție/indiferență	1	2	3	4
14. atitudini ironice/sarcastice	1	2	3	4
15. evaluare neobiectivă	1	2	3	4
16. injurii, jigniri, amenințări	1	2	3	4
17. agresivitate nonverbală (gesturi, priviri amenințătoare etc.)	1	2	3	4
18. excluderea de la ore	1	2	3	4
19. lovire/pedepse fizice	1	2	3	4
20. acțiuni discriminatorii pe diferite criterii (etnie, religie, condiții socio-economice, dizabilitate etc.)	1	2	3	4
21. alte comportamente umilitoare la adresa elevilor	1	2	3	4
22. șantajarea elevilor de către profesori	1	2	3	4
23. hărțuire sexuală	1	2	3	4
24. alte; care?.....	1	2	3	4

P13. Care credeți că sunt cauzele manifestării acestor comportamente ale profesorilor față de elevi?

1. dificultăți de comunicare cu elevii
2. provocări din partea elevilor
3. impunerea forțată a autorității profesorilor/atitudini autoritariste în relația cu elevii
4. nivel scăzut de motivație a profesorilor (salarizare, recunoaștere socială etc.)
5. lipsa abilității profesorilor de a coordona/gestiona clasa
6. lipsa cunoștințelor de psihologia vârștelor
7. presiunea exterioară/ în organizarea activității proprii de predare (lipsa de autonomie în abordarea curriculumului/planificare, presiuni în vederea obținerii de rezultate școlare etc.)
8. impunerea de sarcini multiple, în afara normei didactice
9. dificultăți de comunicare cu părinții, cu efecte asupra relației cu elevii
10. alte cauze (care?)

P14. La clasele la care predați au existat cazuri în care părinții au manifestat comportamente violente în spațiul școlii?

1. da 2. nu

P15. Dacă da, cu ce fel de situații v-ați confruntat?

	Părinți față de			
	profesori	proprii copii	alți elevi, colegi ai propriilor copii	alți părinți
1. atitudini ironice/sarcastice	1	2	3	4
2. injurii, jigniri, amenințări	1	2	3	4
3. agresiune nonverbală (gesturi, priviri amenințătoare etc.)	1	2	3	4
4. distrugerea unor bunuri personale	1	2	3	4
5. lovire, agresiune fizică	1	2	3	4
6. alte comportamente umilitoare la adresa profesorilor	1	2	3	4
7. șantajarea profesorilor de către părinți	1	2	3	4
8. alte forme; care?	1	2	3	4

P16. Cum ați încercat să participați la rezolvarea/ameliorarea cazurilor de violență care v-au fost aduse la cunoștință?

1. am discutat cu directorul
2. am discutat cu elevul/elevii implicați
3. am discutat cu părinții elevului/elevilor implicați
4. am discutat cu dirigințele clasei
5. am dezbătut aceste probleme împreună cu colegi care s-au confruntat cu probleme similare sau în consiliul profesoral la care am fost invitat
6. am dezbătut aceste probleme în Comisia pentru prevenirea și combaterea violenței din mediul școlar
7. am colaborat cu serviciul de mediere școlară/comisia de expertiză/cabinetul medical/cabinetul psihologic/ONG-uri
8. am propus o disciplină opțională cu scopul explicit de prevenire și combatere a violenței școlare
9. alte modalități; care?

P17. În ce activități de prevenire și combatere a violenței ați fost implicat personal în anul școlar 2016-2017?

1. am organizat/participat la acțiuni cu elevii pe tema violenței, desfășurate în orele de curs (dirigenție, educație civică etc.)
2. am organizat/participat la activități extrașcolare care vizează reducerea violenței școlare (proiecte, peer mediation etc.)
3. am organizat activități cu părinții pe tema prevenirii violenței școlare
4. am supravegheat elevii în timpul pauzelor, ca profesor de serviciu
5. alte modalități; care?
6. nu am inițiat/participat la acțiuni organizate pe această temă

P18. În ultimii cinci ani, ați participat la activități/programe de formare pe tema prevenirii și combaterii violenței școlare? Dacă da, menționați:

Titlul programului de formare:

Furnizorul programului:

P18. Ce resurse, mijloace și contexte educaționale aveți la dispoziție pentru a desfășura activități de prevenire a violenței școlare și de reducere a numărului de astfel de cazuri ?

	Absente	Insuficiente	Suficiente
1. materiale informative referitoare la măsuri de prevenire și control al violenței în școală (pliante, CD-uri etc.)	1	2	3
2. ghiduri cu metode, procedee și tehnici specifice pentru prevenirea și ameliorarea violenței școlare	1	2	3
3. posibilitatea de organizare a unor programe educaționale / activități extrașcolare specifice cu elevi, profesori și părinți, la nivelul școlii	1	2	3
4. acces la programe de formare pe tema violenței școlare	1	2	3
5. altele; care?	1	2	3

P19. Studii recente constată că fenomene de violență școlară sunt mai frecvente, apar la vârste din ce în ce mai mici și au forme de manifestare mai grave. Care credeți că sunt cauzele acestei situații?

1. scăderea autorității părinților
2. timpul acordat de părinți copiilor este insuficient sau absent
3. relații conflictuale în mediul familial
4. insuficienta preocupare a familiei pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor
5. lipsurile materiale la nivelul familiei (sărăcie)
6. influența negativă a mass-mediei
7. influența negativă a Internetului (rețele de socializare, jocuri online etc.)
8. scăderea autorității școlii în comunitate
9. aplicarea insuficientă/neadecvată/ineficientă a sancțiunilor la nivelul școlilor, în situațiile de violență
10. insuficiența activităților de prevenire și combatere a violenței derulate de școli
11. insuficienta preocupare a școlii pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor
12. ignorarea sau indiferența manifestată de școală față de interesele de cunoaștere și nevoile de dezvoltare ale elevilor
13. insuficienta implicare a altor actori (ONG-uri, autorități locale, companii etc.) în prevenirea și combaterea violenței
14. criza valorilor în societatea modernă
15. alte cauze; care?

Chestionar directori

Date de identificare a unității de învățământ

Date despre școală:

1. Denumirea școlii:
2. Localitatea:
3. Județul:

Mediul de rezidență:

1. urban
2. rural

Poziționarea școlii în localitate:

4. centru
5. periferie

Statut:

6. școală coordonatoare
7. școală structură

Numărul de schimburi în care funcționează școala:

1. un schimb
2. două schimburi
3. trei schimburi

Școala funcționează:

1. în regim normal
2. în regim de predare simultană
3. mixt (clase cu predare simultană și clase obișnuite)

În școala dumneavoastră funcționează programul „Școala după școală”?

1. da
2. nu

În școala dumneavoastră v-ați confruntat în ultimii ani cu:

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. fluctuația cadrelor didactice de la un an școlar la altul	1	2	3	4
2. navetismul cadrelor didactice	1	2	3	4
3. cadre didactice care au norma constituită din ore la mai multe școli	1	2	3	4

Fenomenul de violență în școală

D01. În școala dumneavoastră s-au înregistrat manifestări de violență în anul școlar 2016-2017 (în acord cu formele prezentate în instrucțiunile de completare a chestionarului)?

1. da
2. nu

D02. În opinia dvs., comparativ cu situația din ultimii trei ani, în anul școlar 2016-2017, cazurile de violență din școală:

1. s-au diminuat
2. s-au multiplicat
3. situația e aproximativ aceeași

D03. Cu ce frecvență s-au manifestat formele de violență menționate în tabel, în anul școlar 2016-2017?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. violență între elevi	1	2	3	4
2. comportament neadecvat al elevilor față de personalul școlii (profesori sau personal auxiliar)	1	2	3	4
3. comportament neadecvat al profesorilor față de elevi	1	2	3	4
4. comportament neadecvat al personalului auxiliar față de elevi	1	2	3	4
5. violența părinților/fraților/altor persoane străine față de elevi ai școlii	1	2	3	4
6. comportament neadecvat al părinților față de profesori	1	2	3	4
7. comportamente neadecvate între cadre didactice	1	2	3	4

D04. Cu ce frecvență s-au manifestat următoarele forme de violență între elevi, la nivelul anului școlar 2016-2017?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. utilizarea unor expresii jignitoare între elevi, referitoare la apartenența etnică	1	2	3	4
2. utilizarea unor expresii jignitoare între elevi, referitoare la apartenența religioasă	1	2	3	4
3. utilizarea unor expresii jignitoare la adresa unor colegi cu dizabilități și cerințe educative speciale	1	2	3	4
4. utilizarea unor expresii jignitoare între elevi, referitoare la situația socio-economică	1	2	3	4
5. utilizarea unor expresii jignitoare între elevi, referitoare la alte trăsături fizice sau psihice	1	2	3	4
6. certuri, conflicte între elevi	1	2	3	4
7. injurii, folosirea de expresii urâte	1	2	3	4
8. bătaie între elevi, îmbrânceli	1	2	3	4
9. alte comportamente umilitoare la adresa colegilor	1	2	3	4
10. șantajarea unor colegi	1	2	3	4
11. furturi între elevi	1	2	3	4
12. agresiuni sexuale între elevi	1	2	3	4
13. <i>cyberbullying</i> (hărțuire prin Internet, rețele de socializare, email, telefon etc.) între elevi	1	2	3	4
14. alte manifestări;care?.....	1	2	3	4

D05 În școala dumneavoastră, fenomenele de violență între elevi s-au manifestat:

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. în timpul orelor (în clasă, laboratoare)	1	2	3	4
2. în pauze	1	2	3	4
3. în incinta școlii, după programul școlar	1	2	3	4
4. în timpul programului "Școală după școală"	1	2	3	4
5. în cadrul activităților extrașcolare	1	2	3	4
6. în imediata vecinătate a școlii, înainte și după programul școlar	1	2	3	4

D06. Fenomenele de violență între elevi pe care le-ați observat s-au manifestat mai frecvent:

1. între elevi din aceeași clasă
2. între elevi din clase diferite, de același nivel școlar
3. între elevi din clasele mari față de elevi din clasele mici
4. între elevi care aparțin școlii și cei din afara acesteia

D07. Care credeți că sunt cauzele violenței între elevi?

1. reacția elevilor la impuneri forțată a autorității de către alți elevi
2. insuficienta dezvoltare a abilităților de comunicare și de relaționare în grup
3. dificultăți personale la nivel de gestiune a emoțiilor (negative)
4. climatul de concurență/competiție existent în școală/clasă
5. climatul prea permisiv al școlii
6. impunerea unor norme comportamentale de către școală, neasumate la nivel personal de către elevi
7. preluarea unor modele de relaționare din familie
8. preluarea unor modele de relaționare/comportamente din diferite grupuri (gașcă de cartier, grup de prieteni etc.)
9. preluarea unor modele de relaționare/comportamente din mass-media
10. influența negativă a mediului virtual (Internet)
11. alte cauze; care?

D08. Specificați frecvența cu care s-au manifestat fenomenele de mai jos în rândul elevilor, în anul școlar 2016-2017:

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. consum de băuturi alcoolice	1	2	3	4
2. consum de droguri	1	2	3	4
3. vandalism, distrugeri (intenționate) de bunuri	1	2	3	4
4. tâlhărie	1	2	3	4

D09. În școala dumneavoastră au existat cazuri în care elevii au recurs la violență față de profesori?

1. da

2. nu

D10. Cu ce frecvență s-au manifestat, în școala dumneavoastră, următoarele comportamente neadecvate ale elevilor față de profesori?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. ignorarea mesajelor transmise, refuzul îndeplinirii sarcinilor (nu se acordă atenție profesorilor)	1	2	3	4
2. atitudini ironice/sarcastice față de profesori	1	2	3	4
3. injurii, jigniri, amenințări adresate profesorilor	1	2	3	4
4. agresiune nonverbală (gesturi, priviri amenințătoare etc.) a profesorilor	1	2	3	4
5. lovire, agresiune fizică asupra profesorilor	1	2	3	4
6. distrugerea unor bunuri personale ale profesorilor	1	2	3	4
7. alte comportamente umilitoare la adresa profesorilor	1	2	3	4
8. șantajarea profesorilor de către elevi	1	2	3	4
9. <i>cyberbullying</i> (hărțuire prin Internet, rețele de socializare, email, telefon etc.)	1	2	3	4
10. alte forme; care?.....	1	2	3	4

D11. Care credeți că sunt cauzele agresivității verbale și/sau fizice a elevilor din școala dumneavoastră față de profesori?

1. dificultăți în comunicarea cu profesorii
2. reacția elevilor la impunerea forțată a autorității profesorilor
3. nemulțumirea elevilor față de prestația la clasă a profesorilor
4. sentimentul elevilor că sunt ignorați de către profesori
5. reacția elevilor față de evaluări considerate neobiective
6. reacția elevilor față de ceea ce învață (lipsa de actualitate, de utilitate/aplicabilitate etc.)
7. lipsa de interes și motivație a elevilor pentru învățare
8. preluarea unor modele de relaționare din familie
9. preluarea unor modele de relaționare/de comportament din diferite grupuri (gașcă de cartier, grup de prieteni etc.)
10. preluarea unor modele de relaționare/de comportament din mass-media
11. influența negativă a mediului virtual (Internet)
12. alte cauze; care?

D12. În școala dumneavoastră există profesori care manifestă comportamente neadecvate față de elevi?

1. da
2. nu

D13. Care dintre următoarele atitudini și comportamente pot fi întâlnite la profesorii din școala dumneavoastră în relația cu elevii?

	Deloc	Rar	Des	Foarte des
1. ignorare/neacordare de atenție/indiferență față de nevoile elevilor	1	2	3	4
2. atitudini ironice/sarcastice față de elevi	1	2	3	4
3. evaluarea neobiectivă a elevilor	1	2	3	4
4. injurii, jigniri, amenințări	1	2	3	4
5. agresiune nonverbală (gesturi, priviri amenințătoare etc.) la adresa elevilor	1	2	3	4
6. excluderea de la ore a elevilor	1	2	3	4
7. lovire/pedepse fizice	1	2	3	4
8. acțiuni discriminatorii pe diferite criterii (etnie, religie, condiții socio-economice, dizabilitate etc.)	1	2	3	4
9. alte comportamente umilitoare la adresa elevilor	1	2	3	4
10. șantajarea elevilor de către profesori	1	2	3	4
11. hărțuire sexuală	1	2	3	4
12. alte; care?	1	2	3	4

D14. Care credeți că sunt cauzele manifestării acestor comportamente ale profesorilor față de elevi?

1. dificultăți de comunicare cu elevii
2. provocări din partea elevilor
3. impunerea forțată a autorității profesorilor/atitudini autoritariste în relația cu elevii
4. nivel scăzut de motivație a profesorilor (salarizare, recunoaștere socială etc.)
5. lipsa abilității profesorilor de a coordona/gestiona clasa
6. lipsa cunoștințelor de psihologia vârstelor
7. presiunea exterioară/ în organizarea activității proprii de predare (lipsa de autonomie în abordarea curriculumului/planificare, presiuni în vederea obținerii de rezultate școlare etc.)

8. impunerea de sarcini multiple, în afara normei didactice
9. dificultăți de comunicare cu părinții, cu efecte asupra relației cu elevii
10. alte cauze; care?

D15. În anul școlar 2016-2017 au existat cazuri în care părinții au reclamat conducerii școlii comportamente necorespunzătoare ale profesorilor față de elevi?

1. da
2. nu

D16. În școala dumneavoastră au existat cazuri în care părinții au manifestat comportamente violente în spațiul școlii?

1. da
2. nu

D17. Dacă da, cu ce fel de situații v-ați confruntat?

	Părinți față de:			
	profesori	proprii copii	alți elevi, colegi ai propriilor copii	alți părinți
1. atitudini ironice/sarcastice	1	2	3	4
2. injurii, jigniri, amenințări	1	2	3	4
3. agresiune nonverbală (gesturi, priviri amenințătoare etc.)	1	2	3	4
4. distrugerea unor bunuri personale	1	2	3	4
5. lovire, agresiune fizică	1	2	3	4
6. alte comportamente umilitoare la adresa profesorilor	1	2	3	4
7. șantajarea profesorilor de către părinți	1	2	3	4
8. alte forme; care?.....	1	2	3	4

D18. Planul de Dezvoltare Instituțională (PDI) și Planul Operațional (PO) pentru anul școlar 2016-2017 include măsuri pentru prevenirea și combaterea violenței în spațiul școlar?

1. da
2. nu

D19. La nivelul școlii dumneavoastră, există o comisie sau structură activă în domeniul prevenirii și combaterii violenței școlare?

1. da, o *Comisie pentru prevenirea și combaterea violenței în mediul școlar* la nivelul școlii coordonatoare
2. da, o *Comisie pentru prevenirea și combaterea violenței în mediul școlar* la nivelul școlii mele
3. nu
4. da, altă structură cu rol în domeniu; care?

D20. Cum colectați informații cu privire la fenomenele de violență ce se manifestă în școala dumneavoastră?

1. aplicarea de chestionare în rândul elevilor
2. consultări regulate cu consilierul școlar / psihologul școlar
3. consultări regulate cu profesorii pe tema violenței
4. consultări regulate cu organizațiile de părinți
5. consultări regulate cu consiliul de elevi
6. modalități de sesizare anonime/online a cazurilor de violență
7. sesizare prin alte modalități; care?

D21. Cum ați încercat să rezolvați cazurile de violență manifestate în școala dumneavoastră?

1. discuții cu elevii care au avut manifestări de violență
2. discuții cu părinții
3. dezbaterile problemelor în consiliul de administrație / consiliul profesoral
4. implicarea consilierului școlar / a psihologului școlar
5. implicarea poliției
6. implicarea autorității pentru protecția copilului
7. implicarea Comisiei pentru prevenirea și combaterea violenței din mediul școlar
8. alte modalități; care?

D22. Care sunt modalitățile prin care regulamentul școlar este adus la cunoștința elevilor din școala dvs.?

1. este expus în spațiul școlar, în locuri cu mare vizibilitate
2. este prezentat și dezbătut la clasă
3. este anunțat prin stația radio a școlii
4. este prezentat părinților, la ședințele periodice
5. este publicat pe site-ul școlii
6. alte modalități; care?

D23. În școala dvs. implicați elevii în stabilirea formei finale a regulamentului școlar?

1. da
2. nu

D24. Dacă da, care sunt acele modalități prin care elevii contribuie la stabilirea formei finale a regulamentului școlar?

1. propuneri formulate prin Consiliul elevilor
2. propuneri formulate de cadre didactice, în urma discuțiilor cu elevii pe tema Regulamentului
3. propuneri (anonime) prin "căsuța de sugestii cu privire la îmbunătățirea Regulamentului școlar"
4. propuneri înaintate de către consilierul școlar, în urma discuțiilor cu elevii pe marginea Regulamentului
5. alte modalități; care?

D25. În școala dumneavoastră se asigură asistență elevilor cu manifestări de violență sau cu dificultăți de adaptare la regulamentul școlar?

1. da
2. nu

D26. Cine asigură asistență în astfel de cazuri?

1. diriginte/învățător
2. consilierul școlar / psihologul școlar
3. responsabilul sau un membru al *Comisiei de prevenire și combatere a violenței din mediul școlar*
4. mediatorul școlar
5. alți specialiști în domeniu; care?

D27. Există în școala dumneavoastră acțiuni prin care elevii sunt implicați în prevenirea și controlul cazurilor de violență?

1. da
2. nu

D28. Ce activități de prevenire și combatere a violenței se desfășoară în școala dumneavoastră?

1. acțiuni cu elevii pe tema violenței, organizate în orele de curs (dirigenție, educație civică etc.)
2. participarea/implicarea elevilor în activități extrașcolare care vizează reducerea violenței școlare (proiecte, peer mediation etc.)
3. organizarea unor întâlniri și discuții cu autorități din poliție
4. facilitarea participării profesorilor din școală la programe de formare în domenii relevante (de exemplu, dezvoltarea abilităților de comunicare, rezolvarea de conflicte etc.)
5. introducerea în curriculumul la decizia școlii (CDS) a unor module pe teme privind: dezvoltarea abilităților de comunicare, rezolvarea de conflicte, promovarea cooperării, gestiunea și reglarea propriilor emoții etc.
6. organizarea unor activități cu părinții pe tema prevenirii violenței școlare
7. instalarea camerelor de supraveghere
8. supravegherea elevilor în timpul pauzelor de profesorii de serviciu
9. dezvoltarea unui sistem propriu de monitorizare a actelor de violență, prevăzut în regulamentul școlii
10. aplicarea sistemului de monitorizare a actelor de violență elaborat în cadrul programului *Tinerii împotriva violenței*
11. dezvoltarea unei campanii de sensibilizare la nivelul comunității
12. alte modalități; care?

D29. Ce tipuri de acțiuni ați dori să dezvoltați la nivelul școlii dvs. în viitor?

1. activități de identificare a intereselor și nevoilor personale ale elevilor referitoare la învățare/școală
2. activități cu rol de reglare (de auto-gestiune) socio-emoțională pentru elevi
3. activități cu rol de reglare (de auto-gestiune) socio-emoțională pentru profesori
4. activități de creștere a autonomiei elevilor în ceea ce privește propria învățare
5. activități de creștere a motivației elevilor față de învățare
6. facilitarea exprimării punctelor de vedere ale elevilor cu privire la îmbunătățirea proceselor de învățare din școală
7. elaborarea unor proceduri clare de intervenție în situații de violență
8. sancțiuni clare pentru elevi
9. sancțiuni clare pentru profesori
10. alte acțiuni; care?

D30. Studii recente constată că fenomene de violență școlară sunt mai frecvente, apar la vârste din ce în ce mai mici și au forme de manifestare mai grave. Care credeți că sunt cauzele acestei situații?

1. scăderea autorității părinților
2. timpul acordat de părinți copiilor este insuficient sau absent
3. relații conflictuale în mediul familial
4. insuficienta preocupare a familiei pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor
5. lipsurile materiale la nivelul familiei (sărăcie)
6. influența negativă a mass-mediei
7. influența negativă a Internetului (rețele de socializare, jocuri online etc.)
8. scăderea autorității școlii în comunitate
9. aplicarea insuficientă/neadecvată/ineficientă a sancțiunilor la nivelul școlilor, în situațiile de violență
10. insuficiența activităților de prevenire și combatere a violenței derulate de școli
11. insuficienta preocupare a școlii pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor
12. ignorarea sau indiferența manifestată de școală față de interesele de cunoaștere și nevoile de dezvoltare ale elevilor
13. insuficienta implicare a altor actori (ONG-uri, autorități locale, companii etc.) în prevenirea și combaterea violenței
14. criza valorilor în societatea modernă
15. alte cauze; care?

Focus-grup elevi

Bună ziua! Sunt de la și mă aflu aici cu scopul de a discuta împreună cu voi despre problema violenței în școală.

Când vorbim despre “violență în școală” ne referim la:

- poreclire, tachinare, ironizare, imitare, amenințare, hărțuire;
- bruscare, împingere, lovire, rănire;
- comportament care intră sub incidența legii (viol, consum/comercializare de droguri, vandalism, furt);
- ofensă adusă statutului/autorității cadrului didactic (limbaj, atitudine sau conduită neadecvată față de cadrul didactic);
- comportament școlar neadecvat: întârzierea la ore, părăsirea clasei în timpul orei, fumatul în școală, provocarea de stricăciuni cu bună știință și orice alt comportament care contravine flagrant regulamentului școlar în vigoare.

Vă rog să răspundeți sincer la următoarele întrebări și să faceți referire la experiența voastră personală din școală sau din afara acesteia. Nu există răspunsuri corecte sau răspunsuri greșite, ci doar răspunsuri care se potrivesc situației voastre, așa cum vi s-a întâmplat în realitate. De asemenea, vă asigur că răspunsurile pe care le veți da vor fi înregistrate doar în scop de cercetare și nu vor fi comunicate colegilor, profesorilor, dirigintelui, directorului școlii sau părinților. Pentru început, vă rog să vă prezentați fiecare, cu numele și clasa. [.....].

1. În general, ce faceți în **timpul vostru liber** (în afara orelor de școală și a timpului pentru pregătirea temelor)? Dintre acestea, ce vă place cel mai mult? Ce faceți cel mai des / petreceți cel mai mult timp făcând acel lucru? (posibile exemple: sport, vizionat TV, stat pe Internet, lectură, stat cu prietenii).
2. Cum ați caracteriza **relația cu prietenii** voștri apropiați (cei cu care petreceți cel mai mult timp)? Vi se întâmplă uneori să vă mai și certați? Dacă da, din ce motive? Cum reușiți să vă împăcați?
3. Gândindu-ne acum la **școala voastră**, vă simțiți, în general, în **siguranță**, în timpul petrecut la școală? (Argumentați.)
4. Cum caracterizați **relația cu profesorii** voștri? Ce ați dori să se îmbunătățească în această relație elev – profesor? Este ea generatoare de tensiuni, stări emoționale mai curând pozitive sau mai curând negative?
5. După părerea ta, care sunt principalele aspecte/lucruri care **te stresează la școală**? Cum ai reacționat? Ce soluții ai încercat?
6. Cum ați descrie un **comportament violent al elevilor**?
7. Dați **exemple de comportamente violente ale elevilor** din școala/clasa voastră. Către cine au fost direcționate (alți elevi din clasă, elevi din alte clase, profesori etc.)? Cu ce efecte? Ce modalități de soluționare a conflictului au fost adoptate? Ce demersuri au fost întreprinse pentru prevenirea lor?
8. Care sunt **cauzele comportamentelor violente ale elevilor**?
9. Cum ați caracteriza un **comportament violent al profesorilor** asupra elevilor? (Dați exemple – din școală în general sau din clasa voastră.)
10. Care sunt **cauzele comportamentelor violente ale profesorilor**?
11. Uitându-ne la toate cele discutate, cum **reacționează** în general elevii și profesorii din școala voastră atunci când se întâmplă un act de violență? (De exemplu, voi interveniți atunci când un/o coleg/ă este bătut/ă /agresat/ă de un alt elev sau profesor?)
12. Ați fost implicați în **activități organizate de școală** care să vizeze **prevenirea și reducerea violenței**? Cine a participat? Ce acțiuni concrete au fost întreprinse? Cum au primit elevii din școală astfel de activități?
13. Cum credeți că am putea să **reducem numărul de cazuri de violență în școală**? Ce ați putea face voi, fiecare, pentru aceasta?

Focus-grup profesori

Bună ziua! Sunt de la și mă aflu aici cu scopul de a discuta împreună cu dumneavoastră despre problema violenței în școală. Vom încerca o abordare a acestui aspect atât referitor la relațiile dintre elevi, cât și la relația elevilor cu profesorii.

Am definit violența în școală ca orice formă de manifestare a unor comportamente precum:

- exprimare neadecvată sau jignitoare, cum ar fi: poreclire, tachinare, ironizare, imitare, amenințare, hărțuire;
- bruscare, împingere, lovire, rănire;
- comportament care intră sub incidența legii (viol, consum/comercializare de droguri, vandalism, furt);
- ofensă adusă statutului/autorității cadrului didactic (limbaj, atitudine sau conduită ireverențioasă față de cadrul didactic);
- comportament școlar neadecvat: întârzierea frecventă la ore, părăsirea clasei în timpul orei, fumatul în școală, provocarea de stricăciuni cu bună știință și orice alt comportament care contravine flagrant regulamentului școlar în vigoare.

Pentru început vă rog să facem prezentările: așa cum spuneam eu sunt [numele] și sunt [profesia, funcția și locul de muncă]. Am să vă rog și pe dumneavoastră să vă prezentați. [...]

1. Care credeți că sunt cele mai importante **aspecte pozitive ale școlii** în care lucrați dumneavoastră? Dar cele **negative**?
2. Considerați că școala dumneavoastră este o **școală care oferă siguranță** profesorilor și elevilor? Ce măsuri de siguranță funcționează în școală? Dacă nu, care sunt cele mai importante pericole sau amenințări pentru elevi și pentru profesori? S-a modificat, de-a lungul timpului, siguranța elevilor și profesorilor în școala dvs.?
3. Care sunt cele mai frecvente **situații de violență în școală**: între elevi, a elevilor față de profesori, a profesorilor față de elevi, a persoanelor din afara școlii (frați, părinți, prieteni ai elevilor) față de elevii și personalul școlii sau față de bunurile școlii?
4. Aveți cunoștință despre **situații concrete de violență în școala** dumneavoastră? Dați exemple. Cum au fost rezolvate aceste situații? Care a fost implicarea dvs. în rezolvarea acestor situații de violență? Cu ce actori v-ați consultat în rezolvarea acestora (poliție, consilieri școlari, ISJ etc.)?
5. În opinia dumneavoastră, care este **relația potrivită dintre un profesor și elevii săi** încât să fie prevenite astfel de comportamente (de comunicare, de impunere a autorității profesorului etc.)?
6. Vi s-a întâmplat să aveți vreun **conflict cu părinții** elevilor dumneavoastră? Care au fost cauzele? Cum s-a rezolvat? La cine ați apelat pentru rezolvarea acestei situații?
7. Care credeți că sunt **cauzele pentru care elevii au manifestări violente** în școală și/sau în afara școlii (cauze familiale, școlare, influențe de grup)? Dar în **cazul profesorilor**?
8. Prin ce **modalități** ar putea contribui școala ca instituție la creșterea siguranței elevilor și la reducerea fenomenului de violență? Ce instituții pot fi implicate, ce activități pot fi organizate pentru prevenirea și rezolvarea situațiilor de comportament violent în școală? Ne puteți da **exemple** de astfel de măsuri sau programe?
9. Prin ce modalități ați putea **contribui dvs.** la creșterea siguranței elevilor în spațiul școlar și la reducerea fenomenului de violență? De ce **sprijin** ați avea nevoie?
10. În raport cu școala, care sunt sursele de stres ale elevilor pe care le-ați observat? Cum s-au manifestat? Ce soluții a/ați identificat?

Focus-grup părinți

Bună ziua! Sunt de la și mă aflu aici cu scopul de a discuta împreună cu dumneavoastră despre problema violenței în școală. Vom încerca o abordare a acestui aspect atât referitor la relațiile dintre elevi, cât și la relația elevilor cu profesorii.

Am definit violența în școală ca orice formă de manifestare a unor comportamente precum:

- exprimare neadecvată sau jignitoare, cum ar fi: poreclire, tachinare, ironizare, imitare, amenințare, hărțuire;
- bruscare, împingere, lovire, rănire;
- comportament care intră sub incidența legii (viol, consum/comercializare de droguri, vandalism, furt);
- ofensă adusă statutului/autorității cadrului didactic (limbaj, atitudine sau conduită ireverențioasă față de cadrul didactic);
- comportament școlar neadecvat: întârzierea frecventă la ore, părăsirea clasei în timpul orei, fumatul în școală, provocarea de stricăciuni cu bună știință și orice alt comportament care contravine flagrant regulamentului școlar în vigoare.

Pentru început vă rog să facem prezentările: așa cum spuneam eu sunt [numele] și sunt [profesia, funcția și locul de muncă]. Am să vă rog și pe dumneavoastră să vă prezentați. [.....]

1. Care credeți că sunt cele mai importante **aspecte pozitive ale școlii** în care învață copiii dumneavoastră? Dar cele **negative**?
2. Considerați că școala în care învață copiii dumneavoastră este o **școală care oferă siguranță**? Cum se asigură siguranța elevilor? Dacă nu, care sunt cele mai importante pericole sau amenințări pentru elevi?
3. Care sunt cele mai frecvente **situații de violență în clasa în care învață copilul dumneavoastră**: între elevi, a elevilor față de profesori, a profesorilor față de elevi?
4. Care sunt **cele mai frecvente comportamente violente** în clasa în care învață copilul dumneavoastră?
5. Aveți cunoștință despre **situații concrete** de violență în școală? Dați exemple. Cum au fost rezolvate aceste situații? Ați fost consultați în rezolvarea acestora?
6. Cunoașteți **situații de violență generate de grupuri de copii și tineri din afara școlii**? Dați exemple. Cum au fost rezolvate aceste situații?
7. **Copilul dvs.** a fost implicat în vreo situație de violență în cadrul școlii? Care a fost calitatea lui/ei în actul de violență (agresor sau victimă)? Cum a fost soluționată situația conflictuală? Care au fost consecințele? Cum s-a schimbat atitudinea lui/ei față de violență?
8. Ca părinți, vi s-a întâmplat să aveți vreun **conflict cu profesorii** copiilor dumneavoastră? Care au fost cauzele? Cum s-a rezolvat? La cine ați apelat pentru rezolvarea acestei situații?
9. În opinia dumneavoastră, care este **relația potrivită dintre un profesor și elevii săi** încât să fie prevenite astfel de comportamente (de comunicare, de impunere a autorității profesorului etc.)?
10. Care credeți că sunt **cauzele pentru care copiii au manifestări violente** în școală și/sau în afara școlii (cauze familiale, școlare, influențe de grup)? Dar în **cazul profesorilor**?
11. Prin ce modalități **ați putea contribui** dumneavoastră, ca părinți, la creșterea siguranței copiilor dumneavoastră în mediul școlar? Ce instituții pot fi implicate, ce activități pot fi organizate pentru prevenirea și rezolvarea situațiilor de comportament violent în școală?
12. În raport cu școala, care sunt sursele de stres ale copilului dvs. pe care le-ați observat? Cum s-au manifestat? Ce soluții a/ați identificat?

ISBN: 978-606-8966-00-7